

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน)
ปริญญา

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่
เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลลูกบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

An Approach to Strengthening People Participation in Jok Fabric Wisdom Transmission
to Thai-Yuan Community Youth at Tambon Kubua, Amphoe Mueang, Changwat
Ratchaburi

นามผู้วิจัย นางสาวจัญดา จันทร์แจ่ม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิชาติ ใจอารีย์, ปร.ค.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีรณัฏ์ สุปัญญา, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สันติ ศรีสวนแดง, ปร.ค.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สิงสิงห์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชนของ
ชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

An Approach to Strengthening People Participation in Jok Fabric Wisdom Transmission to
Thai – Yuan Community Youth at Tambon Kubua, Amphoe Mueang, Changwat Ratchaburi

โดย

นางสาวจัญญา จันทรแจ่ม

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาศักยภาพคนรุ่นใหม่และชุมชน)

พ.ศ. 2557

จรัญดา จันทร์แจ่ม 2557: แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ชนวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน) สาขาวิชาการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิชาติ ใจอารีย์, ปร.ศ. 198 หน้า

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ชนวน 2) ศึกษาระดับ
ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ชนวน และ
3) นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของ
ชุมชนชาวไทย-ชนวน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทภูมิปัญญาการทอผ้าจาก โดยการ
สัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน ครูภูมิปัญญา และผู้รู้ จำนวน 6 คน ขั้นตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิ
ปัญญาผ้าจาก โดยการสอบถามตัวแทนครัวเรือน จำนวน 130 คน ด้วยแบบสอบถาม และขั้นตอนที่ 3 ค้นหา
แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยวิธีการสนทนากลุ่มจาก
ตัวแทนภาคภายในชุมชน จำนวน 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ ได้แก่
ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way
ANOVA) ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) ภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ชนวน ตำบลคูบัว มีการสืบทอดตั้งแต่
อดีตจนถึงปัจจุบัน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สะท้อนผ่านลายผ้า อันแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนด้วย
เทคนิคการทอผ้า คือ การจกเส้นด้ายลงบนผ้าทอด้วยชนวน และมีความสำคัญทั้งทางด้านวัฒนธรรม สังคม และ
เศรษฐกิจชุมชน 2) ระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ชนวน โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.22, S.D. = 0.95$) โดยประชาชนที่มีเพศ และสถานภาพครัวเรือนแตกต่างกันมี
ระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
และ 3) แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน พบว่า มี 7
แนวทาง ดังนี้ (1) เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าจากให้กับ
ประชาชนภายในชุมชน (2) เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนที่มีความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน (3) สร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ทอผ้าจาก เครือข่ายภูมิปัญญาการทอผ้าจาก และเครือข่าย
เยาวชนภายในชุมชน (4) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน (5) องค์การบริหาร
ส่วนตำบล กลุ่มทอผ้า และโรงเรียนร่วมจัดสรรงบประมาณสนับสนุน (6) สร้างครูภูมิปัญญารุ่นใหม่ และ
(7) ส่งเสริมการทำงาน และบทบาทความเข้มแข็งของกลุ่มผู้นำสตรี

Jaranda Janjam 2014: An Approach to Strengthening People Participation in Jok Fabric Wisdom Transmission to Thai – Yuan Community Youth at Tambon Kubua, Amphoe Mueang, Changwat Ratchaburi. Master of Arts (Human and Community Resource Development), Major Field: Human and Community Resource Development, Department of Human and Community Resource Development. Thesis Advisor: Assistant Professor Apichart Jai-aree, Ph.D. 198 pages.

The purposes of this research were to 1) Study Jok fabric weaving wisdom of Tai Yuan community. 2) Study the levels of public participation in the imparting Jok fabric weaving wisdom to Tai Yuan community youth. 3) An Approach for strengthening public participation in the imparting Jok fabric weaving wisdom to Tai Yuan community youth in Khu Bua sub-district of Ratchaburi province. The study consisted of 2 steps: The first step was the study of context and levels of participation in the imparting Jok fabric wisdom to community youth through interviews with local wise men and leaders in conjunction with the use of questionnaires with 130 community household representatives. The second step was the exploration of guidelines for strengthening public participation in the imparting Jok fabric wisdom to community youth through a focus group interview with 16 community representatives. Data were analyzed qualitatively and quantitatively. Statistics used included percentage, mean, standard deviation, t-test, One-Way ANOVA, and content analysis.

It was found from the study that 1) Jok Fabric weaving wisdom of Tai Yuan community in Khu Bua sub-district has been community's unique identity reflecting way of life based on its historical background. The wisdom was found significant to the community culturally, socially, economically and politically. 2) Overall participation in the imparting Jok Fabric weaving wisdom to Tai Yuan community youth was at a low level ($\bar{X}=2.22$, S.D.=0.95). When comparing the levels of public participation in the imparting Jok Fabric weaving wisdom to community youth among respondents' differences were found with statistical significance at a level of .05 among sexes and overall status. 3) There were 7 approaches to the strengthening of public participation. (1) Expanding channels of public relations to publicize knowledge and information about Jok fabric weaving wisdom. (2) Opening opportunities for any people who were ready in the community to participate in transferring Jok fabric weaving wisdom to youth. (3) Forming network of Jok fabric weaving groups, Jok fabric weaving wisdom groups, and youth groups for coordination with external concerned groups. (4) Arranging the activities promoting Jok fabric weaving wisdom to youth. (5) The sub-district organization, Jok fabric weaving group, and schools. (6) Create a wisdom teacher, and (7) Promote and Strengthen the role of women leaders.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยมีความ ซาบซึ้ง และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ ใจอารีย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หลัก ที่ได้เมตตาชี้แนะแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย เสนอแนะแนวทางที่ดีใน การทำงาน ทั้งแนะนำในข้อมูลทางวิชาการ ตลอดจนประสบการณ์อันมีค่า รวมทั้งแก้ไข ข้อบกพร่องของวิจัยอย่างละเอียดให้การติดตามตลอดระยะเวลาที่ทำการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีรฉัตร สุบัญญัติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้ให้คำปรึกษาตลอดจนแก้ไข ข้อบกพร่องของงานวิจัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของงานวิจัย และอาจารย์ ดร. ภัทรพล มหพันธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้ข้อเสนอแนะเสนอประเด็นสำคัญ ให้การติดตามตลอดระยะเวลาที่ทำการวิจัย แก้ไขข้อบกพร่องเสริมให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณชาวบ้านชุมชนคูบัวทุกท่าน ที่ให้ความกรุณาต่อผู้วิจัยในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรม คุณบุญธรรม สุวรรณ ครูภูมิปัญญาที่ให้คำปรึกษาแนะ แนวทางการเดินตามผังชุมชนเพื่อการทำวิจัย คุณมะลิ สมพร เป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการจัดหา สถานที่เพื่อการดำเนินกิจกรรมอีกทั้งเสนอผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อการค้นคว้าข้อมูล คุณธัญยา เถลิณดิษฐ์ ผู้คอยประสานงานระหว่าง และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ที่ให้ความร่วมมือคอยดูแลใส่ใจ ในสวัสดิภาพการเดินทาง และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยครั้งนี้

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบพระคุณ คุณจรรยา และ คุณไทรรุ่ง จันทร์แจ่ม มารดาและบิดาผู้ให้ กำเนิด ที่เป็นแรงบันดาลใจ เป็นกำลังใจ เป็นที่ปรึกษาที่ดีที่สุดในยามที่ผู้วิจัยท้อแท้หมดกำลังใจ ส่งเสริมลูกให้ได้เรียนในระดับที่สูงตามกำลังความสามารถ คุณศิริรัตน์ สุดศิริ คุณอรลี พันธุ์บำรุง และคุณวันดี สุพรรณโรจน์ ถวายมิตรผู้คอยให้การสนับสนุน ดูแลช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้ ให้เป็นไปด้วยความราบรื่น ตลอดจนทุกท่านที่มีส่วนร่วมกระทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วง สำหรับคุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบแต่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

จรัญดา จันทร์แจ่ม

พฤศจิกายน 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
คำถามวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	11
ทฤษฎีภาวะทันสมัย	12
ทฤษฎีพึ่งพา	17
แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน	20
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	31
นโยบายการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน	49
ภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกอุบล	53
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
กรอบแนวคิดการวิจัย	62
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	63
ขั้นตอนการวิจัย	63
ผู้ให้ข้อมูล	65
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	65
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	68
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	74
ผลการวิจัย	74
ข้อวิจารณ์	150
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	159
สรุปผลการศึกษา	159
ข้อเสนอแนะ	165
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	168
ภาคผนวก	177
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือ	178
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	182
ภาคผนวก ค รายนามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม	184
ภาคผนวก ง เครื่องมือวิจัย	186
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	198

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	วิธีการดำเนินการวิจัยในพื้นที่ศึกษา	72
2	ขั้นตอนการลงพื้นที่เก็บข้อมูล	72
3	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน	73
4	ประชากรในแต่ละหมู่บ้าน	81
5	รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	116
6	ข้อมูลทั่วไปของประชากร	122
7	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชนในภาพรวม	124
8	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน ด้านการรับรู้	125
9	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน ด้านการมีส่วนร่วมคิดและร่วมแสดงความคิดเห็น	126
10	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน ด้านการมีส่วนร่วมด้านการพิจารณาและร่วมตัดสินใจ	127
11	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน ด้านการมีส่วนร่วมการดำเนินการ	128

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
12	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจกสู่เยาวชน ด้านการร่วมติดตามตรวจสอบและร่วมประเมินผล	129
13	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจกสู่เยาวชน ด้านการมีส่วนร่วมการรับผลประโยชน์	131
14	การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามเพศ	132
15	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน จำแนกตามระดับการศึกษา	132
16	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตาม ระดับการศึกษา	133
17	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน จำแนกตามอายุ	133
18	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามอายุ	134
19	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน จำแนกตามรายได้	134

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
20	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามรายได้	135
21	การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามสถานภาพ	135
22	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน จำแนกตามอาชีพ	136
23	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามอาชีพ	136
ตารางผนวกที่		
1	รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ผู้รู้และครูภูมิปัญญา	183
2	รายนามสรุปผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม	201

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา	35
2	แผนงานนโยบายการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน	51
3	กรอบแนวคิดการวิจัย	62
4	อาณาเขตและที่ตั้งของจังหวัดราชบุรี	77
5	อาณาเขตและที่ตั้งของจังหวัดราชบุรี	78
6	โบราณสถานเมืองโบราณคูบัว	79
7	แผนที่เมืองโบราณสมัยทวารวดีที่คูบัว	80
8	เส้นเวลาแสดงความเป็นมาของชุมชนไท-ยวนในการทอผ้าจก	84
9	ดอกฝ้ายที่แก่ สามารถนำมาใช้เป็นเส้นด้ายทอผ้า	87
10	อีด	87
11	กง	88
12	เผียน	88

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
13	ระวีง	89
14	กวัก	89
15	หูกทอผ้า หรือกึ่งทอผ้า	90
16	ภาพถ่ายเส้นส่วนประกอบต่างๆของหูกหรือกึ่งทอผ้า	90
17	กระสวย	91
18	ขนเม่นการและใช้ขนเม่นในการทอผ้าจก	92
19	ด้ายเส้นยืนสำหรับการทอผ้า	93
20	ด้ายจก(เส้นด้ายเสริม)	94
21	ด้ายพุ่ง	94
22	ขนเม่นจกเส้นยืนขึ้น	95
23	ด้ายเส้นยืนแยกจากกันเพื่อพุ่งกระสวยผ่าน	96
24	ขึ้นดินจก จกเฉพาะดิน	98
25	ขึ้นจกทั้งตัว	98

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	ชินตา	99
27	โครงสร้างของผ้าชิ้นหัวชิ้นที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้องตามเอกลักษณ์ ของชาวไท-ยวน	100
28	เล็บเหลือง ส่วนท้ายของตีนชิ้น	100
29	ลายดอกเซีย	102
30	ลายหน้าหมอน	103
31	ลายกาบ	103
32	ลายกาบดอกแก้ว	104
33	ลายโค้งแก้ง	105
34	ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย	105
35	ลายกาบซ้อนหัก	106
36	ลายนกหักคู่	107
37	ลายแคทราย	107

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
38	ลายนกเข้าโสง	108
39	ลายนกคุ้มกินน้ำฮวมเต้า	109
40	ลายม้า	110
41	ลายดอกข้าวตอก	110
42	ลายกูด	111
43	ลายขอประเจ	112
44	ลายขอ	112
45	ลายขอเหลียว	113
46	ลายมะลิเลื้อย	114
47	ลายชะเปา	114
48	เครื่องแต่งกายและผลิตภัณฑ์ตกแต่ง,ของใช้	115
49	แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	149

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

แนวทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวหรือการพัฒนากระแสหลักในแบบทุนนิยมจะถูกเลือกกว่าเป็นหนทางพัฒนาที่ดีที่สุดจนสามารถครองความคิดจิตใจของคนส่วนใหญ่ได้อย่างเหนียวแน่น จนมีผลทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมามากมายในสังคมชนบทของไทย เนื่องจากแนวทางการพัฒนาดังกล่าวสร้างผลกระทบมากมายต่อชุมชนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร ปัญหาความยากจน ความแตกต่างระหว่างรายได้ของคนจนและคนรวย ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมากขึ้น รัฐตระหนักว่าวัฒนธรรมมีระบบคุณค่า ระบบภูมิปัญญา และระบบอุดมการณ์ที่จะสร้างความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากชุมชนใดมีวัฒนธรรมชุมชนย่อมเกิดการเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนด้านค่านิยม จารีตประเพณี จริยธรรมจะยอมรับ และถือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนั้นปรากฏคุณค่าด้านเศรษฐกิจและสังคมอันเกิดจากการสร้างงานในชุมชนมีการร่วมกลุ่มทำงานจนเกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ในชุมชนบางอาชีพคุณค่าทางศิลปกรรมที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งด้านสุนทรียภาพจนเป็นที่ยอมรับในระดับสากลการนำวัฒนธรรมเป็นแกนในการพัฒนาสังคมมิใช่การรักษาวัฒนธรรมเพื่อการแสดงนิทรรศการ และอนุรักษ์เพื่อคนรุ่นหลังเท่านั้นยังเป็นการนำวัฒนธรรมมาพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และคนให้เคลื่อนตัวไปพร้อมกันชุมชนมีวัฒนธรรมเป็นทุนสังคมเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน หรือตลาดชุมชน โดยมีชาวบ้านเป็นเจ้าของทุนเจ้าของการผลิตทำให้สามารถสร้างงานและกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ ดำรงชีวิตเรียบง่ายแบบชนบท ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และมีเอกลักษณ์เฉพาะตนนับวันจะเหลือน้อยลง ดังนั้นยังสังคมเมืองเติบโตมากเท่าไร ความต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมย่อมมีมากขึ้น ความต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าวเป็นผลจากวิถีชีวิตชุมชนที่มีคุณค่าระดับปรัชญาชีวิต พบว่างานศิลปหัตถกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมปรากฏคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนและชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) เป็นแผนปัจจุบัน กล่าวว่า

การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพ มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการ และเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐาน การพัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชนสามารถจัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงมีโอกาสเข้าถึง ทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม สำหรับ การเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน) มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้ เข้มแข็งโดยใช้ภูมิปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมที่เก่าแก่สืบทอดกันมานานนับพันปี โดยบรรพบุรุษของเรา ได้นำความรู้ความสามารถด้านต่างๆถ่ายทอดให้คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยมีการปรับเปลี่ยน ไปตามกาลสมัยเพื่อนำความรู้ต่างๆ มาใช้ในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยความรู้ ความสามารถเหล่านี้จะรวมเรียกว่า **“ภูมิปัญญา”** ย้อนถึงอดีตประมาณ 40-50 ปีก่อน ความสนใจ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่ขยายวงกว้าง ปัจจุบันมีการศึกษากว้างไกลมากขึ้นเนื่องจากในช่วงเวลา 20-30 ปีที่ผ่านมา โลกพัฒนาไปตามความคิดกระแสหลัก ซึ่งแม้ว่าต้องการจะแก้ไขปัญหาความ ยากจนแต่พบว่าทำให้คนยิ่งยากจนมากขึ้นประเทศต่างๆต้องการจะเร่งรัดการพัฒนาสิ่งที่ได้มาคือ ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ทำให้โลกเริ่มรับรู้ถึงผลกระทบจากการพัฒนากระแสหลักที่ทำให้ สังคมหรือชุมชนเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมสมัยใหม่ภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการปรับตัว เช่นเดียวกันความรู้จำนวนมากได้สูญหายไป เพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอดการพัฒนาทางเลือกบน ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้น จากผลกระทบจากการพัฒนากระแสหลักที่สำคัญกับ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และความทันสมัยสร้างผลกระทบมากมายต่อชุมชน ท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร ปัญหา ความยากจน ความแตกต่างระหว่างรายได้ของคนจน และคนรวยความแตกต่างระหว่างสังคมเมือง และสังคมชนบท รวมทั้งปัญหาที่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจซึ่งทำให้วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไปจากเดิม คนต้องแสวงหาทางเลือกเพื่อความอยู่รอดจึงเกิดการพัฒนาทางเลือกขึ้นโดยใช้ความรู้พื้นบ้านหรือ ที่เรียกว่า **“ภูมิปัญญาท้องถิ่น”** ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยคนในชุมชนเอง แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการพัฒนาทางเลือกต่างหากที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชนย่อมเกิดมาจากการจัดการทรัพยากรของคนท้องถิ่นด้วยความรู้ของคน

ในท้องถิ่น เพราะการพัฒนาทางเลือกนั้นเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนมาจัดการแก้ไขโดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาที่ตรงจุด และทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะเป็นรากฐาน ของสังคมที่มีการสั่งสมสืบทอดมาเป็นความรู้ที่อยู่กับตัวคนและติดแผ่นดิน กล่าวคือ ได้สะท้อนถึง วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คน ซึ่งเกิดจากการปรับชีวิตให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมให้อยู่ได้อย่าง ปกติไม่ว่าจะเป็นในด้านปัจจัยสี่ในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำเนินชีวิตของคนไทยซึ่งอยู่ในภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรความหลากหลายทาง ชีวภาพ มีส่วนสำคัญที่กำหนดวิถีการกินอยู่หรือภูมิปัญญาของคนไทยให้มีความหลากหลายอัน สะท้อนถึงโลกทัศน์หรือระบบวิธีคิดในการจัดการระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติให้อัตนต่อการดำรงชีวิตต่างๆอย่างชาญฉลาด (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2531: 174)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นมา พัฒนาการวิถีชีวิตของท้องถิ่น ผ่าเป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของในแต่ละชุมชน เพราะมีความเกี่ยวเนื่อง สัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านวัฒนธรรม สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เข้ามามีบทบาท ในพิธีกรรม ประเพณีที่สำคัญ ความเชื่อและค่านิยม กระบวนการทอผ้าเป็นกระบวนการจัดเกลา ทางสังคมในการเตรียมผู้หญิงตั้งแต่เด็กให้เป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์ พร้อมด้วยคุณสมบัติที่สังคมใน ชุมชนต้องการผ้าจึงเป็นปัจจัยที่แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีซึ่งหากไม่มีการสืบทอด หรือถ่ายทอดอาจทำให้เกิด ความสูญเสียของความเป็นเอกลักษณ์ และถูกกลืนเลือนจากยุคสมัยปัจจุบัน (ประกอบ คุณารักษ์, 2545: 12-13)

ชุมชนไท-ขวนราชบุรี ยังคงดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ชุมชนผลิตขึ้นมาใช้เอง และแสดงถึง ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ภาษามอญ และความเชื่อในเรื่องผี นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนไท-ขวนราชบุรี ยังคงดำรงความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติส่งผล ใ้บรรรยากาศในการทำงานร่วมกันมีความเป็นกันเอง เอื้ออาทรต่อกันรู้จักการนำเอาวัฒนธรรม ของตนเองซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาการทอผ้าจากมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นชุมชนมี การเชื่อมโยงเครือข่ายจากภายนอก ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนภายนอกเพื่อช่วยหนุน เสริมกระบวนการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าจากของตนเองอย่างถ่องแท้ รวมถึงการเปิดรับรู้จัก

ภายนอกเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการภูมิปัญญาผ้าทอของตนเอง คือการนำเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดการและการกระจายความรู้ (สุชาติ พิบูลแถว, 2550: 114)

การทอผ้าของชาวไทย-ยวนในจังหวัดราชบุรี สืบเชื้อสายมาจากชาวเมืองเชียงแสนแห่งอาณาจักรล้านนา คำว่า “ยวน” มีความหมายว่า “โยนก” ชาวไทย-ยวนมีการตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2347 มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญมาตั้งแต่โบราณ คือ การทอผ้าจากซึ่งเป็นการทออลดลายบนผืนผ้าด้วยวิธีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าเป็นช่วงๆ ไม่ติดต่อกันตลอดความกว้างของผ้าโดยใช้ไม้ หรือชนม่น หรือนิ้วมือยกขึ้นเป็นการทอผ้าผสมกับการปัก แต่แทนที่จะใช้เข็มปักก็ใช้ชนม่น หรือใช้ไม้แหลม หรือนิ้วมือค่อยๆ ทำอลดลายสอดสลับสี การทอผ้าของชาวไทย-ยวนราชบุรี ในอดีตเป็นเพียงการทอเพื่อการใช้สอยในครัวเรือนผู้หญิงทุกคนต้องทอผ้า เช่น ทอให้ลูกทอเป็นผ้าขาวม้า ถักกระเป๋าสานให้สามี จึงไม่มีการทอผ้าจากการซื้อขาย (สำนักงานจังหวัดราชบุรี, 2552) อาชีพทอผ้าจากมีน้อยลงตั้งแต่ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา การทอผ้าของชาวไทย-ยวนราชบุรีเริ่มซบเซาลงจนเหลือเพียงไม่กี่ครัวเรือนที่ยังอนุรักษ์งานหัตถกรรมแขนงนี้ไว้ เช่น ตำบลดอนแร่ และตำบลคูบัว สำหรับปัจจัยที่ทำให้การทอผ้าซบเซาลงนั้นมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น เกิดจากสภาพแห้งแล้ง ภาวะสงคราม ยุคสาวโรงงานซึ่งเป็นยุคสมัยที่สาวชาวไทย-ยวนต่างหันเข้าประกอบอาชีพในโรงงาน การทอผ้าที่ใช้เวลานานทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพอื่น ประกอบกับการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจนกระทั่งตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา การทอผ้าของชาวไทย-ยวนราชบุรีเริ่มฟื้นฟูลงมาใหม่อีกครั้งหนึ่งจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้นำช่างฝีมือทอผ้าจากตำบลคูบัว และตำบลดอนแร่ที่ยังเหลืออยู่เข้าไปสอนทอผ้าให้แก่ผู้ฝึกหัดทอ ณ ตำนกสวนจิตรลดา และพระราชวังไกลกังวล ทำให้ผู้หญิงชาวไทย-ยวนเริ่มต้นตัวฟื้นฟูก่อทอผ้าเพิ่มขึ้น หันมาสนใจการทอผ้าซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้นมีการรวมกลุ่มเพื่อฝึกหัดการทอผ้าตามบ้านของผู้ที่มีความรู้ในการทอผ้าของชุมชน และมีการรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์การทอผ้าของชาวไทย-ยวนจึงเป็นการสร้างรายได้ที่ดีให้กับคนในชุมชน (พัชรินทร์ จิตรโรจนรักษ์, 2553: 2)

ปัจจุบันสังคมไทยมีความหลากหลายมากขึ้น หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น สังคมพหุลักษณะ ที่มีความแตกต่างทั้งชาติพันธุ์ พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ เป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมไทยสะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ถือเป็นสิ่งที่เรียนรู้ และสืบทอดกันในรอบคร่ำมาหลายชั่วอายุคน ถือเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของครอบครัวชุมชนสมัยก่อนแต่ปัจจุบันภูมิปัญญาไทยถูกรองรับจากภูมิปัญญา

สากลสืบเนื่องมาจากค่านิยม และการขาดการสนับสนุน ส่งเสริม จากสถาบันทางสังคมอันมีผลกระทบต่อการกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในสังคม ด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยได้สูญหายไปจากสังคมไทยจำนวนเพิ่มขึ้น และการได้รับการปลูกฝังจาก สถาบันการศึกษาในปัจจุบันสนับสนุนภูมิปัญญาสากลเพิ่มขึ้น

กระบวนการพัฒนาดังกล่าว ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยได้รับการฟื้นฟูลดน้อยลง และทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาต่ำลง ความรู้ทางวัฒนธรรมกำลังจะสูญหายไปสิ่งที่จะสามารถ สานสัมพันธ์ หรือฟื้นฟูให้วัฒนธรรมคงอยู่เริ่มได้จากระบบครอบครัว ระบบการผลิต ระบบการศึกษา ระบบการศาสนา ระบบการเมืองการปกครองที่ยึดเหนี่ยว และมีความสัมพันธ์ เพราะทุกฝ่ายทุกภาคส่วนต่างก็มีส่วนร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ก็เปรียบเสมือนกลไกที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคม ดังนั้นเมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง ส่วนอื่นๆก็จะได้รับกระทบไปด้วย มีความสอดคล้องกับ บรรพต วระชัย (2539: 20) กล่าวว่า เมื่อใด ก็ตามที่ความคิดของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมซึ่งเป็น สาเหตุสำคัญอย่างยิ่งของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมที่แท้จริงนั้นเป็นการเลือก ปฏิบัติของคนในสังคม ดังนั้น “ผ้าทอ” เป็นผ้าที่มีความวิจิตรงดงามมีคุณค่าอย่างมหาศาลทั้งในด้าน อาชีพ การสืบทอดทางวัฒนธรรม ประโยชน์และการใช้สอย “ผ้า” ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในสี่ของ การดำรงชีวิตมนุษย์ทั้งในประเทศไทยหรือประเทศเพื่อนบ้านมีการใช้ภูมิปัญญาที่คล้ายคลึงกัน การทำเสื้อผ้า ผ้านุ่งผ้าห่มไว้ใช้กันในครอบครัวในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การบวชการแต่งงาน การตาย ก็ต้องใช้ผ้าทอจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเชื้อสายชาวไทย-ยวน ซึ่งชาวไทย-ยวนนั้นมีมรดก ทางวัฒนธรรมที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการสั่งสมศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรมต่างๆของตนเองขึ้นมา และได้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลลุ่มบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จึงมีแบบแผนเป็นของตนเองมีกรอบชีวิตเป็นของตนเอง มีการดำเนินชีวิตแบบเป็นพื้นฐานของ ตนเอง ซึ่งมีความเจริญทางด้านประเพณี วัฒนธรรม การหัตถกรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม การปฏิบัติการแต่งกาย การแสดงออกด้านชาติพันธุ์ อันแสดงถึง การสืบทอดผ้าทอจนถึงปัจจุบัน แต่ปัญหาสำคัญของการสืบทอดนั้นมีปัจจัยที่สำคัญคือ การมุ่งเน้นการสืบทอดให้กับคนภายใน ครัวเรือนหรือสอนให้กับลูกหลาน เพื่อสืบทอดแต่การประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพนั้นจำเป็นต้อง อาศัยอาชีพหลัก และอาชีพรองเพื่อเป็นการสนับสนุนรายได้ของตนเองให้มีรายรับการใช้จ่าย

ในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้การที่จะทอดผ้าทุกวันเช่นเดิมลดน้อยลงภูมิปัญญาเริ่มถดถอย ดังนั้นแล้วการเล็งเห็นความสำคัญหรือความร่วมมือกันในสังคมก็ย่อมลดน้อยลง เนื่องจากต้องหาเลี้ยงชีพตนและครอบครัว

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีมุมมองในเรื่องความเข้มแข็งภายในชุมชนให้ประชาชนภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลักดันและส่งเสริมให้ความรู้เพื่อให้มีการสืบทอดความรู้จากประชาชนสู่เยาวชน โดยไม่ยึดติดเพียงเพราะเป็นลูกหลานเท่านั้น ส่วนกลุ่มคนทอมักจะมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ส่วนคนรุ่นหลังก็จะไม่มีความรู้ ไม่สนใจ ทำให้การทอดผ้าด้วยมือแบบเดิมเกือบจะสูญหายไป แต่งานวิจัยนี้เป็นการส่งเสริมเยาวชนที่อยู่ภายในชุมชนที่มีความสนใจและมีเป้าหมายที่ต้องการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นของตนโดยให้มีการร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งชุมชน รัฐบาล และเอกชน เพื่อสืบสานวัฒนธรรมให้คงอยู่ให้เห็นคุณค่าสิ่งที่มี และยังเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง รวมถึงเป็นการผลักดันให้เกิดอาชีพที่สุจริต และรักในท้องถิ่นของตนเอง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาว ไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ให้มีการส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันเยาวชนในชุมชนให้เกิดความรักความหวงแหนในท้องถิ่นจากการร่วมมือหลายๆ ด้านคือ ด้านสถานศึกษาในระบบโรงเรียน ชุมชน วัด ผู้นำชุมชน เยาวชน ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาว ไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาว ไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอดผ้าจากของชุมชนชาว ไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

2. เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

คำถามวิจัย

คำถามหลัก

แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

คำถามรอง

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านคูบัว มีความเป็นมาอย่างไรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่
2. ภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี มีเอกลักษณ์ มีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไร
3. ระดับการมีส่วนร่วมประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีอยู่ในระดับใด
4. แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร
5. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี บทบาทที่เหมาะสม และปัจจัยเงื่อนไข อะไรบ้าง เป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและผ้าจากคูบัว

โดยกรอบเวลาในการศึกษาจะครอบคลุมเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2347 การตั้งถิ่นฐาน พ.ศ. 2470 เริ่มมีปัญหาขาดแคลนของการทอผ้าจาก พ.ศ. 2517 – จนถึงปัจจุบัน การทอผ้าจากของชาวไทย-ยวน เริ่มฟื้นฟูลขึ้นมาอีกครั้ง รวมทั้งมีการรวมกลุ่มในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อตั้ง ผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ในภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้น (พ.ศ. 2347 – ปัจจุบัน)

ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้มุ่งค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยเลือกพื้นที่ชุมชนคูบัวชาวไทย-ยวน หมู่ 2 (บ้านระหนอง ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี) เนื่องจากเป็นพื้นที่ชาวไทย-ยวน ราชบุรี ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่นมีการสืบสานการทอผ้าจากอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้าได้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่ประชาชนมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาเกือบ 200 ปี

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ยวน เนื้อหาในส่วนนี้ประกอบด้วย บริบทภูมิปัญญาผ้าจากไทย-ยวน ภูมิปัญญาการทอผ้าจากไทย-ยวน กระบวนการทอผ้าจากไทย-ยวน ลวดลายเอกลักษณ์ของผ้าจากไทย-ยวน คุณค่าผ้าจากในเชิงเศรษฐกิจ ครัวภูมิปัญญาผ้าจาก-ผู้รู้ การเปลี่ยนแปลงของผ้าจากชาวไทย-ยวน

การมีส่วนร่วมของชุมชน เนื้อหาในส่วนนี้จะเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน 6 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 ร่วมกันรู้ ระดับที่ 2 ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ ระดับที่ 5 ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล และระดับที่ 6 ร่วมรับผล เนื้อหาทั้ง 6 ระดับนี้จะเกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมทางสติปัญญา การร่วมกันตัดสินใจ การมีส่วนร่วมทางกายภาพ ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันตลอดจนทำงานร่วมกันแบบ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เนื้อหาส่วนนี้ประกอบด้วย 1) ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน 2) แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน 3) บทบาทที่เหมาะสมของภาคส่วนต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน และ 4) ปัจจัย-เงื่อนไขในการใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ณ ชุมชนคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยคาดหวังว่าจะได้ **แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน** จากการค้นหาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการระดมความคิดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีปัจจัยและเงื่อนไข เพื่อให้ข้อมูลผลการวิจัยดังกล่าวมาเสนอเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วม ผลักดัน สนับสนุน ส่งเสริม โดยข้อมูลดังกล่าวสามารถใช้ประยุกต์การดำเนินการให้ประชาชนเกิดความร่วมมือกันภายในชุมชน เพื่อให้มีการอนุรักษ์เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้าจากเฉพาะด้านเยาวชนในการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจาก โดยมีบทบาทที่เหมาะสมของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน(ชุมชน) และสถาบันทางสังคมอื่นๆ เพื่อให้องค์กรหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนมีการประสานงานและบริหารจัดการโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาให้อยู่ในระดับสมดุลและยั่งยืนภายใต้การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

ผ้าจกตระกูลคูบัว หมายถึง ผ้าทอของชุมชนคูบัว ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีลายเฉพาะของคูบัว 10 ลาย มีทั้งทางด้านการทอลายและสีที่โดดเด่น คำว่า “จก” ในที่นี้หมายถึง การใช้ขนเม่นควัก หรือ ถ้าง เส้นด้ายขึ้นมาขัดกับเส้นยืน ก่อให้เกิดลวดลายต่างๆที่ติดผ้า

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพย่อมมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่างๆที่แตกต่างกันไป การถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานหรือเยาวชนในปัจจุบัน โดยการทำให้อุเป็นตัวอย่างเป็นวิธีการถ่ายทอดของผู้อาวุโส หรือการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนอาจเป็นไปโดยอัตโนมัติโดยอาจจะเกิดจากการเลียนแบบ และการจดจำสืบทอดโดยเป็นตัวอย่างของคนในครอบครัวญาติพี่น้องชุมชนเดียวกัน

ชุมชนไท-ยวน หมายถึง ไทยล้านนา หรือ โยนก เป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามาเป็นเวลานานอพยพมาจากเมืองเชียงแสนมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2347 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีวัฒนธรรมที่เป็นของตัวเองทางด้าน ภาษา วัฒนธรรม การแต่งกาย และความเชื่อ โดยเฉพาะเอกลักษณ์อันโดดเด่นที่มีการสืบทอดจนถึงปัจจุบันคือ ภูมิปัญญาการทอผ้าจก

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ เป็นกลุ่มคนที่สามารถช่วยกันสืบสานภูมิปัญญาผ้าจกภายในชุมชนคูบัวที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนสืบต่อไป

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน ในลักษณะของการมีส่วนร่วมด้านการร่วมรับรู้ ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ตลอดจนร่วมติดตามประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัย
2. ทฤษฎีการพึ่งพา
3. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. นโยบายการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
6. ภูมิปัญญาการทอผ้าจาก คูบัว
 - 6.1 การทอผ้าจีนตีนจก
 - 6.2 ผ้าไทย-ยวน
 - 6.3 การทอผ้าของชาวไทย-ยวนราชบุรี
 - 6.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าจากคูบัว (จากอดีต-ปัจจุบัน)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีภาวะทันสมัย

ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) เป็นทฤษฎีการพัฒนาที่รุ่งโรจน์มาก และถูกนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศด้อยพัฒนาอย่างกว้างขวางในราวปลายทศวรรษที่ 1950 และ 1960 จุดกำเนิดของทฤษฎีมาจากความสำเร็จในการพัฒนาของกลุ่มยุโรปตะวันตก หลังสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งยึดแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยม (Capitalism) หรือเน้นการดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบเสรี ซึ่งกลายเป็นแนวความคิดกระแสหลักที่สำคัญมากในยุคนั้น นักทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวความคิดและทฤษฎีภาวะทันสมัย คือ Rostow ซึ่งได้เสนอแนวคิดในการสร้างความเจริญเติบโตตามลำดับขั้น 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 เป็นจุดเริ่มต้นจากสภาพสังคมแบบดั้งเดิม ขั้นที่ 2 เป็นการเตรียมตัวเพื่อก้าวทะยานไปข้างหน้า ขั้นที่ 3 เป็นการก้าวทะยานไปสู่การเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ขั้นที่ 4 เป็นการบรรลุสู่ภาวะที่เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ และขั้นที่ 5 เป็นการเจริญสูงสุดของสังคม การพัฒนาตามแนวความคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัยนั้นสามารถพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายและกระบวนการดังต่อไปนี้ (ปกรณ์ ปรีชากร, 2532: 25-50)

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย

ปกรณ์ ปรีชากร (2532: 25-50) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายหลัก คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนเมืองและการเสริมสร้างความก้าวหน้าของระบบตลาดมาสนับสนุน ซึ่งยุทธศาสตร์นี้จะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เพิ่มขึ้นในอัตราที่แน่นอน และรวดเร็วว่าการเพิ่มของประชากรเป็นผลให้ระดับรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในแต่ละปีเพิ่มสูงตามไปด้วยและผลของความเจริญเติบโตจะค่อยๆ แพร่กระจายจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ภาคการผลิตอื่นๆ และจากเมืองไปสู่ชนบทตามแนวคิดของ Adam Smith เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจายทำให้ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึงกัน

กระบวนการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย

ความสำเร็จของการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายข้างต้นได้นั้นจะต้องอาศัยกระบวนการที่เกิดจากบทบาทของสถาบันทางการเมือง สถาบันทางการบริหารและสถาบันอื่นๆ ดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐจะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแผนพัฒนาซึ่งมีลักษณะเป็นการวางแผนจากส่วนกลางเพื่อจัดทำโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การคมนาคม การพลังงาน การชลประทาน เป็นต้น

2. การจัดตั้งสถาบันต่างๆ ทั้งสถาบันทางด้านการเมือง สถาบันทางด้านสังคม และสถาบันทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนเร่งรัดการพัฒนา เช่น พรหมการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ การขยายตัวของเมือง บริการสาธารณะในเขตชุมชนเมือง ทั้งเมืองหลวง และเมืองหลักการให้บริการแก่สังคมชนบทในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้บริการทางด้านการศึกษาด้านสาธารณสุข ให้มากขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้ ได้ถูกประยุกต์ใช้ในประเทศกำลังพัฒนา โดยการวางแผนการพัฒนาประเทศที่คล้ายคลึงกันดังนี้ คือการเน้นการสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ การสร้างความเจริญเฉพาะในเขตเมือง และเมืองหลวง ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ หน่วยงานของรัฐมีบทบาทสำคัญในแผนการพัฒนาและมีการยอมรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งในรูปแบบการให้เปล่า และการมีเงื่อนไขผูกพัน (ปกรณ์ ปรีชากร, 2532: 25-50) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พัทรินทร์ สิริสุนทร (2551: 92) กล่าวว่า ลักษณะที่สำคัญของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากแบบเรียบง่ายในสังคมจารีตไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้ และเทคโนโลยีระดับสูงมีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

2. เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพ หรือการทำการเกษตรในที่ดินแปลงเล็กเพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขายมีการจ้างแรงงานภายนอกครอบครัว หรือชุมชน แทนการใช้แรงงานในครอบครัว

3. มีระบบอุตสาหกรรมในโรงงาน และใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น

4. วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเป็นแบบเป็นทางการ

5. เกิดเมืองเพิ่มขึ้น และมีการขยายตัวของสังคมเมือง

6. มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภค โรงเรียน
7. เกิดชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เพิ่มขึ้น
8. มีการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัว และชุมชนนิยม เป็นความคิดเชิงเหตุผล บังคับชนนิยมและวัตถุนิยม
9. โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้น
10. สถาบันทางสังคมต่างๆ มีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น
11. การจัดระเบียบทางสังคมใช้กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น แทนที่บรรทัดฐานและวิถีประเพณีที่ใช้กันในสังคมจารีต

แนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยแบ่งสังคมออกเป็นสองรูปแบบ กล่าวคือ สังคมประเพณีที่ค่อยพัฒนาไปกับสังคมทันสมัยที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นการพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization) เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางเดียว และเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้ระบบต่างๆ ในสังคมมีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลภาพ (Equilibrium) และความมั่นคง (Stability) ของสังคมซึ่งรูปจำลองของการพัฒนา (Development Models) ก็คือ รูปแบบของสังคมเมืองที่ทันสมัย และพุ่งประเด็นไปที่เป้าหมายแรกของการพัฒนานั้นคือความเจริญทางเศรษฐกิจ (Development equates economic growth) โดยใช้ดัชนีชี้วัดที่สำคัญของการพัฒนา (Development Indicators) นั่นคือ รายได้ประชาชาตินั้นเองสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่เฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (Change for the better) เท่านั้นจึงจะเรียกว่า การพัฒนาซึ่งต้องเกิดมาจากการวางแผน และการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนที่พึงประสงค์ และต้องสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัย กระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization Process) โดยมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นสองระดับ คือ ระดับสังคม และระดับบุคคลการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสียประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายที่ได้รับอิทธิพลจากการแผ่ขยายอำนาจของประเทศตะวันตกเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างรวดเร็ว เช่น ถนน สาธารณูปโภคต่างๆ โรงพยาบาล และโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ไม่

สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่น ปัญหาที่ตามมาคือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยและไม่เห็นคุณค่า การเกิดมลภาวะ ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาสังคมต่างๆอีกมากมาย (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2547: 128-130)

ชนิตา รัชพลเมือง (2545: 78) ได้สรุป กระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization Process) มีลักษณะ 9 ประเด็นดังนี้ 1) Modernization เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูป (Revolutionary Process) ของวิวัฒนาการทางสังคม 2) Modernization เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน (Complex Process) 3) Modernization เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ (Systemic Process) 4) Modernization เป็นกระบวนการในระดับโลก (Global Process) 5) Modernization เป็นกระบวนการที่ใช้เวลายาวนาน (Lengthy Process) 6) Modernization เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน (Phased Process) 7) Modernization เป็นกระบวนการสร้างความเป็นเอกพันธ์ (Homogenizing Process) 8) Modernization เป็นกระบวนการที่ไม่ย้อนกลับ (Irreversible Process) และ 9) Modernization เป็นกระบวนการก้าวหน้า (Progressive Process)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กระบวนทัศน์ที่เริ่มเปลี่ยนไปของการพัฒนาความล้มเหลวของการพัฒนาตามแบบโลกทุนนิยมที่เน้นระบบอุตสาหกรรม เน้นเทคโนโลยีได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมไปอันส่งผลกระทบหลายด้าน โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสีย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่น ดังนั้นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน คือ “วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น” รัฐได้ให้ความสนใจและได้ต้องได้รับการพัฒนาขึ้นมาควบคู่กับความเป็นสากล การพัฒนาที่รัฐเป็นผู้กำหนดทิศทางให้ท้องถิ่น เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดอนาคตของตนเอง ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ชาติเรามีอยู่ การกำหนดให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมาใช้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

จุดเน้นของทฤษฎีภาวะทันสมัย

การสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมตามสังคมเมือง เพื่อเป็นตัวนำเข้ามาในการพัฒนา ปกรณ์ ปรียากร(2532: 25-50) ได้กล่าวถึงจุดเน้นของทฤษฎีภาวะทันสมัยไว้ดังนี้

1. เน้นการสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญโดยอาศัยอุตสาหกรรมเชื่อมโยงเป็นตัวนำในการพัฒนา เช่น เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เป็นต้น
2. เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง ทั้งนี้เพื่อให้มีการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจหรือผู้บริหารอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ
3. เน้นพัฒนาสังคมเมืองโดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย อาทิ เน้นโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมโดยคาดหวังว่า ถ้าพัฒนาสังคมเมืองให้เจริญก้าวหน้าแล้วผลของการพัฒนาจะแพร่กระจายไปสู่สังคมชนบทอย่างทั่วถึงกัน
4. เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทั้งนี้เพราะทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้น จึงต้องใช้เครื่องจักรกลที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิตผลที่ตามมา ก็คือ การเป็นหนี้สินประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะประเทศที่ด้อยพัฒนามักไม่สามารถวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาใช้ได้เองนอกจากนั้นยังทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในสังคมตามมาอีกด้วย
5. เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ คือ ประเทศที่เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมถ้าเป็นประเทศที่ร่ำรวยก็จะไม่เกิดผลกระทบมากนัก แต่สำหรับประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยากจนเมื่อเน้นพัฒนาอุตสาหกรรม และเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงต้องก่อหนี้สาธารณะหรือกู้ยืมเงินทุนจากต่างประเทศ

6. ขอมรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทั้งในรูปการให้เปล่า การลงทุน การมีเงื่อนไขผูกพัน การช่วยเหลือทางวิชาการซึ่งบางครั้งทำให้ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายต้องพึ่งพาหรือกลายเป็นอาณานิคมทางเศรษฐกิจกับประเทศที่พัฒนาแล้วโดยไม่เจตนา

7. การวัดผลการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้จะยิตรายได้ประชาชาติ และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเป็นหลัก

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยสามารถสรุปได้ว่า พื้นฐานอุดมการณ์ของทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนหลักของการพัฒนาแบบทุนนิยม รวมถึงการสร้างระบบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ผลที่ตามก็คือ ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายได้เข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจโลกและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลก โดยเน้นการสร้างเศรษฐกิจเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนาเน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลางทั้งนี้เพื่อให้มีการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจ หรือผู้บริหารอย่างรวดเร็วเน้นพัฒนาสังคมเมืองเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศขอมรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศการวัดผลการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้จะยิตรายได้ประชาชาติ และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเป็นหลัก

ทฤษฎีพึ่งพา

ทฤษฎีนี้เกิดจากปัญหาความด้อยพัฒนาในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา โดยเป็นการศึกษาถึงปัญหาการเหง้าของความด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่สาม โดยมีขอบข่ายที่ครอบคลุมถึงการพัฒนาแบบพึ่งพาชาตินิยม โครงสร้างนิยม และพัฒนานิยม แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งนักพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนาและประเทศที่มีความเจริญ แล้วต่างก็พยายามหาความหลุดพ้นจากสภาพความด้อยพัฒนาโดยการปรับปรุง โครงสร้างความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา การปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการผลิตเพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ในทศวรรษที่ 1960 ได้มีนักวิชาการสายยุโรป เช่น Gunnar Myrdal, Duley Seer, Pual Streeten ได้คัดค้านแนวความคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยโดยเสนอว่า แนวความคิดดังกล่าวไม่สามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ในประเทศโลกที่ 3 ได้นอกจากนี้นักวิชาการสายละตินอเมริกา อาทิ Frank , Car Dose , Santos and Peffers ได้เสนอว่าทฤษฎีภาวะทันสมัยไม่สามารถนำไปใช้ในประเทศด้อยพัฒนาได้สำเร็จ เพราะยังพัฒนา

ไป “คนรวยยิ่งรวย แต่คนจนยิ่งจนลง” หรือที่เรียกว่า “รวยกระจุก แต่อนกระจาย” จึงต่อต้านทฤษฎีภาวะทันสมัยมาก และ ปกรณ์ ปรีชากร (2532: 25-50) ได้เสนอทฤษฎีพึ่งพาเอาไว้ดังนี้

1. การพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ประเทศตะวันตกที่เจริญจะเป็นศูนย์กลางทุกอย่างในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นบริวาร หรือต้องพึ่งพาภายนอกอยู่ตลอดเวลา
2. เน้นว่าควรมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเสียใหม่เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. กระบวนการที่สามารถกระทำได้คือ การลดการพึ่งพาจากภายนอกลง และการที่ประเทศพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากขึ้น แต่ทฤษฎีพึ่งพานี้ นักวิชาการมิได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน หรือเป็นรูปธรรมนักจึงทำให้มีการปฏิเสธแนวทางการพัฒนาแบบดั้งเดิม และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาทฤษฎีใหม่ที่เน้นการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานต่อไป

สำหรับ Santos and Peffers (1996) นั้น เขาเห็นว่าความด้อยพัฒนาเป็นผลที่ตามมาและเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการพัฒนาแบบทุนนิยมที่เรียกว่าทุนนิยมพึ่งพา (dependent capitalism) การจะเข้าใจปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนา หรือความด้อยพัฒนานั้นจะต้องพิจารณาปัญหาในแง่ที่เป็นปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ระดับโลก เพราะมันเป็นผลที่เกิดจากการกีดกัน การขยายตัวและการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบทุนนิยม การมองปัญหาการพึ่งพาหรือทุนนิยมพึ่งพาเราไม่ควรจะสรุปเอาอย่างง่ายว่าปัญหานี้เป็นเรื่องที่ปัจจัยภายนอกกำหนดสภาพโครงสร้างภายในของประเทศด้อยพัฒนาด้วยพัฒนาอย่างตรงไปตรงมาแท้ที่จริงสภาพของสถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นเพียงสถานะเงื่อนไขต่างๆไปที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปภายในประเทศเท่านั้น ส่วนประกอบต่างๆภายในประเทศต่างหากที่เป็นตัวกำหนดที่แท้จริงว่าผลกระทบของสถานการณ์ระหว่างประเทศที่มีต่อความเป็นไปภายในประเทศจะเป็นอย่างไร โดยทั่วไปเศรษฐกิจโลกจะผนวกเอาเศรษฐกิจระดับชาติเข้าไปอยู่ในตลาดโลกเสมอไม่ว่าจะเป็นตลาดสินค้าตลาดทุนหรือแม้แต่ตลาดแรงงานความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในตลาดโลกมีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกันส่วนหนึ่งได้เปรียบส่วนหนึ่งเสียเปรียบฝ่ายหนึ่งพัฒนาอีกฝ่ายหนึ่งด้อยพัฒนาในแง่ความสัมพันธ์ด้านตลาดการค้าระหว่างประเทศนั้นถูกควบคุมผูกขาดโดยประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังนั้น การค้าระหว่างประเทศที่เป็นอยู่จึงนำไปสู่การโยกย้ายเอาส่วนเกินจากประเทศที่พึ่งพาไปสู่

ประเทศที่มีอำนาจครอบงำทำนองเดียวกันความสัมพันธ์ด้านการเงินระหว่างต้องสูญเสียส่วนเกินให้แก่ประเทศที่พัฒนาแล้วในรูปของดอกเบี้ยและกำไรสภาพเช่นนี้ทำให้ประเทศที่ตกอยู่ในภาวะพึ่งพาต้องผลิตส่วนเกินให้มากขึ้น ต้องขูดรีดแรงงานกรรมกรมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะบั่นทอนตลาดภายในประเทศความสามารถด้านเทคนิคและวัฒนธรรมของสังคมและสุขภาพร่างกายและศีลธรรมของประชาชนซึ่ง Santos and Peffer (1996) ได้จำแนกรูปแบบการพึ่งพาเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์จากอดีตถึงปัจจุบันออกเป็น 3 รูปแบบ

1. การพึ่งพาในยุคอาณานิคม (colonial dependence) การพึ่งพาในช่วงนี้มีสภาพเป็นการพึ่งพาในด้านการส่งสินค้าออกโดยนายทุนด้านการค้าและการเงินจะร่วมมือกับรัฐเจ้าอาณานิคมผูกขาดการค้าระหว่างยุโรปกับอาณานิคมทั้งหลาย พร้อมกันนี้ยังมีการผูกขาดที่ดินเหมืองแร่และกำลังคนในอาณานิคมอีกด้วย

2. การพึ่งพาทางการเงินและอุตสาหกรรม (financial-industrial dependence) การพึ่งพาแบบนี้เกิดขึ้นในราวปลายศตวรรษที่ 19 อุตสาหกรรมการผลิตวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อการส่งออกในระยะนี้จะถูกรอบงำโดยทุนและการลงทุนจากประเทศศูนย์กลางและโครงสร้างการผลิตโดยทั่วไปก็มุ่งตอบสนองการบริโภคในประเทศศูนย์กลางเป็นสำคัญ

3. การพึ่งพาด้านเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม (technological-industrial dependence) การพึ่งพาแบบนี้เกิดขึ้นตั้งแต่หลังสงครามโลกเป็นต้นมา ประเทศด้อยพัฒนาจะพึ่งพาบริษัทข้ามชาติในด้านเทคโนโลยีและการลงทุนด้านอุตสาหกรรมที่เน้นหนักการผลิตเพื่อตลาดภายในประเทศสำหรับรูปแบบที่สามซึ่งเป็นรูปแบบที่มีอยู่ในปัจจุบัน การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศโลกที่สามมักจะประสบปัญหาด้านเงินทุนเป็นอย่างมาก เพราะการพัฒนาในลักษณะนี้ต้องอาศัยเงินตราต่างประเทศ เพื่อซื้อเทคโนโลยีในการผลิตทั้งเครื่องจักรและวัตถุดิบแปรรูปที่ผลิตเองไม่ได้ การซื้อเทคโนโลยีดังกล่าวเผชิญอุปสรรค 2 ประการ คือ ข้อจำกัดด้านรายได้ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการส่งออก และข้อจำกัดจากการผูกขาดสิทธิบัตรของบริษัทผูกขาดทั้งหลาย

จากการศึกษาทฤษฎีพึ่งพาผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ การพึ่งตนเองเป็นกลไกเชิงนามธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการยกระดับจิตสำนึก และเพิ่มพูนระดับความเชื่อมั่นของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และระบบสังคม ที่มีต่อศักยภาพและความสามารถของตนในการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง

ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อนำไปสู่ความมีอารยธรรมที่เพียบพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจจุดมุ่งหมายอันเป็นความปรารถนาขั้นสูงสุดของการพัฒนาประเทศคือ ความต้องการที่จะยืนหยัดบนพื้นฐานอันเข้มแข็งของตนเอง จากฐานคติที่ว่าความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอกก่อให้เกิดปัญหา และอุปสรรคต่อการพัฒนาของฝ่ายหลัง ความสัมพันธ์ดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคม ได้ทำให้ประเทศรอบนอกต้องผูกติดกับประเทศศูนย์กลางอย่างคั่นไม่หลุด และไม่สามารถพัฒนาตนเองอย่างเป็นอิสระได้

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางโดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือทำให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน (วันชัย วัฒนศัพท์, 2543: 19)

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติตลอดจนการควบคุม โดยตรงจากประชาชนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนรวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นการซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคมทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของ การตัดสินใจ กาลลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาเป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติอีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่ย่ำแย่ที่สุด” ช่วยให้เกิดความหน้าเชื่อถือความชอบธรรมและทำให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชน

และค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของ
สาธารณชน (วันชัย วัฒนศัพท์, 2543: 25-28)

จากการศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนเกิดจากการสื่อสารระหว่างกันซึ่งจะเป็นผลสะท้อนให้เห็นทิศทาง หรือแนวทางเดียวกัน
จนเกิดกระบวนการแก้ไขร่วมกัน ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น หรือการจัดการ
ส่วนรวม เพื่อที่จะไม่ให้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต หรือการอยู่ร่วมกันโดยกระบวนการจะเป็นไปใน
รูปแบบของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชนได้มีโอกาสในการเข้าร่วมในกิจกรรม
เพื่อทำให้เกิดกระบวนการชอบธรรมเป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ

อกิน รพีพัฒน์ (2547) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ทฤษฎี ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. **ทฤษฎีการจูงใจมวลชน (Mass Persuasion)** การจูงใจ หมายถึงการใช้คำพูด
หรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไข
ปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้าง
ความสนใจ ในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้งให้เกิดศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้
เกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่องของความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่า
ลำดับขั้นตอนของความต้องการ (Hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนเป็นไปตามลำดับ
น้อยไปหามาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้คือ ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological Needs)
เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Survival needs) ได้แก่ความต้องการในเรื่องอาหาร น้ำ
เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ เป็นต้น ความต้องการมั่นคง
ปลอดภัยในชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่อย่างมีความปลอดภัย
จากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สินหรือความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่
อย่างมั่นคงในสังคม ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก
ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความต้องการจะมีเกียรติชื่อเสียง
(Self Esteem Needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจความต้องการดีเด่น ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับ
การยกย่องจากบุคคลอื่น ความสามารถ และความสำคัญของบุคคล ความต้องการความสำเร็จแห่ง
ตน (Self -Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูง ซึ่งเป็นความต้องการที่อยากจะให้
เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่าง ตามความนึกคิดของตนเองเพื่อการพัฒนาตนเองให้ดีที่สุด

เท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็น ความต้องการพิเศษของบุคคล (Self- Self -Actualization Needs) ที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นไปในแนวทางที่ดีที่สุดที่ตนคาดหวังไว้

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Moral) คนเรามี

ความต้องการทางกายและใจ ถ้าคนมีขวัญดีผลการทำงานก็จะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็จะต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง การสร้างขวัญที่ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาัดเอาเปรียบให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามที่คนงานมีขวัญดีจะเกิดมีความสำนึกในการรับผิดชอบอันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานในส่วนที่เป็นขวัญบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าขวัญของคนเราเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีนั้นย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่

นำไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้เกิดซึ่ง หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวเองที่จะอุทิศ หรือเน้นคำนิยมเรื่องผลประโยชน์รวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจ เกียรติจงรักภักดีผูกพันท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยให้ประชาชนทำงาน

ด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังเป้าหมายประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัติ คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำทางไม่ดี คือ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่าผู้นำนินทร (Negative Leader) ผลของการทำให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำจึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงาน อย่างมีขวัญ งานมีคุณภาพ มีความคิดสร้างสรรค์และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดีย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือ เป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมาย ระบบระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้การบริหารเพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจ

ไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นร่วมมือของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายและความจำเป็นร่วมมือของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ทฤษฎีข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการจัดการที่ดีในการกำหนดการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพื่อเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคง และลดปัญหาความขัดแย้งให้เป็นไปตามระบบเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยความสมัครใจให้เป็นไปในรูปแบบของความร่วมมือนโดยสมัครใจ และใช้หลักในการบริหารจัดการตามขั้นตอนเพื่อเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วม (inclusive democracy practice) ประชาธิปไตยแบบพหุภาคี (pluralism democracy) เป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรม เพราะประชาชนมุ่งหวังที่จะชักนำผู้อื่นให้ตระหนักถึงความเป็นธรรม ความรู้ และสติปัญญาของเขา และมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของพวกเขา และมีความเข้าใจในเรื่องที่พวกเขาสนใจอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการในที่สุดซึ่งที่ผ่านมานักทฤษฎีทางด้านประชาธิปไตยมักตั้งสมมติฐานว่าการอภิปรายทางประชาธิปไตยที่เหมาะสมควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและทำความดีร่วมกัน โดยที่จริงแล้วการเมืองต้องเป็นทั้งการแข่งขันระหว่างกลุ่มหรือปัจเจกชนที่มีความสนใจ และความเห็นที่ขัดแย้งผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองมักเลือกเข้าข้างที่เขาสนใจและช่วยกันสร้างความสนใจร่วมของสาธารณะอีกด้วย (Young, 2002: 1-15)

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟังอีกทั้งความต้องการ หรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

อย่างไรก็ดีไม่มีเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชน เทคนิคใดเทคนิคหนึ่งที่มีความเหมาะสม และสามารถใช้ได้ผลดีกับทุกสถานการณ์ สำหรับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นเงื่อนไขหลักของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แล้วยังจะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและโครงการต่างๆของรัฐบาลเป็นไปด้วย ความรอบคอบและลดความขัดแย้งในสังคม บังเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ชุมชนและประเทศชาติ ทำให้คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ใช้ต้นทุนน้อยและ ลดความล่าช้า การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีเป้าหมายสำคัญ คือ นำค่านิยมความคิดเห็นของ สาธารณชนเข้าสู่การตัดสินใจเพื่อปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจที่สำคัญแก้ปัญหาความขัดแย้ง จากความต้องการที่เหมือนกันการสร้างเชื่อมั่นให้การศึกษา และให้ข้อมูลแก่สาธารณชน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552: 11-18)

จากดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ ในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมในการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้กระบวนการหรือปัญหาต่างๆถูกแก้ไขด้วยการตัดสินใจที่เกิดจากการรับฟังจากทุกฝ่าย ถือเป็นการลดความขัดแย้งในสังคม และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (2550 อ้างใน ถวิลวดี บุรีกุล, 2552) ได้เสนอว่า ค่านิยมหลักสำหรับการปฏิบัติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย

1. สาธารณชนมีความคิดเห็นในการตัดสินใจอันเกี่ยวข้องกับการกระทำที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนรวมถึงสมมติฐานที่ว่าความช่วยเหลือจาก สาธารณชนจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนสื่อสารถึงกระบวนการความสนใจต่างๆ และ บรรลุความต้องการในกระบวนการของผู้มีส่วนร่วมทั้งหมด
4. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนแสวงหา และเอื้ออำนวยใน การเข้าร่วมของประชาชนที่จะได้รับผลกระทบ

5. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมในการระบุว่าพวกเขาจะเข้าร่วมได้อย่างไร

6. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ผู้เข้าร่วมมีข้อมูลที่พวกเขาต้องการเพื่อใช้ในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

7. กระบวนการการมีส่วนร่วมสื่อสารถึงผู้เข้าร่วมถึงวิธีการที่ความคิดเห็นของพวกเขา มีผลต่อการตัดสินใจ

หลักการหรือองค์ประกอบสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส คำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552: 11-18)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบสำคัญของการทำงานส่วนรวมจะสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยกระบวนการของการมีส่วนร่วมอันเนื่องจากกระบวนการดังกล่าวข้างต้นจะ สามารถนำพาการดำเนินการที่มีมากพร้อมด้วยบุคลากรจำนวนมากจะจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยคุณลักษณะเด่นของการปฏิบัติงานตามระบบขั้นตอนซึ่งจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน ส่งผลให้การทำงานง่ายขึ้น โดยใช้ได้กับทุกระดับท้องถิ่นรวมถึงระดับประเทศและระดับชาติ

วันชัย วัฒนศัพท์ (2543) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย 3 ประการหลักดังนี้

1. ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง ประชาชนมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

2. ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ

3. ต้องมีความสามารถประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาคแต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ มิเช่นนั้น ต้องเสริมสร้างความสามารถของประชาชนให้มีความสามารถเข้าร่วมได้

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องประกอบด้วย ความมีอิสระภาพ ความเสมอภาค และความสามารถจะต้องมาในรูปแบบของความพร้อมใจหรือความสมัครใจ มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมนั้นๆ รวมถึงกระบวนการต้องสามารถให้ประชาชนสามารถ หรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมได้

วันชัย วัฒนศัพท์ (2543) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี 3 ด้านดังนี้

1. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมีความชัดเจน และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจถูกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

2. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

3. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

โดยแท้จริงนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะไม่สามารถกระทำได้ในทุกๆ ประเด็น ดังนั้นจึงมีแนวทางต่างๆ ไปบางประการเกี่ยวกับประเด็นที่ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนประเด็นต่างๆ ที่ต้องการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่

- 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ
- 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น

3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคน หรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว และ5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจจากระดับสูงลงสู่ระดับล่าง โดยมีประชาชนเป็นส่วนช่วยเสริมในการดำเนินการ โครงการนั้นๆ การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลนั้นเกิดจากประชาชนมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดตาม ร่วมตรวจสอบตลอดจนประเมินผล การมีส่วนร่วมจึงเป็นการสร้างความสามัคคีในสังคม เพราะกระบวนการของการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ดังนั้นจึงควรต้องมีโครงสร้างที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นหลักสำคัญระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายระดับขึ้นอยู่กับรัฐที่จะยอมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับใดได้บ้างในอดีตโครงการหรือกิจกรรม เพื่อการพัฒนาประเทศส่วนใหญ่จะกำหนดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนมีการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างหยาบๆ 2 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำ หมายถึง หน่วยงานรัฐเป็นฝ่ายริเริ่มตัดสินใจให้มีโครงการ หรือกิจกรรมขึ้นมาและเห็นว่าสมควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการ ด้วยจึงได้แจ้งและมอบหมายให้ประชาชนเข้าดำเนินการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้จึงมีลักษณะเป็นการสั่งการจากรัฐลงสู่ประชาชน ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่มีได้เกิดจากความต้องการโดยแท้ของประชาชน ประชาชนอาจไม่เห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นจึงไม่เกิดความประสงค์จะร่วมดำเนินการใดๆ ด้วย และบางครั้งจำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเนื่องจากการสั่งการ หรืองานมอบหมายของเจ้าหน้าที่ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เพราะฉะนั้นเมื่อโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งก็จะมีอันล้มเลิกไปการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้จึงเป็นการปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามแต่นโยบายที่อาจเปลี่ยนแปลงตามเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ามาดูแลประชาชน ซึ่งก็ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ที่ประจำการตลอดไป เพราะมีการสับเปลี่ยนโยกย้ายตามความเหมาะสม การมีส่วนร่วมอีกระดับ คือ การมีส่วนร่วมระดับสูง หมายถึง ประชาชนเป็นฝ่ายคิดริเริ่มตัดสินใจ

และดำเนินโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ หลักการนี้ น่าจะเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพสูงแต่ก็มีปัญหาอีกเช่นกัน นั่นคือ การดำเนินการนั้นในบางครั้งต้องได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วอาจไม่เป็นเช่นนั้นเพราะโครงการหรือกิจกรรมนั้นอาจไม่ได้รับความเห็นชอบ หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอาจไม่เห็นด้วยเพราะถือว่าเป็นเรื่องของประชาชน เพราะฉะนั้นประชาชนก็ควรทำกันเอง โครงการหรือกิจกรรมที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐแล้วย่อมจะไม่สัมฤทธิ์ผลเช่นกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 2 ระดับนี้ ไม่อาจจะนำมาใช้ในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ทั้งนี้เพราะการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นที่ยอมรับกันทั้งรัฐและประชาชนว่าจะมีประสิทธิผลก็เมื่อมีความร่วมมือของทั้งสองฝ่าย ความร่วมมือในที่นี้คือรัฐต้องให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมพิจารณาตัดสินใจสมควรจะให้หรือไม่ที่เป็นปัญหาก็คือ รัฐจะยอมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในระดับใดได้บ้าง และประชาชนพอใจในระดับการมีส่วนร่วมที่รัฐให้เพียงใด เหล่านี้จึงต้องพิจารณาโดยยึดเอาระดับของการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญด้วย (สุนีย์ มัลลิกะมาส, 2545: 56)

สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวว่าไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจแยกออกเป็น 6 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมที่แก่ประชาชนเมื่อรัฐมีความคิดริเริ่ม หรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนหรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นหรือความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นรวมถึงการดำเนินการและมาตรการต่างๆที่จะนำมาใช้เพื่อ การป้องกันแก้ไขปัญหา ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ถือว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชนที่แม้แต่ใน The Freedom of Information Act : FOIA ของประเทศสหรัฐอเมริกาก็ยังบัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้โดยมีสาระสำคัญของกฎหมายคือ ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะขอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมได้ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่จัดทำรายงานข้อมูลข่าวสาร

ด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนถ้าหากหน่วยงานของรัฐปฏิเสธการให้ข้อมูลข่าวสารตามคำร้องขอแล้วศาลจะทำหน้าที่ตัดสินว่าการปฏิบัตินั้นชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมกันหาปัญหาสาเหตุของปัญหาความจำเป็น และความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงาน เจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจจะได้นำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป การมีส่วนร่วมในระดับนี้มีในประเทศแคนาดา ที่ได้ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตรวจสอบโครงการหรือกิจกรรมใดที่เห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยที่ทางสำนักงานตรวจสอบทบทวนการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจะแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อการติดตามตรวจสอบ และทบทวนโครงการหรือกิจกรรมนั้น สิ่งทีคณะกรรมการชุดนี้ทำก็คือ จัดเตรียมข้อมูลเสนอต่อประชาชนเพื่อประกันว่าประชาชนจะได้เข้ามีส่วนร่วมได้ในขั้นตอนนี้ด้วยการแสดงความคิดเห็นจะด้วยวาจา หรือเป็นลายลักษณ์อักษรโดยการจัดประชุมสัมมนา (public meeting) ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้นั้น กฎหมายไทยก็ได้ให้การรับรองและได้มีการดำเนินการมาแล้วหลายโครงการหรือกิจกรรม

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการโดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่หากเห็นว่ามาตรการในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และมาตรการการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ในความถูกต้องแล้วมีความสำคัญมาก เนื่องจากประชาชนที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจจนถึงการเลือกพื้นที่ตั้งโครงการเป็นเจ้าของพื้นที่ย่อมจะได้รับผลกระทบโดยตรงมากกว่าประชาชนอื่นๆ แต่กฎหมายไทยก็ยังไม่ได้ให้การรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมระดับนี้ซึ่งหากพิจารณากฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์ว่าด้วยการป้องกันสิ่งแวดล้อม (The Environmental Protection Law, General Provision) กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ในทุกขั้นตอนในการพิจารณาให้ใบอนุญาตแก่เอกชน และพระราชบัญญัติการพิทักษ์ธรรมชาติ

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือก ผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ไม่หมดทุกประเภท ของโครงการ เช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการ หรือใช้เทคโนโลยีขั้นสูงแล้วบางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้ แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่า ลุ่มน้ำ หรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็น การร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบ และติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการ หรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว การนำมาตรการลดผลกระทบมาใช้ หรือไม่มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหา อาจเกิดขึ้นหรือไม่ การมีส่วนร่วมในระดับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและ เตือนภัย การดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงทีก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้นเมื่อมี การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้วก็ต้องมีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้นๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางใน การพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวก และผลกระทบด้านลบทั้งต่อ ประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย ทุกระดับแล้วย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมต้องคำนึงถึงประเภทโครงการหรือกิจกรรม กระบวนการดำเนินงาน ช่วงเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วม ระดับของการมีส่วนร่วมองค์กร หรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วม และกฎหมายรองรับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่กันเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นการอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่สามารถจะทำกิจกรรมทุกอย่างได้ด้วยตนเองทั้งนี้เพราะข้อจำกัดทางด้านชีววิทยาและทางเศรษฐกิจการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป็นความเกี่ยวข้องกันในด้าน จิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่มเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย การมีส่วนร่วมหากมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาจะเป็นกระบวนการที่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน การตัดสินใจการดำเนินงานการบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น หากมองในลักษณะที่เป็นนัยทางการเมืองนับเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกลไก ในการพัฒนาจากการพัฒนาโดยภาครัฐมาเป็นการพัฒนาที่ภาคประชาชนในชุมชน มีบทบาทหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นการคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาชุมชน นับเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการควบคุมการใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์ (2546) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญคือจะต้องไม่มีใครเป็นนายใครหรือนายแห่งชีวิตใคร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อภิชาติ ใจอารีย์ (2555: 106-107) ที่พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และสามารถพึ่งพาตนเองซึ่งจะทำให้เกิดการรับรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถทางวิชาการซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอดีตสั่งสมปรับประยุกต์และพัฒนาตามกาลสมัยและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปโดยผ่านการสังเกตทดลองใช้คัดเลือกแล้วถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อมา ภูมิปัญญาของชาวบ้านมีคำเรียกอยู่หลายคำ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) ภูมิปัญญาพื้นบ้าน (Folk Wisdom) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ภูมิปัญญาไทยภูมิธรรมชาวบ้านเทคนิควิทยาชาวบ้าน (กฤษฎา ศรีธรรมมา, 2549: 9) ซึ่งสอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2536: 11-12) กล่าวว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความคิด ความคิด ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ

ความชัดเจนที่เป็นผลจากการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสถานะต่างๆในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆจากพื้นที่อื่นสิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันหรือปรับเปลี่ยนนามาสร้างประโยชน์ หรือการแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อม และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งที่เกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหา และการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถของชาวบ้านอันเกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ มีการสั่งสมสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน ภูมิปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สะสมและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของบุคคลในท้องถิ่นจนเกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณี ในท้องถิ่นนั้นๆ ที่สั่งสมสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น โดยมีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ากับยุคสมัยแต่ยังคงความเป็นภูมิปัญญาเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

ลักษณะของภูมิปัญญา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539: 236) ได้อธิบายถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ความรู้และระบบความรู้ภูมิปัญญาเป็นระบบความรู้ที่ไม่ถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้านรู้อะไรอย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาว่าเขาเห็นสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างไร
2. การสั่งสมและการกระจายความรู้ภูมิปัญญาเก่าแก่เกิดจากการสั่งสม และการกระจายความรู้โดยการนำความรู้มาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนๆ หนึ่งซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไรหมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นๆ ต่อมาได้ได้อย่างไร
3. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา แต่พบว่า มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นเราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

4. การสร้างสรรค์ การปรับปรุงระบบความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ได้ถูกปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญ 4 ลักษณะ อันประกอบด้วย 1) ความรู้และระบบความรู้ คือความรู้ที่ไม่ใช่ศึกษาเพียงอย่างเดียวต้องศึกษาให้เห็นโดยการบวนการความเป็นมาหรือที่เรียกว่าวิธีการ 2) การสั่งสมและกระจายความรู้ คือกระบวนการเรียนรู้โดยให้บริการกับอีกคนหนึ่งซึ่งมีกระบวนการมาจากการสั่งสมความรู้ 3) การถ่ายทอดความรู้ คือกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ไปสู่ผู้ได้รับการถ่ายทอดอันมีวิธีการที่หลากหลายจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง และ 4) การสร้างสรรค์ การปรับปรุงระบบความรู้ คือ การเรียนรู้จะต้องถูกกระบวนการทางสังคมหล่อหลอมไว้แต่กระบวนการของความรู้จะต้องมีการถกปรับให้เข้ากับความทันยุคสมัยเพื่อที่จะให้คงอยู่ได้เมื่อสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง

ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน

กฤษฎา ศรีธรรมมา (2549) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อชาวบ้านครอบครัว และชุมชน ดังต่อไปนี้

1. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาแต่อดีตอันยาวนานจนกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของตนเอง และชุมชนตลอดมา
2. เป็นมรดกทางสังคมที่ได้จากการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการจัดเกลาของกลุ่มคนประพฤติปฏิบัติอย่างมองเห็นแนวทางที่ดี และอย่างมีความเชื่อสืบทอดกันมา
3. เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์
4. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
5. เป็นแนวทางนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชน

6. ช่วยเพิ่มความสมดุลระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมกับประชาชนเพราะต่างพึ่งพาอาศัยกัน

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อชาวบ้านและความสำคัญของคนในชุมชน ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาช้านาน โดยผ่านกระบวนการจัดเกลาทางสังคมและเป็นทรัพย์สินทางภูมิปัญญาอันเกิดจากกระบวนการหล่อหลอมโดยธรรมชาติ ที่มนุษย์นำมาใช้เป็นปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต อันส่งผลนำไปสู่การปรับตัวของการดำรงอยู่ของชุมชนอีกทั้งยังถือเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างธรรมชาติและเป็นการพึ่งพาตนเองในชุมชน

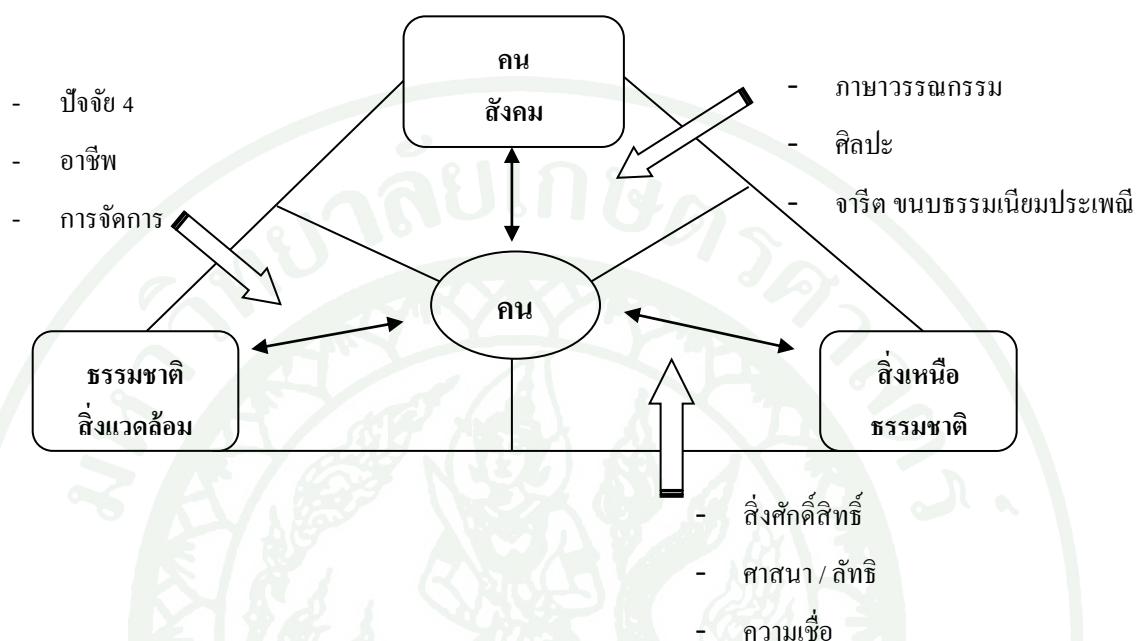
ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา

กฤษฎา ศรีธรรมมา (2549) กล่าวว่า ภูมิปัญญาจำแนกตามความสัมพันธ์กับคนได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติซึ่งจะแสดงออกมาในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ การบริหาร การจัดการ การสื่อสารต่างๆ เป็นต้น
2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นๆ ในสังคมหรือชุมชนแสดงออกมาในลักษณะของจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและนันทนาการ ภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนการสื่อสารต่างๆ เป็นต้น
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติตลอดจนสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งสามลักษณะนี้ คือ มิติวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาแสดงถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ

จากความสัมพันธ์ภูมิปัญญาดังกล่าวผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ ภูมิปัญญาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม จึงจำเป็นต้องมีการปรับระบบความคิดอันจะนำไปสู่การสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่อยู่บนฐานของความเกื้อกูลกัน ซึ่งสังคมไทยมี

ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ ซึ่งมีลักษณะของการเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างการเข้าถึงทรัพยากร
คนและสังคม

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา

ที่มา: ดัดแปลงจาก อภิชาติ ไชอารีย์ (2555) และ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2536)

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านทั่วๆไปที่คนไทยยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันแม้แต่ต่างชาติเมื่อได้มาสัมผัสพบเห็นจะชื่นชมยินดี บางคนถึงกับลงทุนมาศึกษาเล่าเรียนนำไปเผยแพร่ในประเทศของตน ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้วัสดุธรรมชาติทำยาฆ่าแมลงและปราบวัชพืช

2. ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมหัตถกรรม เช่น การก่อสร้างโบราณสถาน โบราณวัตถุตามเอกลักษณ์ความเป็นไทย การก่อสร้างบ้านทรงไทยที่สามารถระบายความร้อนได้

อย่างอัครราช การทำเครื่องเคลือบดินเผา การทำเครื่องเบญจรงค์ การจักสานย่านลิเภา
การทำเครื่องเงิน เครื่องทองเหลือง การทอผ้าไหมและผ้าพื้นเมืองต่างๆ

3. ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย เช่น การใช้พืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษา
โรคได้อย่างเหมาะสม การนวดแผนโบราณซึ่งเป็นที่เลื่องลือว่าสามารถแก้อาการปวดเมื่อยได้
อย่างทันตาเห็น

4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ
เป็นความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เช่น พิธีบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การบิณฑบาตป่า
เพื่ออนุรักษ์

5. ภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ การก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมหรือ
กองทุนเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มฌาปนกิจ
สังเคราะห์ เป็นต้น

6. ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม เช่น ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วิหาร
อันแสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นอยู่ของคนไทยที่สัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

7. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน อันเป็น
เอกลักษณ์เฉพาะตัวของคนไทย รวมถึงสุภาษิต คำพังเพย โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

8. ภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น คำสอนของผู้ใหญ่
ที่แฝงไว้ด้วยข้อคิดในการประพฤติปฏิบัติตน วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออก
ถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่งดงามควรค่าแก่การอนุรักษ์ เช่น วัฒนธรรม การแต่งกาย
การพูดจาด้วยความสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ การต้อนรับแขกด้วยอัธยาศัยไมตรี
อันอ่อนน้อมการกราบการไหว้ วัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ การฟ้อนรำต่างๆ ประเพณีสงกรานต์
ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแต่งงาน โกนจุก บวชนาค และประเพณีการทำบุญ
ในวันสำคัญทางศาสนาในโอกาสต่างๆ รวมถึงศิลปะการต่อสู้มวยไทยที่สามารถใช้ทุกส่วนของ
ร่างกายในการต่อสู้และป้องกันตนเอง

9. ภูมิปัญญาด้านโภชนาการ เช่น การจัดปรุงแต่งอาหารให้สวยงาม และนำ
รับประทานการปรุงอาหารคาวและหวานรสชาติถูกปากคนไทยและต่างชาติ เช่น ต้มยำกุ้ง

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ ภูมิปัญญาเป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยมีความสอดคล้องกันในรูปแบบของกระบวนการจัดการ หล่อหลอมจนเกิดกระบวนการประยุกต์ใช้ เพื่อความอยู่รอดจนกลายเป็นกระบวนการพัฒนาดัง
ต่างๆที่อยู่รอบตัว จนเกิดเป็นภูมิปัญญาที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค โดยแต่ละภูมิภาคมี วัฒนธรรมรูปแบบการดำเนินชีวิตแตกต่างกันไปตามการอยู่อาศัย จนกระทั่งมีการสืบทอดความรู้และ ประสบการณ์สู่รุ่นลูกรุ่นหลาน หรือลูกศิษย์ในการรับการถ่ายทอดความรู้ทำให้ภูมิปัญญาดำรง สืบไป

บทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน (The Indigeneous Development Strategy) ซึ่งบางครั้งก็เรียกว่า การพัฒนาแบบดั้งเดิมหรือระบบความรู้แบบภูมิปัญญาในท้องถิ่นหรือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบวัฒนธรรมชุมชน มีจุดกำเนิดจากการต่อต้านข้อเท็จจริงที่ว่า นักทฤษฎีและนักวางแผนพัฒนานั้นถ้าไม่มองวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมว่าเป็นพลังที่มีผลในทางบวก ก็มักจะ ไม่เห็นความสำคัญขององค์กรท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่าต่อการพัฒนา ภูมิปัญญาเหล่านี้ได้ถูกละเลยอย่างสิ้นเชิง ในการวางแผน โครงการและปฏิบัติงานแต่ในทางกลับกัน ได้มีการนำเอาการจัดการแบบใหม่และทันสมัยมาไว้ในการพัฒนาภาคชนบทในปี พ.ศ. 2507 นิซอพ และแอนเดอร์สัน ได้วิเคราะห์กรณีศึกษาของโครงการพัฒนาหมู่บ้าน จำนวน 200 โครงการ พบว่า ส่วนใหญ่ประสบผลล้มเหลว เพราะละเลยข้อปัจจัยต่างๆในท้องถิ่นอันนำไปสู่อุปสรรค ในการยอมรับนวัตกรรมต่างๆของประเพณีและวัฒนธรรม อันได้แก่ ระบบการสื่อสารแบบดั้งเดิม ภาวะผู้นำและบทบาทหน้าที่แบบดั้งเดิม องค์กรท้องถิ่นและแนวทางการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยี ตลอดจนระบบความเชื่อแบบดั้งเดิม (บัณฑิร อ่อนดำ, 2539: 24-25)

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554: 50-52) กล่าวว่า การพัฒนาที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นปัญหาของแนวทางการพัฒนาที่มองข้ามภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันหลายฝ่ายได้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากเหง้าที่สำคัญซึ่งเป็นฐานในการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นด้านต่างๆ อาทิ

1. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างงาน สร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า การทำมิด การส่งเสริมอาชีพจากสมุนไพร เป็นต้น
2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างเสริมสุขภาพคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น เช่น การนวดแผนไทย การดูแลสุขภาพด้วยเกษตรธาตุ4 เป็นต้น
3. การใช้ภูมิปัญญาสร้างความสามัคคีและกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ เป็นต้น
4. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวทำข้าว ตลาบงหลวง ร.ศ.122 ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง
5. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติแทนถุงพลาสติก พืชบวชป่า เป็นต้น
6. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น การอนุรักษ์เครื่องดนตรีไทยโบราณ การแต่งกายของคนท้องถิ่นต่างๆ
7. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาเทคโนโลยีชุมชน เช่น การสร้างเครื่องสีข้าวแบบชาวบ้าน
8. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการผลิตสินค้า เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

9. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาสุขภาพเสียดัด เช่น การห่อข้าวสารขี้เถ้าแข็ง ข้าวตำรวจ

ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นทรัพยากรทางภูมิปัญญาที่สำคัญไม่เพียงเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง แต่ยังเป็นทุนที่พร้อมจะแปรสภาพเป็นทุนอย่างอื่น อาทิ ทุนอุตสาหกรรมเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ ทุนทางวัฒนธรรมในการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ทุนทางสังคมที่สร้างความเป็นกลุ่มเป็นก้อนทางสังคม อย่างสมานสามัคคีจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติในระดับต่างๆ ไปสู่ความก้าวหน้าบนรากเหง้าของท้องถิ่น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554: 50-52)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรทางภูมิปัญญาที่มีความสำคัญและทรงคุณค่าของคนไทยนั้นถูกละเลย หลังจากที้นำการพัฒนาเข้าไปใช้ในการจัดการทรัพยากรทางภูมิปัญญาทำให้เกิดปัญหาขึ้นเนื่องจากการเข้าไปแทรกแซงจนทำให้มองข้ามความเป็นอยู่ การเข้ากันได้ของทรัพยากรและตัวบุคคล อันนำไปสู่ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ไม่ได้รับการพัฒนาที่ดี เพราะการต่อต้าน และการไม่ยอมรับการพัฒนารวมถึงการไม่เข้าใจต่อภาวะของสังคมนั้นๆ เพราะที่แท้จริงแล้วการจัดการทรัพยากรต้องประกอบด้วยองค์รวมหลายสาเหตุ คำนึงถึงความเป็นไปได้ว่าทรัพยากร และชุมชนสามารถจัดการให้ไปในทิศทางใดและให้เกิดเป็นทิศทางเดียวกันที่แข็งแกร่ง รวมถึงการจัดการทรัพยากรให้เห็นคุณค่าของการดำรงรักษาทรัพยากร ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ท่ามกลางสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีการพัฒนามายาวนาน เอกวิทย์ ฌ กลาง (2536) ได้ศึกษาวิเคราะห์และประมวลเอาลักษณะการเรียนรู้ของชาวบ้านหรือคนธรรมดาสามัญ จนก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมายว่า กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์มีดังนี้

1. การลองผิดลองถูก ในบรรพกาลมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดด้วยการ “ลองผิดลองถูก” ในการหาอาหาร การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การรักษา

พยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ต่อสู้แย่งชิงสิ่งของที่อยู่ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และเผชิญโชคด้วยการเสี่ยง เมื่อประสบความล้มเหลวก็ถึงชีวิตดับหรือบาดเจ็บ แต่ถ้าสำเร็จก็ได้อาหารได้สิ่งของพ้นอันตราย เป็นต้น จากประสบการณ์ของการลองผิดลองถูก มนุษย์ก็สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้แล้ว ถ่ายทอดส่งต่อให้แก่ลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน นานๆเข้าสิ่งที่ประพฤติกฎปฏิบัติก็กลายเป็นจารีตธรรมเนียม หรือข้อห้ามใน “วัฒนธรรม” ของกลุ่มคนนั้นๆ ไปกาลเวลาล่วงเลยไปมนุษย์อาจลืมเหตุผลที่มาของข้อธรรมเนียมปฏิบัติไปแล้ว รู้แต่ว่าในสังคมของตนต้องประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น จึงจะอยู่รอดปลอดภัยหรือแก้ไขป้องกันปัญหาได้ ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตจริง บ่อยครั้งภูมิปัญญาเหล่านั้นใช้การต่อไปไม่ได้ เพราะเหตุปัจจัยเปลี่ยนไป สถานการณ์เปลี่ยนไปมนุษย์ก็ต้องใช้ปัญญาขบคิดแก้ไขปัญหาเอาใหม่ ต้องเสี่ยงชีวิตกันใหม่ ต่อเมื่อได้เรียนรู้ว่าคิดอย่างไรทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาก็จะจดจำความคิดและวิธีปฏิบัตินั้นไว้ต่อไป ถ้าล้มเหลวก็จะจดจำเป็นข้อห้ามด้วยการสั่งสมประสบการณ์ดังกล่าว มนุษย์ก็สั่งสมปัญญาในการดำรงชีพไว้มากขึ้นและมีความเสี่ยงน้อยลง

2. ลงมือกระทำจริง มนุษย์เรียนรู้ด้วยการ “ลงมือกระทำจริง” ในสถานการณ์แวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การเดินทาง การปลูกพืช การสร้างบ้าน และการต่อสู้กับภัยอันตราย เป็นต้น ในกรณีชาวบ้านในประเทศไทย จะเห็นได้ว่าชาวภาคเหนือ เรียนรู้จากการร่วมกันจัดระบบเหมืองฝาย เพื่อการกสิกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยเขา แล้วค่อยๆ พัฒนาขึ้นเป็นระบบความสัมพันธ์ในการแบ่งปันน้ำระหว่างคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มแม่น้ำเดียวกัน ชาวอีสาน เรียนรู้ที่จะแสวงหาแหล่งดินดำน้ำชุ่มเป็นที่ทำกินหรือขุดสระไว้เป็นบริเวณรอบเขตสถานที่เลี้ยงหมูชนชาวภาคกลาง เรียนรู้ที่จะอยู่กับภาวะน้ำหลาก น้ำท่วม น้ำลด ด้วยการปลูกเรือนใต้ถุนสูง เดินทางด้วยเรือและทำนาทำไร่ให้สอดคล้องกับฤดูกาล ส่วนชาวใต้ ก็เรียนรู้ที่จะพึ่งพากันระหว่างคนอยู่ต่างถิ่นต่างทำเลกันในเขตเชิงเขา ลุ่มน้ำ และชายทะเลด้วยการผูกไมตรี และแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ การเรียนรู้ และสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ในสถานการณ์จริงปฏิบัติจริงแล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูก รุ่นหลานแบบค่อยเป็นค่อยไปได้กลายเป็นธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ

3. การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการทำจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อ (Transmission) แก่คนรุ่นหลังด้วยการสาธิตวิธีการและสั่งสอนด้วยการบอกเล่า (Oral Tradition) ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ (Literary Tradition) ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านไทยทุกภูมิภาคจะนิยมแบบสาธิตวิธีการ และสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปวิทยาที่มีความซับซ้อนลึกซึ้งจะใช้วิธีลายลักษณ์ในรูปของ

ตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำราโหราศาสตร์ หรือผูกเป็นวรรณกรรม คำสอน คำตักเตือน ภาษิต ถู่มือ ตำนาน และนิทาน เป็นต้น สุดแต่จะเห็นว่าสะดวก และสอดคล้องกับพื้นฐานของชาวบ้าน การถ่ายทอดทั้งโดยวาจา และลายลักษณ์หรือการสาธิตก็ไม่มีอะไรตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามเหตุ และปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมบางกรณี ความรู้ที่สั่งสมไว้ก็อาจถดถอยหรือสูญหายได้

4. พิธีกรรม การเรียนรู้โดย “พิธีกรรม” กล่าวในเชิงจิตวิทยา พิธีกรรมมี

ความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนมีส่วนร่วมรับเอาคุณค่า และแบบอย่างพฤติกรรม ที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัวเป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรม จรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผลแต่ใช้ศรัทธาความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความเชื่อ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ถึงแม้จะมีภูมิปัญญา ความรอบรู้อยู่เบื้องหลังพิธีกรรมก็ไม่มีภาระเน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้น แต่จะเน้นผลที่เกิดต่อสำนึก ของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ด้วยเหตุดังนี้พิธีสืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาเมือง บวชต้นไม้ บวชป่า พิธีอุปสมบท พิธีบั้งสุก พิธีสู่ขวัญในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น จึงเกิดผลทางใจแก่ผู้ร่วมในพิธีและมีผลในการวางบรรทัดฐานความประพฤติตลอดจนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นอันมาก รวมทั้งตอกย้ำความสำคัญของคุณค่าทางสังคมอย่างมีพลังด้วยพิธีกรรม จึงมิใช่เรื่องเหลวไหลหรือมงายแต่เป็นกรรมวิธีในทางวัฒนธรรมที่มีผลในการปลูกฝัง บ่มเพาะความเชื่อ คุณค่าและแนวทางความประพฤติที่พึงประสงค์ตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเพณี แม้แต่ในสังคมสมัยใหม่ที่นับถือความเป็นเหตุเป็นผลต่อกันของสรรพสิ่ง และให้ความสำคัญต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ พิธีกรรมก็ยังมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณอยู่นั่นเอง เพราะมนุษย์ก็ยังเป็นมนุษย์ที่มีใฝ่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว

5. ศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศีลและวัตรปฏิบัติตลอดจนพิธีกรรมและ

กิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญา ที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ และความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอน อันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งของสถาบันศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า สำหรับพุทธศาสนาในชั้นปรมาตมก็มีผลต่อการพัฒนาจิตวิญญาณให้เป็นอิสระจากความทุกข์ยากทั้งปวงสำหรับบุคคล ผู้ประพฤติปฏิบัติ ศาสนาจึงเป็นหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญาและอุดมการณ์แห่งชีวิตไปพร้อมๆ กันถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีอิทธิพลต่อ

ชีวิตของคนที่น่าเบื่อแสนน่าเบื่อทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อีกทั้งเป็นแก่นและกรอบในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วย อย่างไรก็ตามสถาบันศาสนาอ่อนกำลังลงมากในปัจจุบัน และมีที่ท่าว่าจะอ่อนลงไปอีกในอนาคต เพราะเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกหลายประการวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการทางจิตวิญญาณกับวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม และบริโภคนิยมเดินทางสวนกัน และขัดแย้งกันอย่างน่ากลัวอันตรายยิ่งนัก เมื่อเป็นเช่นนี้จุดมุ่งหมายของกระบวนการเรียนรู้ก็เดินสวนทางกันไปด้วย

6. แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในชาติพันธุ์ ถิ่นฐานทำกินรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัวมีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้างขัดแย้งบ้างแต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการกระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคม จึงมีพลวัตโดดเด่นกว่าเดิม ส่วนหนึ่งไปกับกระแสเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารอันทันสมัยส่วนหนึ่งไปกับโลกกายภาพหรือธรรมชาติแวดล้อม และอีกส่วนหนึ่งมุ่งมั่นไปทางจิตวิญญาณ ขณะเดียวกันก็มี การกระจายเครือข่าย และการขยายตัวของการเรียนรู้กว้างขวางหลากหลายมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนสังคมไทยจึงกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีทางเลือกให้แสวงหามากมายไม่รู้จบและมีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาทั้งเก่าใหม่ให้พิจารณาอย่างเอนกอนันต์

7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหาทั้งทางสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคม ได้มีคนพยายามเลือกเฟ้นเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติ ที่สืบทอดกันมาในสังคม ประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ต้องกับฐานความเชื่อเดิมขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในหมู่คน ที่มีอาชีพที่ต้องเสี่ยง โดยการบูชาเจ้าแม่กวนอิม เสด็จพ่อ ร.5 พระพรหม และการทรงเจ้าเข้าผีอันมีอยู่ดาษดื่น เพื่อขอลาภผลหรือแก้วิกฤตการณ์ในชีวิต หรือรักษาโรคภัยไข้เจ็บของโรคนั้นด้วยการผสมผสานการแพทย์สมัยใหม่กับสมุนไพร และการรักษาทางใจจากหมอเมือง และพระสงฆ์ และการไปให้หมอดูทำนายทายทักโชคชะตาในยามมีทุกข์ขาดความมั่นใจในตัวเอง เป็นต้น ตัวอย่างดังกล่าวนี้ไม่เกี่ยวกับการประเมินค่าว่าผิดถูกหรือดีชั่วแต่อย่างใดหากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้โดยทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่มีปัญหา มีวิกฤตการณ์ความสลับซับซ้อนทางสังคมยิ่งกว่าในอดีตที่ผ่านมา และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ย่อมมีทั้งที่ได้ผล และไม่ได้ผลสร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์

8. ครูพักลักจำ ก็เป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาแต่เดิมและจะยังมีอยู่ต่อไปวิธี “ครูพักลักจำ” เป็นการเรียนรู้ทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่เราสังเกตอยู่เงียบๆแล้วรับเอามาเป็นของตน เมื่อสามารถทำได้จริงวิธีนี้ดูเผินๆเป็นเสมือนการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของผู้อื่น แต่ในความหมายที่เข้าใจกันหาสื่อความในทางชั่วร้ายไม่หากเป็นวิธีการธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่นในชีวิตของทุกคนจะมีพฤติกรรมครูพักลักจำอยู่ไม่มากนักน้อย และถ้ายอมรับนับถือว่าวิธีการเรียนรู้ที่ดูประหนึ่งว่าไม่สำคัญนี้มีคุณค่าสูงมีความเป็นธรรมชาติในนิยามมนุษย์และเป็นทางหาความรู้ทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพจะเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลดีอีกทางหนึ่งได้ โดยนัยดังกล่าวนี้ ครูพักลักจำเป็นคนละเรื่องกับการขโมยลิขสิทธิ์ทางปัญญา

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ระบบและกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายดังที่กล่าวมานี้เป็นการเรียนรู้ ที่ต่างจากการเรียนรู้ในรูปของโรงเรียนที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ของชุมชนในทุกภูมิภาคของสังคมไทยที่เป็นแหล่งบ่มเพาะภูมิปัญญามาช้านานนั้น โดยมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ การลองผิดลองถูก การลงมือทำจริง การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้ด้วยพิธีกรรม การเรียนรู้โดยผ่านศาสนา เรียนรู้โดยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และครูพักลักจำ ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตจริง โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ทำให้เกิดเป็นกระบวนการในแต่ละวิธีการ ซึ่งโดยทั่วไปก็จะเกิดขึ้นในทุกชุมชนหรือชุมชนนั้นๆของการมีพิธีกรรม หรือการปฏิบัติเพื่อสืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษส่งต่อไปให้ลูกหลาน เพื่อให้ยังคงภูมิปัญญาเก่าแก่รักษาดำรงไว้ให้สืบไป

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา เป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านได้ดังนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2531) กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานสรุปได้ดังนี้ การถ่ายโยงความรู้ของชาวอีสานเพื่อสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการและกลุ่มเป้าหมาย เช่น วิธีการถ่ายโยงความรู้แก่เด็กจะแตกต่างจากผู้ใหญ่ คือ

วิธีการถ่ายทอดความรู้แก่เด็กต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน ดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำได้แก่ ปริศนาคำทาย โดยเลือกถ้อยคำที่ให้ภาพพจน์ คำเปรียบเทียบทำให้เห็น คล้องจอง ให้เสียง และจังหวะเพื่อดึงดูดใจและจดจำได้ง่าย ส่วนการเล่านิทานเป็นการถ่ายทอดความรู้โดยอาศัยความสนุกสนานจากตัวละครในเรื่องและวิธีการเล่าที่น่าสนใจ ต้องเป็นเรื่องสั้นๆ เนื้อหาสร้างเสริมลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ส่วนใหญ่มุ่งเน้น จริยธรรมคือสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ ส่วนวิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ มีหลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่า พิธีสู่ขวัญ พิธีทางพุทธศาสนา พิธีกรรมในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต การประกอบอาชีพตลอดจนวิธีการอ่านหนังสือและวิธีแสดงมหรสพ การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการบอกเล่าในวัยนี้จะมีสารประโยชน์ทั้งด้านการเพิ่มพูนความรู้จากการฟังและเป็นการรวมกลุ่มกันทางสังคม เพื่อทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือกัน ผู้เล่าคือผู้อาวุโสหรือผู้มีความรอบรู้ ซึ่งโอกาสในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ได้แก่ พิธีงานศพ ชาวบ้านจะไปชุมนุมที่บ้านคนตายเพื่อช่วยเจ้าภาพทำงาน และเป็นเพื่อนงานศพตอนกลางคืนจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การเล่นเกมกินหมู การเล่านิทานโดยอ่านจากหนังสือผูกหรือใบลานเจ้าภาพจะเลือกหม่ออ่านที่มีน้ำเสียงดีทำให้สนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งยังสอดแทรก จริยธรรมคำสอนด้วย ต่อมามีมหรสพสมัยใหม่ การอ่านหนังสือจึงลดบทบาทไป พิธีอยู่ไฟหลังคลอดบุตร มีการนำนิทานมาอ่านคู่กันฟังเพื่อให้กำลังใจและให้ความเพลิดเพลินแก่แม่ลูกอ่อน และเพื่อนบ้านที่มาเยี่ยมฟัง เมื่อการแพทย์สมัยใหม่เข้ามามีบทบาทประเพณีอยู่ไฟจึงค่อยๆ เลิกไป ประเพณีทางพระพุทธศาสนา เช่น การเข้าพรรษา การทำบุญผ้าป่า การทำบุญจุน นับเป็นโอกาสพิเศษที่ชาวบ้านต่างมาชุมนุมกันฟังเทศน์ฟังธรรม พระสงฆ์จะนิมนต์นิทานชาดกมาเทศน์ นำคำสุภาษิตสอนใจมาอบรมบ่มนิสัยอุบาสกอุบาสิกาคติธรรมเหล่านี้แสดงถึงภูมิปัญญาของผู้เทศน์

เรื่องราวที่นำมาเทศน์นอกจากนิทานและกระถู้ธรรมแล้วยังเน้นเรื่องแนวปฏิบัติระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ คติการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่อง บาป บุญ กรรม นรก สวรรค์ และวาสนา ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและโลกทัศน์ของผู้ฟังพิธีสู่ขวัญ เป็นการกระทำที่เชื่อมโยงจิตสำนึกและสร้างจิตสำนึกอันดีงามต่อตนเองและสิ่งที่ให้คุณ เช่น พิธีสู่ขวัญข้าว เป็นการกระทำที่สร้างเอกภาพระหว่างสิ่งสำคัญสามประการคือ คติความเชื่อ เรื่องขวัญ คุณค่าของข้าวและวิธีทำนา สาระสำคัญคือ ขวัญข้าวมีคุณค่าเลี้ยงชีวิตเลี้ยงโลก และเลี้ยงศาสนา พิธีกรรมช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ คือพิธีกรรมในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนวัย การเปลี่ยนสถานภาพ เปลี่ยนที่อยู่อาศัยหรือการเจ็บไข้ได้ป่วยชาวอีสานมีแนวปฏิบัติเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเริ่มต้นใหม่โดยเพิ่มกำลังใจและให้หลักการดำเนินชีวิต เช่น พิธีสู่ขวัญ บ่าวสาว พิธีบายศรีสู่ขวัญ บ่าวสาว

จะเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้โดยความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีและการรับรู้ของชุมชนเป็นสิ่งเตือนใจ
ให้ความสำนึกรับผิดชอบต่อกัน

การจารึกหนังสือ หรือเขียนหนังสือ ในใบลานก็เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่จำกัด
จำเพาะกลุ่มราชสำนัก และกลุ่มบวชเรียน ตัวอักษรที่เขียนคืออักษรธรรม และไทยน้อย จุดมุ่งหมาย
ที่เขียนเพื่อตราเป็นประกาศหรือกำหนดเป็นกฎหมายยึดบ้านครองเมืองให้ข้าราชการ และไพร่บ้าน
ขุนเมืองยึดถือ แต่ละหมู่บ้านจึงมีหนังสือใบลานอีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ที่วัด คณะผู้อาวุโสใช้ตรวจสอบ
ในการปกครองลูกบ้านหนังสือใบลานอีกส่วนหนึ่งเป็นการบันทึกนิทานธรรม นิทานพื้นบ้าน
คำราชา คำรามอู หักคำสอนและประเพณีต่างๆที่มีข้อที่ควรพินิจ คือ หนังสือเหล่านี้ชาวบ้านถือ
ว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เชื่อว่าเป็น พุทธวจนะหลายเรื่องเกิดขึ้นในชุมชนแต่แอบอ้างว่าเป็นคำสอน
ของพระพุทธเจ้าเป็นกุศโลบาย ใช้ศรัทธาซึ่งทำให้เกิดการเชื่อถือยอมรับจนเกิดเป็นคตินิยมเก็บ
หนังสือผูก หรือใบลานนี้ไว้บนหิ้งแล้วกราบบูชา บางแห่งบดเป็นยารักษาโรค หรือเป็นผงวิเศษ
สำหรับบรรจุไว้ในองค์พระพุทธรูปเมื่อจัดการศึกษาใหม่แบบตะวันตกคุณค่าของหนังสือผูกก็ลดลง

สามารถ จันทรสุริย์ (2545) กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปได้ว่า ชาวบ้าน
ทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด
ย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่างๆที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม
ของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนาความเชื่อผีสาธิตต่างๆรวมทั้ง
ความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึง
ลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งจำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้น
ในสิ่งที่ใกล้ตัวซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมถ่ายทอดต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ
เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลงทำ และการเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้
เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนาซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรม

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ
มาพอสมควรแล้วและเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง
หรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี
ของท้องถิ่นต่าง เป็นต้น ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอน

และคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนกันว่าสาวอยู่ทุกครึ่งรวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษ ได้มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา จะออกมาในรูปของการบันทึกที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหาหรือคำร้องของการบันทึก เช่น ในคำร้องเถิง ลำตัดของภาคกลาง โนราห์ หนึ่งตะลุงของภาคใต้ หนึ่งตะลุงของภาคอีสาน กลอนลำ คำผญา คำสอของอีสานและคำขอของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นคตินิยมคำสอนของศาสนา การเมือง การปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณี ต่างๆซึ่งถ้าจะแบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตตามรูปแบบใหญ่ๆ อาจแบ่งได้ 2 แบบ คือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรกับแบบเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรได้ กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนแบบเป็นลายลักษณ์อักษรนั้นในอดีตส่วนใหญ่ใช้จาร หรือเขียนใส่ใบลาน หรือสมุดข่อยที่ชาวใต้เรียก บุคคำ บุคขาว เพื่อให้สนใจได้ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อมาได้วิธีหนึ่ง ส่วนในปัจจุบันในยุคที่การสื่อสารมวลชน การคมนาคม เทคโนโลยีความเจริญก้าวหน้าทันสมัย และรวดเร็วก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทางสื่อมวลชนทุกสาขาไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์และอื่นๆ จนทำให้เกิดการเลือกสารรับหรือไม่รับ การถ่ายทอด มีรูปแบบที่หลากหลายสะดวกต่อผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

ประเวศ วะสี (2535) ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าฟื้นฟูและส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ว่าควรมีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

1. ต้องมีความเข้าใจถึงภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นเรื่องสำคัญ มีคุณค่า และสะสมกันมานานเป็นเรื่องที่ผสมผสานทุกสิ่งทุกอย่าง เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันและเป็นเรื่องที่ทอดทิ้งไม่ได้ต้องไปพัฒนาอย่างสนใจ ให้ความเคารพนับถือ เวลากระทำการสิ่งใดต้องเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งอื่น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและประเทศชาติ

2. ศึกษาจากชาวบ้านให้มากที่สุดว่า เขาทำอะไรเป็น อะไรเก่ง มีอะไรอยู่บ้างแล้ว เก็บข้อมูลไว้ไม่ใช่เข้าไปสอนชาวบ้านอย่างเดียว

3. ต้องเอาข้อมูลมาหาความหมายเพื่อจัดระบบขึ้นใหม่เพราะข้อมูลที่ได้อาจ สะเปะสะปะจำเป็นต้องเอามาศึกษาวิจัยหาคำตอบ คือ เอาข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาหาความหมายแล้วเอา ภูมิปัญญาอื่นเข้ามาเชื่อมโยงกันออกมาในลักษณะที่ช่วยให้ชาวบ้านนำไปพัฒนาเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น

4. การจัดศึกษาอบรมชาวบ้าน ควรมีหลายรูปแบบบนหลักการเคารพชาวบ้าน พยายามเข้าถึงวิถีการถ่ายทอดความรู้ศิลปวิทยาของชาวบ้าน ซึ่งไม่เหมือนกับที่สอนในโรงเรียน ชาวบ้านอาจถ่ายทอดความรู้ไปพร้อมกับการปฏิบัติ เช่น ถ่ายทอดกันที่โคนต้นไม้ขณะกำลัง เลี้ยงปลา เป็นต้น

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า จารุวรรณ ธรรมวัตร (2531) กล่าวถึง การถ่ายโยงความรู้ของชาวอีสาน เพื่อสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่งนั้น ขึ้นอยู่กับ วิธีการและกลุ่มเป้าหมาย คือ วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่และเด็กมีหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ และอื่นๆทำให้สะดวกต่อการรับรู้ข่าวสาร และการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2535) การใช้การศึกษามาจัดการความรู้ภูมิปัญญาโดยมีการบันทึกไว้ในรูปแบบที่หลากหลายผ่านกระบวนการเทคโนโลยี เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ และยังถือเป็นการรักษานูรักษ์ไว้ให้คงอยู่ในรูปแบบการศึกษา ในระบบ และการศึกษานอกระบบ

กระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยถือเป็นทุนทางสังคม และวัฒนธรรมที่ต้องเก็บรักษาไว้โดย มีกระบวนการในการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554: 47-49) ดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นควร มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพปัจจุบัน

2. การอนุรักษ์ กระทำโดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตาม ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นเพื่อแสดง สภาพวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้วมา ทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่ม ในการพัฒนาอาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอดในการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุผล อย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้รับรู้เกิดความเข้าใจ ตระหนัก ในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

6. การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของ ชาวบ้านผู้ดำเนินงานและปราชญ์ท้องถิ่น ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนา ความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ จัดให้มีการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ ส่งเสริมให้ได้รับ โอกาสยกย่องและประกาศเกียรติคุณในระดับที่สูงขึ้นไป

8. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชน และท้องถิ่นต่างๆอย่างกว้างขวางรวมทั้งประเทศอื่นๆทั่วโลก

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ การพัฒนาท้องถิ่นและเมื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ เพราะมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น ภูมิปัญญาความรู้คือทุนทางสังคมที่คนควรส่งเสริม สนับสนุน ผลักดัน ศักยภาพให้เกิดการเห็นคุณค่าของความรู้อันทรงคุณค่าที่สืบทอดกันมา ชำนาญให้คงอยู่และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ประกอบเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักในชีวิตได้

นโยบายการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทย

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ข้อสรุปว่าการพัฒนาประเทศ ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมไทยเท่าที่ควรทำให้เกิดปัญหา และภาวะวิกฤตนานาประการการพัฒนาคนหรือการศึกษาโดยรวมก็เกินไปตามแนวทางของตะวันตกเป็นสำคัญฉะนั้นเพื่อให้การพัฒนาคนต่อแต่นี้ไปได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย การนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคน หรือการปฏิรูปการศึกษาจึงมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งจะต้องนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการจัดเกลาหลักของสังคมนั้นมิได้เอื้อให้ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนรู้เรื่องราว และภูมิปัญญาสังคมไทยที่สั่งสมสืบทอดมาในอดีตเท่าที่ควร การนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการ ศึกษาผู้รู้ก็มีจำนวนจำกัดและส่วนใหญ่ก็สูงอายุมิได้จะล่วงลับไป ความรู้ความชำนาญที่สั่งสมไว้ก็ดับสูญตามไปด้วย การนำเรื่องภูมิปัญญาไทยมาผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีขึ้น จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นพลวัต และจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัยซึ่งการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ดำเนินการอยู่บ้างแล้วแต่นับว่ายังไม่เพียงพอ และยังมีได้ประสานเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เป็นไปตามธรรมชาติของสังคมทั้งในชนบท และในเมือง การจัดทำนโยบาย และแผนงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาจึงมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ภูมิปัญญาถูกนำเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสม และมีเอกภาพเชิงนโยบายในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนที่เกิดจากความรอบรู้จัดเจนของคนไทยหลายชั่วคนให้กับสังคมไทยในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานร่วมกับ จุดแข็งในสังคมไทยโดยใช้การศึกษาเข้ามาจัดการ และสร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการมีการบริหารจัดการ รวมถึงการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ให้กับชุมชน

ขอบเขตและวิธีดำเนินงาน

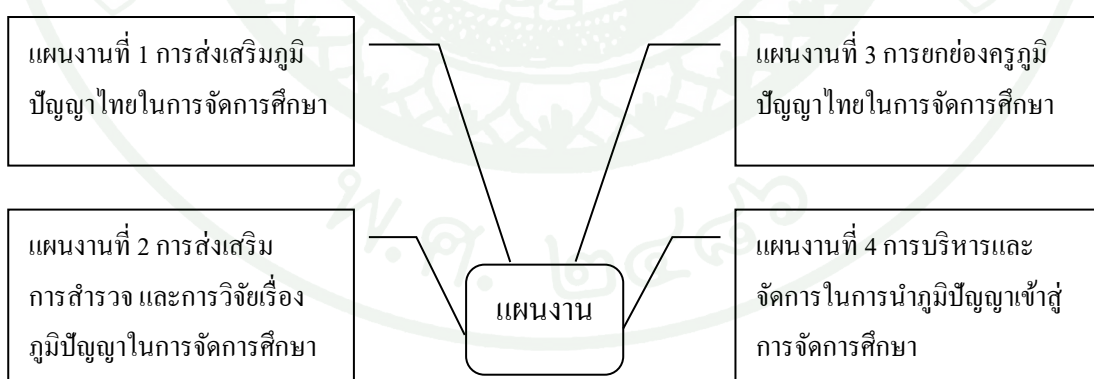
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้า เรื่องภูมิปัญญาเพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อันพึงประสงค์โดยได้ดำเนินการดังนี้

1. สำรวจ ศึกษาค้นคว้างานวิจัยและข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ในระดับพื้นที่การศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศแล้ววิเคราะห์ สรุปสาระสำคัญไว้ประกอบการพิจารณา
2. สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ตลอดจนประชุมสัมมนาระดมความคิด จากประดาผู้รู้
3. จัดทำร่างนโยบายและแผนงานการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา สำหรับเสนอรัฐบาลใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูภูมิปัญญาเพื่อการจัดการศึกษาตามที่กำหนด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

นโยบาย

ภูมิปัญญาเป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมจึงได้กำหนดไว้เป็นนโยบายดังนี้

1. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระ และกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษตามอัธยาศัย
2. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญา” และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกระบบรวมทั้งให้แบบอย่าง และชี้้นำด้านวิถีคิด วิธีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก
3. สนับสนุนการศึกษาวิจัย ด้านภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาทางด้านการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสารัตถะองค์กรและเครือข่ายภูมิปัญญาทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

ภาพที่ 2 แผนงานนโยบายการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2545

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เห็นแล้วว่าบทสรุปของการพัฒนาประเทศ เกิดมาจากรากฐานของการพัฒนามนุษย์ และต้องพัฒนาไปตามท้องถิ่นความเป็นดั้งเดิมของคนไทยนั้นคือความรู้ภูมิปัญญาการสั่งสมความรู้อันสืบทอดได้จากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นการนำภูมิปัญญามาหลอมรวมให้การศึกษาเป็นผู้แนะวิธีการ ดำเนินการเรียนรู้ วิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้ให้กับบุคคลในสังคม รวมถึงเยาวชนที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ในแหล่งภูมิปัญญานั้นๆ หรือผู้ที่สนใจศึกษาให้สามารถเรียนรู้ได้ ดังกล่าวข้างต้นการนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคน และพัฒนากระบวนการทำให้ภูมิปัญญาคงอยู่

แนวทางส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสมบัติล้ำค่าทางวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและค่านิยม เป็นสื่อเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ความไม่เข้าใจ และความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ในความหมายและสาระสำคัญของขนบธรรมเนียม และประเพณีจึงทำให้เกิดความเบี่ยงเบนในวิถีปฏิบัติ ดังนั้นควรปลูกฝังให้มีการศึกษา และสร้างพันธะที่ถือปฏิบัติในชุมชนอย่างถูกต้อง และเหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น (กฤษณา วงษาสันต์, 2556: 2) ดังนี้

1. ส่งเสริมการศึกษาคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่า และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมอย่างเหมาะสมทุกยุคทุกสมัย
2. ส่งเสริมการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่มีคุณค่าในอดีตให้มีความสำคัญต่อไป และคนไทยรุ่นใหม่ยอมรับยึดถือเป็นวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น
3. ส่งเสริมกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนที่งดงาม ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยทั้งหมดในชุมชนต่างๆ
4. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับชุมชนครอบครัว

จากข้อความดังกล่าวผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า แนวทางส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะต้องส่งเสริมในเรื่องของการจัดการศึกษาเพื่อรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น ส่งเสริมฟื้นฟู รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุน ทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เพื่อผลักดันให้ประชาชนเห็นคุณค่า หวงแหน รักษาในท้องถิ่นของตนเห็น เมื่อเห็นคุณค่าก็จะสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์กับชีวิตของตนเอง ตลอดจนสามารถนำไปเป็นประกอบอาชีพ อีกทั้งยังทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

ภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจก อุบล

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นหัตถกรรมทอผ้าปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกภูมิภาคของไทย ในครอบครัวสามัญชน ผู้หญิงใช้เวลาว่างในไร่นาทอผ้าไว้ใช้ นำผ้ามาทำเป็นที่นอน หมอนมุ้งและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ให้ผ้าเป็นสักการะแก่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ สบงจีวรสำหรับพระสงฆ์ ใช้ผ้าในพิธีศพ ถวายเป็นพุทธบูชา โดยมีวัตถุดิบคือ ฝ้ายซึ่งปลูกขึ้นเอง และไหมที่เลี้ยงไว้ โดยการนำเอาใยของฝ้ายและไหมมาปั่นเป็นด้าย ย้อมสีที่ทำจากสมุนไพร จากนั้นจึงนำมาทอเป็นผืนผ้า โดยประดิษฐ์ประดอยลวดลายจากสิ่งแวดล้อม อันสะท้อนถึงโลกทัศน์ที่ผูกพันกับความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของชุมชนเกษตรกรรม เช่น ลายน้ำ ต้นข้าว ดอกไม้ สัตว์ เป็นต้น การทอผ้าในหลายท้องถิ่นเป็นหน้าที่หลักที่สำคัญประการหนึ่งของสตรี ซึ่งได้รับมาจากการดาหรือญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่ในชนบทของไทยรวมทั้งการทอผ้านั้น เกิดขึ้นในสังคมจารีตที่มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เช่น ในชุมชนหมู่บ้านเมื่อมีเวลาว่างจากภารกิจในท้องไร่ ท้องนา โดยเฉพาะหลังฤดูเก็บเกี่ยวชาวไร่ชาวนาจะใช้เวลาว่างในช่วงนั้นผลิตเครื่องมือเครื่องใช้นานาชนิดเพื่อใช้สอย และเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งจำเป็นอื่นๆ ที่ผลิตไม่ได้ในเรื่องของการทอผ้านั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิต ตามระบบสังคมเดิมนั้น การผลิตปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตจะทำเองในครัวเรือน ตั้งแต่การใช้ยารักษาโรคจากสมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้าจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอยู่มาก นับเป็นงานที่ผู้หญิงทุกคนต้องทำได้ เพราะความจำเป็นในการใช้สอยในครอบครัว ทักษะและการเรียนรู้การทอผ้าเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และการส่งมอบประสบการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของผู้หญิง นับตั้งแต่วัยเด็ก แม่ และญาติผู้ใหญ่ก็เริ่มให้เด็กหญิงได้มีโอกาสสัมผัสกับกิจกรรมต่างๆของการทอผ้า เช่น เตรียมเส้นด้าย เส้นไหม หรือช่วยเลี้ยงไหมเมื่อโตขึ้นหรืออย่างเข้าวัยรุ่นก็เริ่มหัดทอผ้า โดยทำความคุ้นเคยกับอุปกรณ์การทอผ้าประเภทต่างๆ และฝึกหัดทุกขั้นตอนที่

เกี่ยวข้องกับการทอผ้าเพื่อที่ว่าแยกกรอบครัวไปแล้วจะต้องทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว
(สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2542: 27-28)

ผ้าชิ้นดินจก

ความหมายของคำว่า ผ้าชิ้นดินจก ชิ้น หมายถึง ผ้าที่ทอเป็นถุง ดิน หมายถึง โครงสร้าง ส่วนล่างที่ประกอบเป็นผ้าถุง ซึ่งผ้าชิ้นดินจกประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ หัวชิ้น (ส่วนบน) ตัวชิ้น (ส่วนกลาง) ดินชิ้น (ส่วนล่าง) จก ตามภาษาพื้นบ้าน แปลว่า ควักหรือล้วงด้วยมือ เป็นเทคนิคการทำลายบนผืนผ้าเป็นช่วงๆ ทำให้สามารถสลับสีสันทดลายนได้หลายหลากสี เมื่อนำความหมายมารวมกัน คำว่า ผ้าชิ้นดินจก จึงหมายถึง การทำลายลายที่มีสีสันทดงามบนผืนผ้าอาจจะใช้ฝ้ายหรือไหมแล้วนำมาประกอบหรือต่อตรงส่วนล่างของผ้าชิ้น เมื่อรวมกันเป็นผืนจึงเรียกว่า ชิ้นดินจก ผ้าชิ้นดินจกนี้ ถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างแท้จริง เนื่องจากสตรีในอดีตของอาณาจักรล้านนา นิยมที่จะสอนลูกหลานให้รู้จักทอผ้าดินจกไว้ใช้ เพื่อที่จะแสดงถึงความเป็นกุลสตรีและความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ในปัจจุบันผ้าดินจกยังได้รับความนิยมในการสวมใส่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดภาคเหนือตอนบน เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา สุโขทัย อุตรดิตถ์ และชาวไท-ยวน จังหวัดสระบุรีและราชบุรีบางส่วน นอกจากจะทอผ้าไว้ใช้เองแล้วยังสามารถทอเป็นสินค้าหัตถกรรมที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย (กรมพัฒนาชุมชน, 2550)

ผ้าไท-ยวน

ผ้าจกไท-ยวน นับเป็นผ้าที่มีความสวยงามมาก มีเอกลักษณ์เฉพาะ คือ การใช้สีสันทดสี โดยเฉพาะการเล่นสีเขียว ดำ แดง ผ้าไท-ยวน มีหลายรูปแบบ เช่น ผ้าชิ้นชิว ชิ้นแฉ่ ชิ้นดาหมู่ ชิ้นดาหมู่พิเศษ ชิ้นดินจก ซึ่งผ้าเหล่านี้จะใช้เวลาและในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น ชิ้นแฉ่ใช้นุ่งอยู่บ้านหรือใช้นุ่งเวลาทำงาน ชิ้นชิว ชิ้นตามหมู่ใช้นุ่งเวลาไปทำบุญ ชิ้นดินจกใช้นุ่งในวาระพิเศษ เช่น งานมงคลต่างๆ หรือทำบุญ เป็นต้น นอกจากนี้การทอเครื่องนุ่งห่มที่ใช้ในการแต่งกายแล้วยังมีการทอผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันเช่น ผ้าปูที่นอน ผ้าเช็ดหน้า ผ้าปรกหัวนาค ผ้าปูอาสนะ ย่ามแบบต่างๆ การทอผ้าจกไท-ยวน ยังคงมีการสืบสานการทอในปัจจุบัน เช่น กลุ่มคนไท-ยวน ที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ไท-ยวน อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ไท-ยวน ที่ตำบลลูกบัว ตำบลคอนแร่ จังหวัดราชบุรี เป็นต้นด้วย (กรมพัฒนาชุมชน, 2550)

การทอผ้าของชาวไท-ยวน ราชบุรี

การทอผ้าเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน กลุ่มชาวโยนกเชียงแสนมีทักษะในการทอผ้าได้อย่างสวยงามจนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ชาวไท-ยวน ราชบุรี ซึ่งมีฝีมือในการทอผ้าไม่แพ้กัน ชาวไท-ยวน ราชบุรี จะปลูกต้นฝ้ายไว้ในบ้านเกือบทุกหลังปลูกเป็นรั้วบ้านก็มีปลูกเป็นไร่ฝ้ายก็มีไม่น้อย เพราะชาวไท-ยวน ราชบุรี ไม่คุ้นเคยต่อการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมดังคติที่มีอยู่ว่า “คนทอผ้าไหมใจร้าย คนทอผ้าฝ้ายใจดี” กว่าจะได้ผ้าไหมสักหนึ่งผืนต้องคัมรังไหมตั้งกี่ร้อยรัง เพราะต้องฆ่าตัวดักแด่ในรังไหมให้ตายเสียก่อนที่จะสาวไหมในน้ำร้อน อีกประการหนึ่งภาคเหนือมีอากาศที่หนาวเย็นซึ่งเหมาะกับการใช้ผ้าฝ้ายเป็นอย่างยิ่ง เพราะผ้าฝ้ายให้ความอบอุ่นดีกว่าผ้าไหม ดังนั้นการทอผ้าของชาวไท-ยวน ราชบุรี ที่บ้านคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จึงเป็นผ้าฝ้ายเป็นส่วนใหญ่ เพราะสืบทอดประเพณีมาจากชาวโยนกเชียงแสนนั่นเองเป็นเวลาที่ยาวนานเกือบ 200 ปี ที่ชาวไท-ยวน ราชบุรี ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้อย่างเหนียวแน่นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในบางส่วนของทางวัฒนธรรมไปบ้างแต่ประเพณีก็ยังอยู่กับลูกหลานของชาวโยนกเชียงแสน ณ จุดนี้เองจึงเป็นที่มาของการรวมตัวก่อตั้งศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจกราชบุรี ผู้ชายชาวไท-ยวน ราชบุรี ดั้งเดิมการแต่งการจะนุ่งกางเกง “ชักปก” ลักษณะคล้ายกางเกงจีน ย้อมด้วยสีคราม สวมเสื้อแลบแดง ผ่าอกตกแต่งด้วยสีแดงประดับด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะสำหรับใส่ของใช้ส่วนตัวเล็กๆน้อยๆปัจจุบันไม่นิยมแต่งกายแบบนี้กันแล้ว (สมพงษ์ ทิมแจ่มใส, 2545: 141-143)

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าจกคูบัว (จากอดีต-ปัจจุบัน)

แต่เดิมในอดีตการสอนทอผ้าของชาวไท-ยวน เป็นการสอนตัวต่อตัวระหว่างแม่กับลูก โดยดูจากลายผ้าผืนเก่าแล้วจดจำเอา สอนด้วยวิธี “ตาต่อตา มือต่อมือ” กล่าวคือผู้เป็นแม่จะใช้นิ้วมนเขียนเส้นด้ายที่ผูกมัดเป็นลายต่างๆให้ผู้ทอว่าลายตรงนี้ใช้เส้นจกสอดข้ามเส้นยืนก็เส้นผู้หัดทอต้องตั้งใจจดจำ และฝึกหัดทอบ่อยๆจึงเกิดทักษะในการทอ (อุดม สมพร, 2540: 140) แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมการสอนแบบดั้งเดิมแล้ว แต่จะนิยมสอนทอโดยการดูลายต้นแบบจากตารางกราฟ เพราะมีความสะดวก และเข้าใจง่ายผู้ที่สนใจจะฝึกหัดทอสามารถเข้าไปขอรับลายตารางกราฟได้ที่ สหกรณ์การเกษตรไท-ยวนราชบุรี จำกัด หรือช่างฝีมือทอผ้าจกที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์เป็น การถ่ายทอดการทอผ้าจกแบบดั้งเดิมคือการสอนตัวต่อตัวระหว่างแม่กับลูกนั้น มองอีกด้านหนึ่ง เป็นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กันของคนในครอบครัว แต่ในปัจจุบันรูปแบบของการถ่ายทอด

การทอดผ้ากฐินได้เปลี่ยนไปอยู่ในรูปของการสอนในโรงเรียน กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงหายไปแต่ถึงกระนั้นบางครอบครัวก็ยังคงสอนการทอดผ้าให้กับลูกอยู่ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ สุภารัตน์ ภัทรคุณพิทักษ์ (2548: 7-10) แสดงให้เห็นถึง การถ่ายทอดความรู้ คือ การบอกวิชาให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไปโดยอัตโนมัติไม่ได้เรียนวิชาการสอนจากสถาบันใดๆ แต่จะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมปะกิต คือ การเรียนการสอน ที่เกิดขึ้นจากการเรียนแบบจดจำสืบทอดต่อกันมาในครอบครัว และใช้การถ่ายทอดโดยวิธีการดังต่อไปนี้

1. วิธีสาธิต คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอน ให้ผู้เรียนทำให้เข้าใจแล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม

2. ใช้วิธีปฏิบัติจริง คือ ฟังคำบรรยาย อธิบาย สาธิตแล้วนำไปปฏิบัติจริงและปฏิบัติซ้ำๆจนเกิดความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริง นำเอาไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ใช่ผลงานที่กล่าวอ้างไว้ในตำราเท่านั้น กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในท้องถิ่น ส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัวเป็นญาติโดยสายเลือด เนื่องจากความรู้บางอย่างผู้รู้ทั้งหลายมักหวงแหนมากจะไม่แพร่พรายให้คนอื่นรู้ ที่เป็นอย่างนี้เพราะสาเหตุหลายประการดังนี้

2.1 กลัวการแก่งแย่งการทำมาหากิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่จะต้องทำผลผลิตเพื่อค้าขาย

2.2 กลัวเรื่องชื่อเสียง เกียรติภูมิ และกลัวคนอื่นขโมยภูมิปัญญา ถ้าถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่นแล้วเขาทำดีกว่า เจ้าคำรับก็จะไม่มีชื่อเสียง

2.3 มีความเชื่อและถือคำสัจจากปู่ ย่า ตา ทวด ที่ต้องการปกปิดเคล็ดลับหรือกลวิธีการผลิต

2.4 สื่อ และเทคโนโลยียังไม่พัฒนาเท่าที่ควร ปัจจุบันนี้ กลุ่มเป้าหมายของการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นขยายไปสู่สาธารณชนทั่วไปบ้างแล้ว อาจเนื่องจากสาเหตุต่างๆต่อไปนี้

2.5 ได้รับการกระตุ้น และการสร้างความตระหนักจากหน่วยงานที่มีส่วน
เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น หน่วยงานพัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอก
โรงเรียน สำนักงานเกษตร ฯลฯ

2.6 การถ่ายทอดความรู้ได้รับคำตอบแทน ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางคนจะตั้งราคา
วิชาไว้มากน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดสำหรับวิชา อาชีพนั้นๆ

3. สื่อต่างๆในปัจจุบันมีมากมายหลายประเภท ภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดความรู้
โดยใช้สื่อต่างๆได้อย่างสะดวก หน่วยงานต่างๆที่ให้การสนับสนุนภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอด
สืบความรู้ได้อย่างกว้างขวาง

4. ความจำเป็นในการผลิต ทำให้ภูมิปัญญาต้องถ่ายทอดความรู้สู่บุคคลอื่นๆ
นอกเหนือจากคนในครอบครัวหรือผู้สืบสายเลือด เพื่อต้องการเพิ่มพูนผลผลิตสู่ตลาดสาขา
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงานนั้นๆมาอย่าง
มากมาย ความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ที่นำมาปฏิบัติมีผลผลิตที่เป็นรูปธรรมเป็นความรู้ที่มีความสำคัญ
ในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ความรู้ ความสามารถดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะสมมานานเป็น
โครงสร้างความรู้ที่มีหลักการมีเหตุผลในตัวเองที่น่าศึกษา ควรอนุรักษ์และสืบทอดผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น
ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีอยู่มากมายในท้องถิ่น แต่ละคนต่างมีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ การถ่ายทอดการทอผ้าจากแบบ
ดั้งเดิม คือการสอนตัวต่อตัวระหว่างแม่กับลูก แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมการสอนแบบดั้งเดิมแล้ว
แต่นิยมสอนทอโดยการดูลายต้นแบบจากตารางกราฟ เพราะมีความสะดวก และเข้าใจง่าย
แสดงให้เห็นถึงการถ่ายทอดความรู้เป็นการการบอกวิชาให้ผู้เรียนเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้คือ
การเรียนการสอน ที่เกิดขึ้นจากการเรียนแบบจดจำสืบทอดต่อกันมาในครอบครัวโดยมีวิธีการ
ถ่ายทอดวิธีการสาธิตโดยใช้วิธีการปฏิบัติจริง หรือการถ่ายทอดโดยความรู้ผ่านสื่อ เพราะมี
หน่วยงานต่างๆสนับสนุน และถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นภายนอกครอบครัวเพื่อเพิ่มพูนผลผลิตออก
จำหน่ายในสาขาผลิตภัณฑ์ของตำบลถือเป็นการถ่ายทอดการได้รับสืบทอดความรู้ที่ส่งสืบทอด
มาหลายชั่วอายุคนให้ได้คงอยู่เพื่อเป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าให้แก่รุ่นลูกหลานสืบไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าอำเภอชาติตระการที่ดำเนินการอยู่ระดับดีและปานกลาง สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมทอผ้ามากที่สุดรองลงมาคือ การบริหารจัดการกลุ่มและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามลำดับ ลักษณะการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนของสมาชิกกลุ่มระดับดี คือ ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมวางแผนการดำเนินงาน และร่วมแก้ไขปัญหาด้วยส่วนปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก 1) ผู้นำกลุ่มซึ่งสามารถทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับและเป็นแรงจูงใจของสมาชิก เนื่องจากมีคุณสมบัติที่โดดเด่น คือ มีประสบการณ์ในการทอผ้ามานานกว่า 37 ปี มีความชำนาญทุกขั้นตอน ถนัดด้านการอ่าน การเขียน มีมนุษยสัมพันธ์ดีและมีตำแหน่งในองค์กรปกครองท้องถิ่นทำให้สามารถประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการได้ดี และมีเวลาทุ่มเทกับงานได้เต็มที่ 2) บทบาทที่สมาชิกได้รับมอบหมาย 3) รายได้และผลตอบแทน 4) ความรู้และประสบการณ์ด้านการทอผ้า 5) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน 6) ช่วงเวลาที่ใช้ในการทำการเกษตร และ 7) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ คือ 1) ภาระในช่วงฤดูกาลทำการเกษตร 2) ผู้นำกลุ่มไม่มีความสามารถในการสร้างเงื่อนไขกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วม และ 3) การที่สมาชิกยังขาดความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ส่วนแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วม คือ 1) จัดการประชุมให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก 2) การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นในการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล 3) การหมุนเวียนให้สมาชิกมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้เท่าเทียม และ 4) ให้สมาชิกที่เก่งแล้วช่วยสอนและติดตามเพื่อนสมาชิก (มัทนา ไชยจิตต์, 2552)

งานวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของสตรีผู้ประกอบการทอผ้าพื้นเมือง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน พบว่า การรวมกลุ่มอาชีพการทอผ้าพื้นเมืองของสตรีผู้ประกอบการทอผ้าพื้นเมืองอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีลักษณะเป็นกลุ่มจัดตั้งขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ กลุ่มผู้นำ สมาชิกและหน่วยงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนโดยพัฒนาชุมชน จะเข้ามาดูแลเรื่อง การบริหารจัดการกลุ่มอย่างใกล้ชิดและเน้นให้คณะกรรมการดำเนินงานภายใต้การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนให้ความรู้เพิ่มเติมเรื่องการทอผ้าพื้นเมือง และองค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนเรื่องงบประมาณและการจัดสร้างสถานการณ์ที่ก่อตั้งศูนย์ทอผ้า การศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีผู้ประกอบการทอผ้าพื้นเมือง

อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน พบว่า มี 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทอผ้าบ้านคอนไชย และกลุ่มทอผ้าบ้านไผ่งามที่สมาชิกอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง กลุ่มทอผ้าบ้านโพธิ์ทอง บ้านใหม่และบ้านกลางเวียง สมาชิกอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง และกลุ่มทอผ้าบ้านป่าหุ่ง และกลุ่มทอผ้าบ้านน้ำบัว สมาชิกอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมเทียม (นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช, 2547)

งานวิจัยเรื่อง อาชีพทอผ้าของชาวไทย-ยวน จังหวัดราชบุรี พบว่า ชาวไทย-ยวนราชบุรี เป็นกลุ่มชนที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวล้านนาอพยพลมมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรี โดยมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่คือ ภาษาพูดและการทอผ้า ซึ่งในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานยังคงมีการทอผ้าจากกันทุกครอบครัว แต่หลังจากเริ่มมีการปรับตัวทางวัฒนธรรมของคนในภาคกลาง ประกอบกับการจำหน่ายผ้าสำเร็จรูปมีมากขึ้น ทำให้ชาวไทย-ยวนราชบุรีทอผ้าใช้เองน้อยลงจนเกือบจะทำให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเรื่องการทอผ้าจากสูญหายไป จนกระทั่ง พ.ศ. 2517 ผ้าจากของชาวไทย-ยวนราชบุรีได้รับฟื้นฟูขึ้นแต่วัตถุดิบประสงค์ในการทอผ้าเปลี่ยนจากทอเพื่อใช้เองเป็นการเพื่อการค้า กระบวนการในการประกอบอาชีพทอผ้าจึงเริ่มจากความพยายามของลูกหลานชาวไทย-ยวนราชบุรีที่จะอนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากทั้งเรื่องวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้าซึ่งมีทั้งหูกโบราณและกึ่งกระตุกแบบสมัยใหม่ประยุกต์ใช้ร่วมกัน วิธีการทอผ้าจากประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ การเตรียมด้ายการทอและการเย็บประกอบผ้าชิ้นดินจก ขั้นตอนของการทอผ้าจาก และการเย็บการประกอบผ้าชิ้นดินจก ยังคงรักษาวิธีการรูปแบบของชาวไทย-ยวนไว้ โดยเฉพาะการทอผ้าจากด้วยลากหลัก และลายประกอบตามแบบที่สืบทอดกันมา พร้อมทั้งพัฒนาลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทย-ยวนราชบุรี ที่ออกแบบขึ้นใหม่ คือ ลายดอกแคทรายโดยยังคงผลิตผ้าจากแบบต่างๆ มีทั้งจากเฉพาะดินชิ้น จกทั้งตัวและจกยกมุก ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณลักษณะผ้าจากของชาวไทย-ยวนราชบุรีมากที่สุดคือ ความต้องการของผู้บริโภค เนื่องจากผู้บริโภคต้องการผ้าจากไปทำเป็นผ้าถุงตัดเสื้อผ้า และของใช้ที่มีลายจกทำให้ผู้ประกอบการอาชีพต้องปรับเปลี่ยนคุณลักษณะของผ้าจากไปตามความต้องการนั้น นอกจากนี้ยังพบว่าแหล่งประกอบอาชีพมีนโยบายการผลิตและจัดจำหน่ายตามกระแสความนิยมของผู้บริโภค ด้วยการผลิตที่ใช้เวลาน้อยลงแต่ผลผลิตมากขึ้น ทำให้คุณลักษณะของผ้าจากเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีสีเพิ่มมากขึ้นจากสีแดง ดำและเขียว ลวดลายของผ้ามีความละเอียดน้อยลง ส่วนปัจจัยด้านวัตถุดิบ นับว่ามีผลกระทบน้อยที่สุด เพราะถึงแม้จะทำให้สีลวดลาย และพื้นผิวของผ้าเปลี่ยนแปลงไปแต่เส้นใยสังเคราะห์ที่นำมาใช้แทนเส้นใยฝ้ายนั้นให้สวยงามตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทำให้ผู้ประกอบการอาชีพเลือกที่จะใช้เส้นใยสังเคราะห์เป็นเส้นใยการทอผ้าจากในปัจจุบัน (บังอร พงษ์ประพันธ์, 2547)

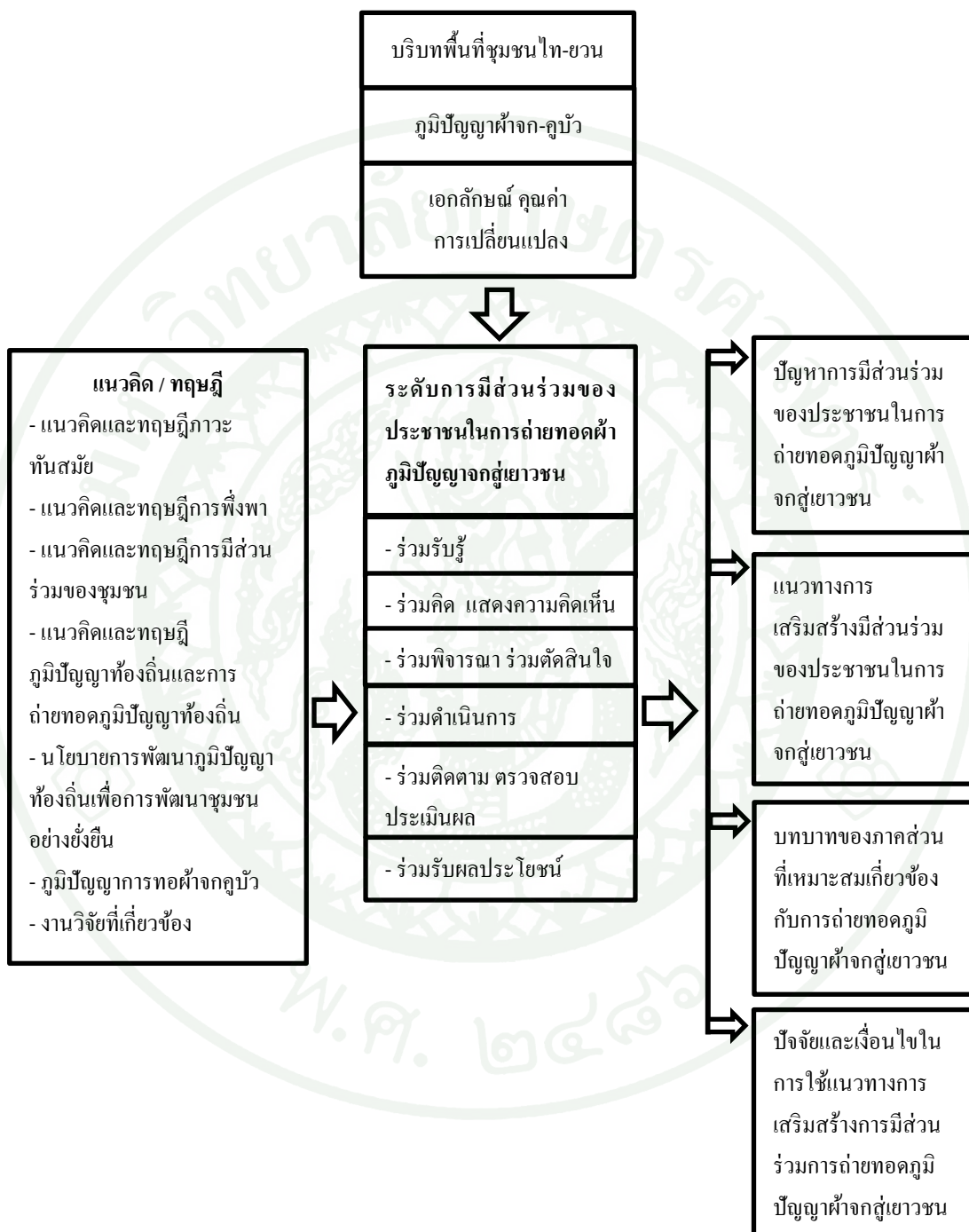
งานวิจัยเรื่อง ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า วิธีถ่ายทอดความรู้ที่ใช้เป็นประจำ การบอก เน้นให้ผู้เรียนถาม และมีความเห็นว่าวิธีการที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ การให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การได้รับการยอมรับและยกย่องจากสังคม เป็นสิ่งที่ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สุดในชีวิต และเป็นเหตุจูงใจให้ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้คือแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในตัวของภูมิปัญญาชาวบ้านเอง เนื้อหาสาระคือ ความรู้ในงานลักษณะของคนที่ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านอยากถ่ายทอดความรู้คือ มีความสนใจอยากรู้ มีความขยันอดทน เมื่อมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ระยะเวลาในการถ่ายทอดในแต่ละเรื่องไม่เท่ากัน วิธีประเมินผลการถ่ายทอดความรู้ใช้การสังเกต และสื่อในการถ่ายทอดความรู้คือสื่อของจริง สิ่งที่ได้รับจากการวิจัยคือภูมิปัญญาชาวบ้านในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้ซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง การได้รับยกย่อง และยอมรับจากผู้อื่นเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการจูงใจให้ผู้ภูมิปัญญาชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น (ทรงศิริ สาประเสริฐ, 2541)

งานวิจัยเรื่อง ผ้าจกไท-ยวนราชบุรี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านหนึ่งที่แสดงถึง อัตลักษณ์ของชาวไท-ยวนที่กำลังจะสูญหายไป โดยการนำเอาการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) มาเป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปปะผ้าจก ซึ่งเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้าน จากการศึกษาได้ค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าจกรวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการอนุรักษ์ศิลปปะผ้าจกไท-ยวนราชบุรี พบว่า กิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยสามารถเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทำให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาการทอผ้าจกตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพให้กับชาวบ้านในการทอผ้าจกจนนำไปสู่การรวมกลุ่มทอผ้าและพัฒนาเป็นสินค้าเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน (อุดม สมพร, 2540)

สำหรับงานวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชนของชุมชนชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยเน้นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์อันแสดงถึงความเป็นมาของท้องถิ่น ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของในแต่ละชุมชนของภูมิปัญญาการทอผ้าจก เพราะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านวัฒนธรรม สังคม การเมือง เศรษฐกิจ ผ้าจึงเป็นปัจจัยที่แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ซึ่งหากไม่มีการสืบทอด หรือการสืบทอดอาจจะทำให้เกิดความสูญเสียของความเป็นเอกลักษณ์ และถูกกลืนจากยุคปัจจุบัน วิถีชีวิตของชุมชนย่อมเกิดจากการจัดการทรัพยากรของคนในท้องถิ่น ด้วยความรู้

ของคนในท้องถิ่นอีกทั้งยังเป็นการศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-เขมร ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพื่อนำมา ค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาวไทย-เขมร ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยการศึกษาเชิงเนื้อหา ประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัย ทฤษฎีการพึ่งพา ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน ทฤษฎีภูมิปัญญาท้องถิ่น และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงนโยบายการพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาการทอผ้าจากคูบัว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาผ้าจากโดยสร้างขั้นตอนในการวิจัย 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ เรื่องบริบทและภูมิปัญญาผ้าจาก ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากคูบัว สู่เยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมวัดได้ทั้งหมด 6 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ร่วมรับรู้ ด้านที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ด้านที่ 3 ร่วมพิจารณา ด้านที่ 4 ร่วม ดำเนินการ ด้านที่ 5 ร่วมติดตาม ประเมินผล และ ด้านที่ 6 ร่วมรับผล ผลจากการวิเคราะห์จะนำไปสู่ แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชน ไทย-เขมร ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยงานวิจัยของ บังอร พงษ์ประพันธ์ มีความแตกต่างกับงานวิจัยของผู้วิจัย ดังนี้ เป็นงานวิจัยที่ศึกษาการอนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญา การทอผ้าจากทั้งเรื่องวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณลักษณะผ้าจากของ ชาวไทย-เขมรราชบุรี และงานวิจัยของ อุดม สมพร ดังนั้นการนำเอาการวิจัยแบบมีส่วนร่วม มาเป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปะผ้าจากซึ่งเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย กับชาวบ้าน ส่วนในงานวิจัยของผู้วิจัย เป็นการใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำมาค้นหา แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของ ชุมชนชาวไทย-เขมร ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยเป้าหมายหลักเน้นผลที่เกิดขึ้นใน อนาคตกับเยาวชน

กรอบแนวคิดในงานวิจัย

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-method design) โดยเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ในการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ระดับการมีส่วนร่วมในชุมชนชาวไท-ยวน ตำบล คูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพื่อพัฒนาแนวทางการ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชน ชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยมีขั้นตอนวิธีวิจัยดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยตามรูปแบบ และกระบวนการมีส่วนร่วมตลอดจนเงื่อนไข ในการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อม

1.1 ศึกษาชุมชน (เบื้องต้น) เพื่อวิเคราะห์บริบทของชุมชน ศึกษาภูมิปัญญาผ้าจาก โดย วิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา และผู้รู้ เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ศึกษาเอกสาร แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

1.2 สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้วิจัยจะพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย แบ่งออกเป็น 3 แบบดังนี้ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ที่ เกี่ยวข้องกับบริบท และภูมิปัญญาผ้าจาก และการมีส่วนร่วม 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในชุมชนคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และ 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับการ การ Focus group เพื่อค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การถ่ายทอดภูมิ ปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี

1.3 ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายจาก ภาควิชาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อส่ง หนังสือขออนุญาตให้กับผู้เกี่ยวข้องและผู้มีอำนาจในชุมชน เพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ ระยะเวลา 1-2 เดือน

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล และศึกษาภาคสนาม

2.1 ลงพื้นที่ สํารวจสถานที่ศึกษาเอกสาร และหลักฐานเชิงประจักษ์ในชุมชน

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบท ภูมิปัญญาผ้าจกและการมีส่วนร่วมโดยใช้แบบ สัมภาษณ์กับภูมิปัญญาผ้าจก และผู้รู้ จำนวน 6 คน

2.3 เก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่ เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล กับประชาชนทั่วไปที่เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครอบครัวในชุมชนคูบัว (บ้านระนอง) ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยเก็บทุกครัวเรือน จำนวน 130 ครัวเรือน

2.4 เก็บข้อมูลแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจก จำนวน 16 ท่าน ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่ม และการสนทนากลุ่มย่อยเกี่ยวกับ แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยในครั้งนี้ได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามข้อมูลที่ต้องการดังนี้

ข้อมูลชุดที่ 1 บริบทและภูมิปัญญาผ้าจาก ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา และผู้รู้จำนวน 6 คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้ผู้ที่เป็นแกนนำ หรือคณะทำงานเกี่ยวกับการทอผ้าจากของตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ข้อมูลชุดที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนคูบัวในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย คือ หัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครอบครัวในชุมชนคูบัว (บ้านระนอง) ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยเก็บทุกครัวเรือน จำนวน 130 ครัวเรือน (โดยต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี) เป็นหมู่บ้านที่ยังคงมีการทอผ้า รวมถึงเป็นที่ตั้งศูนย์การทอผ้าในปัจจุบัน

ข้อมูลชุดที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก สู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย การใช้ข้อมูลการวิเคราะห์จากระดับการมีส่วนร่วม นำมาทำ Focus Group กับตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญา ราษฎรชาวยุโรป องค์การบริหารส่วนตำบล และแกนนำเยาวชน จำนวน 16 คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยใช้ผู้ที่เป็นแกนนำ หรือคณะทำงานเกี่ยวกับการทอผ้าจากของตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทและภูมิปัญญาผ้าจาก 2) แบบสอบถามเพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนคูบัว และ 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน จากการจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร วารสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมารวบรวมปรับปรุงให้เหมาะสมกับการวิจัยในครั้งนี้

1. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทภูมิปัญญาผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ชนิดกิ่งโครงสร้างโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาวไทย-ยวน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนด โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์

1.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยตั้งแนวคำถามกว้างๆ เรื่องสภาพบริบททั่วไปของ ชุมชนชาวไทย-ยวน และภูมิปัญญาผ้าจาก ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เตรียมไว้ ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการโดยใช้ผู้ตอบการสัมภาษณ์ ครูภูมิปัญญา และผู้รู้

1.3 นำแบบสัมภาษณ์ขึ้นนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงทั้งในแง่ของวัตถุประสงค์ ภาษาที่ใช้ และความตรงเชิงเนื้อหา

2. แบบสอบถามเพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยมีรายละเอียด ในการสร้างเครื่องมือดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาวไทย-ยวน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนด โครงสร้างของแบบสอบถาม

2.2 จัดทำแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด อันประกอบด้วย หัวข้อปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม คือ ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ ระดับที่ 2 ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ ระดับที่ 5 ร่วมติดตามตรวจสอบ และประเมินผล และระดับที่ 6 ร่วมรับผลและคำถามปลายเปิดอันประกอบด้วย ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการค้นหาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน คูบัวตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยอันประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้รวมต่อครัวเรือน อาชีพ

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วม 6 ด้าน ได้แก่ ระดับที่ 1 ร่วมกับรู้ ระดับที่ 2 ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ ระดับที่ 5 ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล และระดับที่ 6 ร่วมรับผล โดยจะแบ่งประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) สร้างตามมาตรวัดของ Likert (Likert, 1967) ประเมินคำตอบ โดยให้เลือกเพียงคำตอบเดียว กำหนดให้แต่ละข้อมี 5 ตัวเลือก ดังต่อไปนี้

มากที่สุด	ให้ค่าเท่ากับ	5	คะแนน
มาก	ให้ค่าเท่ากับ	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้ค่าเท่ากับ	3	คะแนน
น้อย	ให้ค่าเท่ากับ	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้ค่าเท่ากับ	1	คะแนน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดที่ถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

เกณฑ์การแปลผลตามวิธีการของ Likert (Likert, 1967) แบบจำแนกแต่ละช่วงย่อยออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดช่วงคะแนนของการวัด ผู้ศึกษาได้จัดลำดับโดยการใช้ค่าเฉลี่ยที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้ตอบในข้อนั้น ๆ ตามเกณฑ์ดังนี้

คะแนน	ระดับการมีส่วนร่วม
1.00 - 1.49	น้อยที่สุด
1.50 - 2.49	น้อย
2.50 - 3.49	ปานกลาง
3.50 - 4.49	มาก
5.50 - 5.00	มากที่สุด

2.3 นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงทั้งในแง่ของ วัตถุประสงค์ ภาษาที่ใช้ และความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) ระหว่างข้อคำถามกับประเด็นหลัก ของเนื้อหา โดยทุกข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

2.4 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ที่ไม่ใช่กลุ่ม ตัวอย่างของการวิจัยจำนวน 30 คน

2.5 นำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วย วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งคำนวณด้วย โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติ โดยแบบสอบถามระดับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.972

3. ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลลุ่มบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 สร้างข้อคำถามในการสนทนากลุ่มเพื่อใช้ในการค้นหาแนวทางการเสริมสร้าง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชนของชุมชน โดยใช้ตัวแทน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ ภูมิปัญญา องค์การบริหารส่วนตำบล และเยาวชนรวมทั้งสิ้นจำนวน 16 คน

3.2 นำข้อคำถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงทั้งในแง่ของ วัตถุประสงค์ ภาษาที่ใช้ และความตรงเชิงเนื้อหา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการหลากหลายเพื่อที่จะให้ข้อมูลที่ครบถ้วน โดยใช้อุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป

และกล้องวิดีโอ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 3 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้นำชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน ขั้นตอนที่ 2 จากประชากรโดยใช้แบบสอบถามโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากตัวแทนครัวเรือน จำนวน 130 ครัวเรือน (อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี) และ ขั้นตอนที่ 3 นำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการขั้นตอนการเก็บแบบสอบถาม และขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มาทำสนทนากลุ่มจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 16 คน ซึ่งมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

1.1 เตรียมแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวแทนของประชาชนคูบัว อันประกอบด้วย ครูภูมิปัญญาผ้าจก และผู้รู้ จำนวน 6 คน

1.2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม และร่วมทำการศึกษา / วิเคราะห์เอกสารและหลักฐานต่างๆในชุมชน (Documentary Analysis) การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตามคำบอกเล่า การเดินสำรวจสภาพแวดล้อมในชุมชน

1.3 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ฟ่องพรรณตรียมงคลกุล และสุภาพ นิตราภรณ์ (2553)

ขั้นตอนที่ 2

2.1 เตรียมแบบสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนชุมชนคูบัว หมู่บ้านระหนอง ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

2.2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือน จำนวน 130 คน

2.3 นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความถูกต้อง สามารถเก็บแบบสอบถามคืนได้ครบ 130 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 และคัดเลือกแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไว้

2.4 นำแบบสอบถามที่ได้จากประชากรมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพื่อนำผลมาวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3

3.1 เตรียมข้อคำถามที่ใช้ในสนทนากลุ่ม (Focus Group) สำหรับตัวแทนประชาชนตำบล ได้แก่ ปราชญ์ กลุ่มผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญา ตัวแทนเยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 16 คน

3.2 นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการศึกษาวิเคราะห์เอกสารมาใช้ในการสนทนากลุ่มเพื่อใช้ในการค้นหาแนวทางทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชน

3.3 ผลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และนำมาวิเคราะห์เนื้อหา คือ แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจำแนกตามข้อมูลการวิเคราะห์ซึ่งมีการประมวลข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์บริบทชุมชน และภูมิปัญญาจากไท-ยวน วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยายถ้อยคำเรื่องราวเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบภาพ (visual display) (ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2553)

ขั้นตอนที่ 2 ข้อมูลจากแบบสอบถามระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชนตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี วิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้รวมต่อเดือนของครัวเรือน อาชีพ โดยการคำนวณหาค่าสถิติ ได้แก่ จำนวน ร้อยละ

และส่วนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน 6 ด้าน ได้แก่ ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ ระดับที่ 2 ร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา และร่วมตัดสินใจ ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล และระดับที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์ โดยการคำนวณค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบ t – test การวิเคราะห์ความแปรปรวน (One-Way ANOVA) และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยายประกอบตาราง

ขั้นตอนที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำผลข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ทำการ Focus Group เพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชนแล้วจึงวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยายประกอบแผนภาพ

ตารางที่ 1 วิธีการดำเนินการวิจัยในพื้นที่ศึกษาการเตรียมความพร้อม

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อม				
วัตถุประสงค์	คำถาม	วิธีการและเครื่องมือเก็บข้อมูล	ผู้มีส่วนร่วม	วิธีการวิเคราะห์
- เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	- ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านคูบัว มีความเป็นมาอย่างไร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ - ภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	- ศึกษาบริบทเบื้องต้น - สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา และผู้รู้จำนวน 6 คน - วิเคราะห์เอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ - เดินสำรวจชุมชนและสถานที่สำคัญ	- ผู้รู้ - ครูภูมิปัญญา	- วิเคราะห์เนื้อหา

ตารางที่ 2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและศึกษางานภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล และศึกษางานภาคสนาม				
วัตถุประสงค์	คำถาม	วิธีการและเครื่องมือเก็บข้อมูล	ผู้มีส่วนร่วม	วิธีการวิเคราะห์
- เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	- ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	- ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล - เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม	- หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 130 คน - ผู้วิจัย	- วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตารางที่ 3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก
สู่เยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล และศึกษางานภาคสนาม				
วัตถุประสงค์	คำถาม	วิธีการและเครื่องมือ เก็บข้อมูล	ผู้มีส่วนร่วม	วิธีการ วิเคราะห์
- เพื่อนำเสนอ แนวทางการ เสริมสร้างการมีส่วน ร่วมของประชาชน ในการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ของชุมชนชาว ไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัด ราชบุรี	- การเสริมสร้าง การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้า จากสู่เยาวชนของชุมชน ชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัด ราชบุรี มีบทบาทที่ เหมาะสมและปัจจัย เงื่อนไข อะไรบ้าง เป็น อย่างไร - แนวทางการ เสริมสร้างการมีส่วน ร่วมของประชาชนใน การถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชนของ ชุมชนชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ควรเป็นอย่างไร	- ใช้ข้อมูลการ วิเคราะห์จากระดับการ มีส่วนร่วม - จัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)	- ผู้นำท้องถิ่น - ปราชญ์ - ครูภูมิปัญญา - เยาวชน - องค์กร บริหารส่วนตำบล จำนวนทั้งสิ้น 16 คน - ผู้วิจัย	- วิเคราะห์ เนื้อหา

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนกับข้อมูลประชาชนที่เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือตัวแทนครอบครัวในชุมชนคูบัว โดยทุกครัวเรือนจำนวน 130 ครัวเรือนโดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้แบ่งรูปแบบการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทภูมิปัญญาผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 1 บริบทภูมิปัญญาผ้าจากชาวไทย-ยวน

การศึกษานำทีมผู้วิจัยไปชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบล คูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้รู้ ครอบครัวยุคใหม่ จำนวน 6 คน รวมทั้งการเดินทางสำรวจชุมชน และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลประวัติการก่อตั้งชุมชน สภาพทั่วไปของจังหวัดราชบุรี อาณาเขตที่ตั้ง ข้อมูลอำเภอเมือง ตำบลคูบัว สภาพทั่วไปของเมืองโบราณคูบัว ศึกษาประวัติความเป็นมาของผ้าจากไทย-ยวน กระบวนการทอผ้าจาก

ไท-ยวน ลวดลายและเอกลักษณ์ของผ้าจก และการเปลี่ยนแปลงของผ้าจกชาวไท-ยวน ผู้วิจัย
นำเสนอข้อมูลต่อไปนี้

1. บริบททั่วไปของชุมชนไท-ยวน

ในอดีตประมาณพุทธศักราช 2347 ซึ่งอยู่ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กองทัพพม่าได้มีการช่องสุ่มกำลังพลอยู่ในเมืองเชียงแสน ซึ่งในขณะนั้นเมืองเชียงแสนอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีพระราชโองการให้กองทัพของเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ และพระยาอมราชขึ้นไปล้อมเมืองเชียงแสน ประกอบกับมีกองทัพจากเมืองลำปาง เมืองน่าน เมืองเชียงใหม่ และเวียงจันทร์ก็ได้ยกทัพเข้ามาตีเมืองเชียงแสนด้วยรวมกัน พุทธศักราช 2347 จึงสามารถตีเมืองเชียงแสนแตก และทำการ พังกำแพงเมือง รวมถึงเผาบ้านเรือนเพื่อมิให้เป็นที่อยู่อาศัย จากนั้นจึงได้ทำการอพยพราษฎรชาวเชียงแสนโดยกองทัพเมืองหลวงได้นำเอาชาวเชียงแสนลงมาที่กรุงเทพ จากนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรีชุมชนบ้านคูบัวเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่ชาวไท-ยวนได้อพยพย้ายไปตั้งถิ่นฐานซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นคูเมืองโบราณสมัยทวารวดี ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่อาศัย เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในตำบลคูบัว จึงทำการศึกษาภาพรวมตั้งแต่ระดับ จังหวัดราชบุรี สู่อำเภอเมือง สู่ตำบลคูบัว และชุมชนคูบัว ตามลำดับดังนี้

1.1 ประวัติศาสตร์

1.1.1 ราชบุรี..เมืองแห่งประวัติศาสตร์

พื้นที่ในเขตจังหวัดราชบุรีเป็นแหล่งที่ตั้งชุมชน โบราณ เป็นเมืองที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ในสมัยประวัติศาสตร์ สืบเนื่องมาจากการเดินเรือ และการติดต่อค้าขายระหว่างจีนกับอินเดีย มีการขยายตัวมากขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา ชาวอินเดียได้เข้ามาทำการค้า ตั้งหลักแหล่งอยู่กับชาวพื้นเมือง ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความอุดมสมบูรณ์จนได้ชื่อว่า “สุวรรณภูมิ หรือสุวรรณทวีป” ได้นำวัฒนธรรม ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ทำให้คาบสมุทรอินโดจีนกลายเป็นทางผ่าน และจุดแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวตะวันตกอันได้แก่ อินเดีย ลังกา อาหรับ เปอร์เซีย กรีก โรมัน กับชาวตะวันออกได้แก่ จีนและประชาชนตาม

แวนแคว้นต่างๆในเขตทะเลจีนใต้ ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 7 ชาวจีนพื้นเมืองบริเวณตอนล่างของคาบสมุทรอินโดจีนได้รวมตัวกันก่อตั้งแคว้นฟูนันขึ้น เมื่อล่วงมาถึงพุทธศตวรรษที่ 8-9 จึงเริ่มมีศูนย์การค้าแห่งใหม่ ในดินแดนลุ่มแม่น้ำท่าจีนทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากสังคมหมู่บ้านไปสู่สังคมเมือง ในพุทธศตวรรษที่ 10 – 11 ภายใต้แม่แบบจากอารยธรรมอินเดีย เกิดกลุ่มวัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์ระยะแรกขึ้นในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 11- 15 ที่เรียกชื่อว่า “ทวารวดี” ในส่วนของจังหวัดราชบุรีคือ “เมืองโบราณคูบัว” (พรชัย สุจิตต์, 2536)

1.1.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดราชบุรี

ที่ตั้งจังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ระหว่างรุ้งที่ 13 องศา 10 ลิปดา ถึง 13 องศา 45ลิปดาเหนือ และระหว่างระแวงที่ 99 องศา 10 ลิปดา ถึง 100 องศา 5 ลิปดาตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 5,916 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,247,554 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทาง ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณใกล้เคียง ดังนี้ (สำนักงานจังหวัดราชบุรี, 2552)

1.1.3 อาณาเขตและที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอท่ามะกา อำเภอท่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอนครปฐม จังหวัดนครปฐม

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอสามพราน อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอบางคนที อำเภออำพาวาและอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอบางคาญ อำเภอเมตตา จังหวัดทวาย ประเทศสหภาพพม่า

ภาพที่ 4 อาณาเขตและที่ตั้งของจังหวัดราชบุรี

ที่มา: คัดแปลงจากสำนักงานจังหวัดราชบุรี (2552)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ข้อมูลจังหวัดราชบุรี สรุปได้ว่า จังหวัดราชบุรี เป็นชุมชนโบราณเป็นเมืองท่าที่สำคัญ อันเนื่องมาจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงรบทัพพม่าที่เมืองเชียงแสนจนได้ชัยชนะในที่สุด หลังจากสงครามสงบลงจึงอพยพคนกลับมาอยู่ในพื้นที่ในประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วนและส่วนสุดท้ายคือจังหวัดราชบุรี โดยประชากรที่อพยพมากคือ ชาวไท-ขวนที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของสภาพอากาศ และพื้นที่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานสร้างที่อยู่อาศัย ด้วยการตั้งถิ่นฐานมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้มีการขยายครัวเรือนไปยังพื้นที่รอบข้าง และห่างไกลออกไป รวมถึงมีการติดต่อการค้าขายกับชาวต่างชาติจนมีการฟื้นฟูขยายตัวเพิ่มขึ้นจนเกิดความอุดมสมบูรณ์จนได้ชื่อว่า “สุวรรณภูมิ” ซึ่งในการค่านั้นได้นำวัฒนธรรมเข้ามาสู่ประเทศด้วยเช่นกัน ผ่านมาหลายพุทธศตวรรษ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากสังคมหมู่บ้านไปสู่สังคมเมืองในส่วนของจังหวัดราชบุรี เรียกกันว่า “เมืองโบราณคูบัว” ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดีเรื่องราวประวัติศาสตร์เกิดจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมร่วมกัน จากชุมชนเล็กๆ ที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย แต่ต้องไปเกี่ยวข้องกับชุมชนที่อยู่ห่างไกลทั้งความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การละเล่น คณิตพื้นบ้าน อาหาร ประเพณี งานฝีมือช่าง งานศิลป์ ซึ่งได้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรม และสืบสานเป็นมรดกตกทอดนับรุ่นต่อรุ่นจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันวัฒนธรรมได้ทำหน้าที่เป็นรากฐานความมั่นคงของท้องถิ่น มีความอุดมสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมมาแต่โบราณ และมีความหลากหลายของชาติพันธุ์

1.2 อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี

อำเภอเมืองราชบุรี เดิมเป็นที่ตั้งเมืองเรียกว่า **“เมืองราชบุรี”** มีฐานะเป็นมณฑล อันเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร **“ทวารวดี”** ของชนชาติลาว เล่ากันว่า เมืองราชบุรีนี้ตัวเมืองเดิม ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านไร่ (เดิมชื่อตำบลลูเรือ) อำเภอเมืองราชบุรีในปัจจุบัน ต่อมาเมืองราชบุรีได้ร้างไป ประมาณ 300 - 400 ปี ภายหลังพระเจ้าอู่ทอง ได้สร้างเมืองราชบุรีขึ้นใหม่ที่วัดมหาธาตุซึ่งอยู่ทาง ทิศเหนือของศาลากลางจังหวัดหลังเก่า ฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2360 (ร.ศ. 36) ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดเกล้าให้ ย้ายเมืองราชบุรี มาตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง คือที่ตั้งจังหวัดทวารวดีราชบุรี ครั้นปี พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) ได้เริ่มจัดระเบียบการปกครองท้องที่ ในครั้งนั้นได้แบ่ง การปกครองท้องที่ ออกเป็น 5 อำเภอ เฉพาะอำเภอเมืองราชบุรี เดิมตั้งอยู่ที่ตำบลธรรมเสน อำเภอโพธาราม ในครั้งนั้น จึงเรียกว่า **“แขวง”** ต่อมา พ.ศ. 2441 จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากตำบลธรรมเสนมาตั้งที่ถนน อัมรินทร์ ตำบลหน้าเมือง มีพระแสนทองฟ้า (ป๋อง ขมคุปต์) เป็นนายอำเภอ ครั้นต่อมาบริเวณที่ ที่ว่าการอำเภอเมืองราชบุรี ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นศูนย์การค้า จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอ เมืองราชบุรี ไปปลูกสร้างใหม่ ณ บริเวณที่มีโครงการจัดตั้ง เป็นศูนย์ราชการปัจจุบัน (สำนักงาน สรรพากรพื้นที่จังหวัดราชบุรี, 2553)

จากการศึกษาประวัติอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ ราชบุรี เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร “ทวารวดี” ต่อมาเมืองราชบุรีได้ร้างไปประมาณ 300 – 400 ปี ภายหลังพระเจ้าอู่ทองได้สร้างเมืองราชบุรีขึ้นใหม่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดเกล้าให้ย้ายเมืองราชบุรี มาตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง คือที่ตั้งจังหวัดทหารบกราชบุรี และต่อมาได้มีปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจึงได้ย้าย ที่ว่าการอำเภอเมืองราชบุรีไปปลูกสร้างใหม่เป็นศูนย์ราชการปัจจุบัน

1.3 ตำบลคูบัว

1.3.1 ที่ตั้งและสภาพทั่วไปของเมืองคูบัว

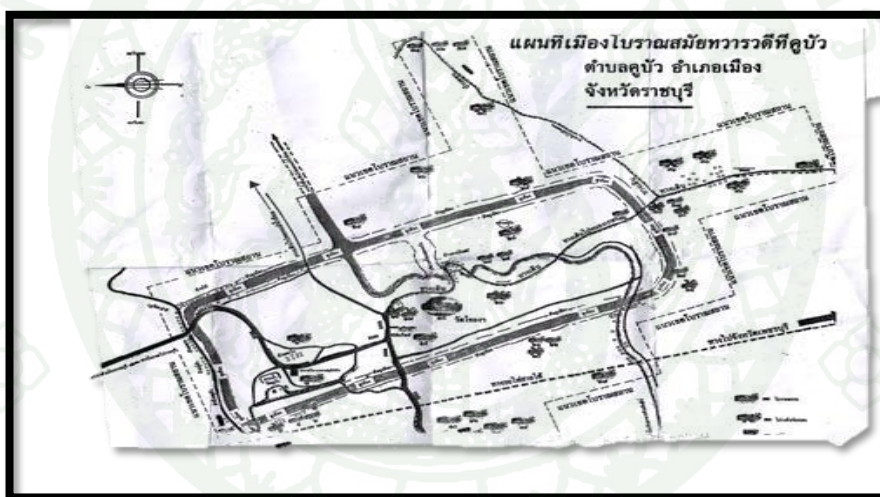
เมืองโบราณคูบัว ตั้งอยู่ในเขตตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร มีลักษณะแผนผังของเมืองโบราณคูบัวเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่วางตามแนวเหนือ-ใต้ สภาพเมืองโบราณแห่งนี้มีลักษณะเป็นเนินดินตามธรรมชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงไปโดยต่อเนื่องกับเนินเขาทางด้านตะวันตกส่วนอีกด้านหนึ่งจะเป็นที่ราบลาดลงสู่ทะเล ดังรายละเอียดต่อไปนี้(สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี, 2554) (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 โบราณสถาน เมืองโบราณคูบัว

1.3.2 สภาพโดยทั่วไปของเมืองโบราณคูบัว

เมืองโบราณคูบัวเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนสมัยโบราณมีการก่อสร้างคูน้ำคันดินขึ้นล้อมรอบตัวเมืองลักษณะแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าในอดีตลักษณะของคูน้ำคันดินจะประกอบไปด้วยคูน้ำอยู่ตรงกลางระหว่างคันดินสองชั้นโดยแนวของคูน้ำเกือบทุกด้านอยู่ในสภาพดินเหนียวเป็นที่ราบชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำนา หรือถมดินปลูกผลไม้ ขุดบ่อ ทำนาทุ่ง ยังคงมีสภาพเป็นคูน้ำ เนื่องจากเป็นลำห้วยธรรมชาติ คือ ลำห้วยคูบัวซึ่งไหลมาจากทางด้านทิศตะวันตก สำหรับทางด้านทิศตะวันออกก่อนไปทางเหนือซึ่งเป็นแนวของลำห้วยจีนสีห์ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ ของเมืองโบราณคูบัวจะเป็นที่ราบ พื้นที่บริเวณภายในตัวเมืองจะเป็นบ้านเรือนที่พักอาศัย (องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว, 2556)

ภาพที่ 7 แผนที่เมืองโบราณสมัยทวารวดีที่คูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ที่มา: กรมศิลปากร ราชบุรี(2543)

1.3.3 องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว และพื้นที่เขตการปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัวของอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี มีพื้นที่เขตการปกครอง จำนวน 15 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,732ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 10,085 คน แยกเป็นชาย 4,815 คน หญิง 5,270 คน จากการศึกษาข้อมูลประชากร ที่มีเชื้อสาย

ไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี มีประมาณ 62,568 คน เมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมดของราชบุรี 790,143 คน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ประชากรในแต่ละหมู่บ้าน

หมู่ ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร ชาย	หญิง	จำนวน ประชากรรวม
1	บ้านตากแดด	437	543	604	1,147
2	บ้านระนอง (บ้านห้วย) **	130	203	241	444
3	บ้านหนองจันท์ (บ้านปู่ฟ้า)	152	281	309	590
4	บ้านไต้	147	311	327	638
5	บ้านตะโก	94	137	162	299
6	บ้านโพธิ์งาม	200	333	356	689
7	บ้านใหม่	159	300	345	645
8	บ้านหนองยายแก้ว	104	186	186	372
9	บ้านปากห้วย (บ้านโพธิ์ไฟไหม้)	324	455	514	969
10	บ้านท่าช้าง	158	317	345	662
11	บ้านโพธิ์	191	427	457	884
12	บ้านห้วยนา	116	220	224	444
13	บ้านต้นแหน	138	286	335	621
14	บ้านหนามพุงค้อ (หนามทุ่งค้อ)	178	403	423	826
15	บ้านไร่มะม่วง	222	413	442	855

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว

หมายเหตุ ** กลุ่มประชากรที่ใช้ในงานวิจัย

1.4 ชุมชนไท-ยวน

1.4.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนไท-ยวน

ไท-ยวน เป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามาเป็นเวลานาน มักเรียกตนเองว่า “คนเมือง” ชาวไท-ยวน อาศัยในพื้นที่ทางภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง พะเยา ลำพูนแม่ฮ่องสอน แพร่ และน่าน มีภาษาพูด ภาษาเขียน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อในอดีตประมาณพุทธศักราช 2347 ซึ่งอยู่ในรัชสมัย ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กองทัพพม่าได้มีการช่องสุ่มกำลังพลอยู่ใน เมืองเชียงแสน ซึ่งในขณะนั้นเมืองเชียงแสนอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า พระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีพระราชโองการให้กองทัพของเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ และพระยายมราชขึ้นไปล้อมเมืองเชียงแสน ประกอบกับมีกองทัพจากเมืองลำปาง เมืองน่าน เมือง เชียงใหม่ และเวียงจันทร์ก็ได้ยกทัพเข้ามาตีเมืองเชียงแสนด้วยรวมกัน ซึ่งรวมกันเป็นห้ากองทัพ พุทธศักราช 2347 จึงสามารถตีเมืองเชียงแสนแตก และทำการพังกำแพงเมืองรวมถึงเผาบ้านเรือน เพื่อมิให้เป็น ที่อยู่อาศัย จากนั้นจึงได้ทำการอพยพราษฎรชาวเชียงแสนประมาณ 23,000 คน โดยทำการแบ่งออกเป็นห้าส่วน โดยแบ่งให้กับกองทัพเมืองเชียงใหม่ กองทัพเมืองน่าน กองทัพ เมืองลำปาง กองทัพเมืองเวียงจันทร์ และกองทัพเมืองหลวง โดยกองทัพเมืองหลวงได้นำเอาชาว เชียงแสนลงมาที่กรุงเทพ ขณะที่เดินทางมาถึงจังหวัดสระบุรีบริเวณอำเภอเสาไห้ในปัจจุบัน มีชาว เชียงแสนเป็นส่วนหนึ่งขอตั้งถิ่นฐานที่บริเวณสระบุรี และส่วนที่เหลืออีกประมาณ 4,600 คน ได้ เดินทางตามกองทัพมาพักที่บริเวณบางขุนพรหม กรุงเทพได้ระยะหนึ่ง จากนั้น พระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรี (วลัยลักษณ์ อริยเวคิน, 2552)

1.4.2 ที่ตั้งชุมชนไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

ชุมชนไท-ยวน จังหวัดราชบุรี ในลักษณะเชิงพื้นที่ก็คือพื้นที่ตำบลลูบบัวมีเนื้อ ที่ประมาณ 25 กิโลเมตร หรือประมาณ 15,625 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลลูบบัว, 2556)

ที่ตั้ง

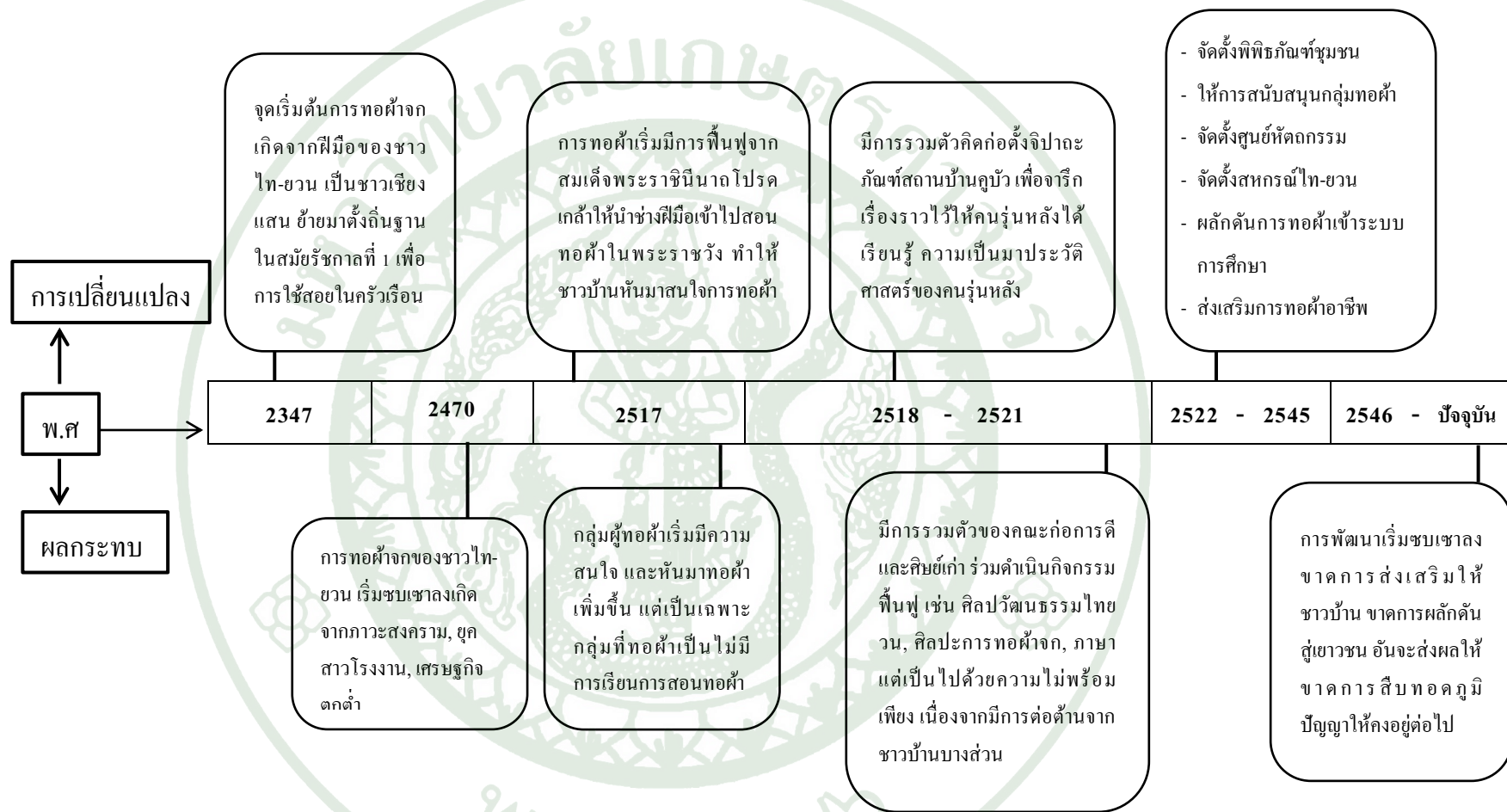
ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลคอนตะโก ตำบลบ้านไร่ อำเภอเมือง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเมือง อำเภอวัดเพลง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลอ่างทอง ตำบลคอนตะโก อำเภอเมืองราชบุรี

อาชีพของชาวชุมชนไท-ยวนราชบุรีในภาพรวมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ 1) เกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา การทำสวนผลไม้และผัก 2) อาชีพเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงสุกร เลี้ยงปลา เลี้ยงกิ้ง เลี้ยงโค เลี้ยงไก่ และเลี้ยงเป็ด 3) อาชีพรับจ้าง ได้แก่ ค้าขายผัก ขายของชำทั่วไป 4) อาชีพหัตถกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การทอผ้าจาก การทำผลิตภัณฑ์จากไม้ตาล-ไม้มะพร้าว แปรรูป การทำผลิตภัณฑ์จากไม้มูกมัน-ไม้รวกแปรรูป การทำแคน เป็นต้น และ 5) อาชีพอื่นๆ เช่น รับราชการ นอกจากนี้ยังมีธุรกิจที่เข้ามาลงทุนในพื้นที่ ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมทอผ้า

ภาพที่ 8 เส้นเวลาแสดงความเป็นมาของชุมชนไท-ยวนในการทอผ้าจาก

2. ภูมิปัญญาการทอผ้าจากไท-ยวน

2.1 ประวัติความเป็นมาของผ้าจากไท-ยวน

จุดเริ่มต้นการทอผ้าจากเกิดจากฝีมือของชาวไท-ยวน เป็นชาวเชียงแสนซึ่งย้ายมาตั้งถิ่นฐานในสมัยรัชกาลที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2437 เริ่มมีการทอผ้ากันเรื่อยมาเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้า และใช้สอยภายในครัวเรือน ต่อมาปี พ.ศ. 2470 การทอผ้าของชาวไท-ยวน เริ่มมีการขบเซาะลงอันเกิดจากภาวะสงคราม ยุคสาวโรงงาน กระทั่งปี พ.ศ. 2517 ภูมิปัญญาการทอผ้าได้รับการฟื้นฟูเพิ่มขึ้นอีกครั้ง จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ กลุ่มผู้ทอผ้าเริ่มมีความสนใจเพิ่มมากขึ้น จนปี พ.ศ. 2518 -2546 มีการรวมตัวก่อตั้งและสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นการจารึกเรื่องราวในประวัติศาสตร์สำหรับถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน อันประกอบด้วย ศิลปวัฒนธรรมไท-ยวน ศิลปะการทอผ้า ภาษา ความเชื่อ ตลอดจน ส่งเสริมการทอผ้า เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการต่างๆภายในชุมชน ตั้งแต่ปี 2546-ปัจจุบันเป็นต้นมา การพัฒนาเริ่มขบเซาะลงอีกทั้งขาดการส่งเสริม ด้วยสภาพปัญหาหลากหลายประการ เช่น ปัญหาด้านการสืบทอดภูมิปัญญาจากคนภายในชุมชน สภาพปัจจุบันนี้ผ้าทอพื้นเมืองของไทยกำลังเป็นที่นิยมทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศด้วยความสวยงามที่มีลักษณะเฉพาะตัวของผ้าไทยแต่ละประเภท ประกอบกับการรณรงค์ส่งเสริมจากทั้งภาครัฐ และเอกชนให้คนไทยใช้ผ้าไทยกันให้มากขึ้น ทำให้ผ้าทอพื้นเมืองของไทยในแต่ละภูมิภาคที่เกือบจะสูญหายไปแล้วนั้นได้กลับมาอนุรักษ์ และฟื้นฟูขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง การทอผ้าจากซึ่งเป็นวิธีการทอผ้าของกลุ่มชนชาวไทยโยนก หรือไท-ยวน และชาวไทยลื้อ เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าจากที่มีรูปแบบ และลวดลายที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ สำนักงานจังหวัดราชบุรี (2553) กล่าวว่ากลุ่มชนชาวไท-ยวนได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสุโขทัย และภาคกลางตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี เพราะภัยสงครามถูกกวาดต้อนลงมา และสาเหตุอื่นๆคนไทยพวกนี้ยังรักษาวัฒนธรรม และเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นไว้ได้โดยเฉพาะวัฒนธรรมการทอผ้าจาก คือ “ลายผ้า” ซึ่งจะแสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ อันส่งผลให้เกิดการประดับตกแต่งลวดลายรวมทั้งสีสันทบนผืนผ้าให้มีความหลากหลายตามที่มาของลวดลายบนผืนผ้า ตั้งแต่อดีต ปรากฏว่ามีจำนวน 9 ลาย ได้แก่ 1) ลายหน้าหมอน 2) ลายดอกเซีย 3) ลายกาบ 4) ลายกาบดอกแก้ว 5) ลายโค้งเก้ง 6) ลายโค้งงอนเซีย 7) ลายกาบว่อนหัก 8) ลายหักนกคุ้ม และ 9) ลายแคทราย การทอผ้ามีรูปแบบลวดลาย

สีสันทิวจิตรสวยงามปรากฏบนผืนผ้าแสดงให้เห็นถึงความละเอียด ประณีต บรรจง และความตั้งใจ สร้างสรรค์งานศิลปะหัตถกรรม อันทรงคุณค่ามาช้านาน โดยแต่ละลวดลายบ่งบอกถึงความเป็นมาของเรื่องราวที่มาจากวิถีชีวิตของชาวคูบัว

“...ในแต่ละลวดลายมีการทอที่แตกต่างกัน มีลักษณะที่คล้ายกันนะ ตั้งแต่แรก ก็ทั้งหมดลายหลักมี 8 ลาย คือ 1) ลายหน้าหมอน 2) ลายดอกเซีย 3) ลายกาบ 4) ลายกาบดอกแก้ว 5) ลายโค้งแก้ง 6) ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย 7) ลายกาบว่อนหัก 8) ลายหักนกคุ้ม ส่วนลายที่ 9 ลายเศทราย เริ่มคิดมาไม่นานนี้เท่าไร เพราะแต่เราก็ให้เป็นลายหลักเฉพาะท้องถิ่น ทั้งหมด 9 ลายนี้เป็นเอกลักษณ์ของผ้าจากของชาวไท-ยวน ...”

จากการสัมภาษณ์ ครูภูมิปัญญา (17 มกราคม 2557)

2.2 กระบวนการทอผ้าจากไท-ยวน

จากการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาการทอผ้าจากไท-ยวน เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าจากพบว่า กล่าวว่า คนไทยรู้จักสร้างเครื่องมือ และอุปกรณ์ในการทอผ้าอย่างง่าย ๆ คนไท-ยวน สร้างอุปกรณ์ทอผ้าที่เรียกว่า หูก หรือ กี่ เป็นเครื่องมือหลักในการทอผ้าแบบพื้นบ้าน ใช้เป็นที่พาดเส้นด้ายยืน นอกจากนั้นยังจำแนกส่วนประกอบของหูกโบราณ และเครื่องมือผลิตเส้นใย ไว้ดังนี้ คือ 1) ฟืม(พื้นหวี) 2) ตะกอล 3) ม้าไม้ (ขาตะ) 4) กระสวย 5) เฝี่ยน 6) อีด 7) กง 8) กวัก นอกจากนั้นยังมีขนเม่น และระวิง เป็นส่วนประกอบสำคัญอีกด้วย เมื่อพิจารณาหน้าที่ของส่วนประกอบโบราณ และเครื่องมือผลิตเส้นใยแล้ว สามารถจำแนกออกตามหน้าที่ในการผลิต ดังนี้

อุปกรณ์ที่ทำหน้าที่เตรียมวัตถุดิบในการทอ ซึ่งการทอผ้าพื้นบ้านของชาวไท-ยวน ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษล้านนา นั้น นิยมใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบ ดังนั้น หลังจากที่ได้ดอกฝ้ายแก่ แดกเป็นปุยฝ้ายแล้วชาวบ้านจะเก็บรวบรวมไว้เพื่อนำมาผลิตเป็นด้ายโดยมีอุปกรณ์ในการเตรียมด้ายดังนี้

ภาพที่ 9 ดอกฝ้ายที่แก่แล้ว สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นด้ายทอผ้า
ที่มา: พิพิธภัณฑ์ผ้าระพณัฐสถานคูนาว (2557)

1) อีด หมายถึง เครื่องมือที่ใช้แยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย

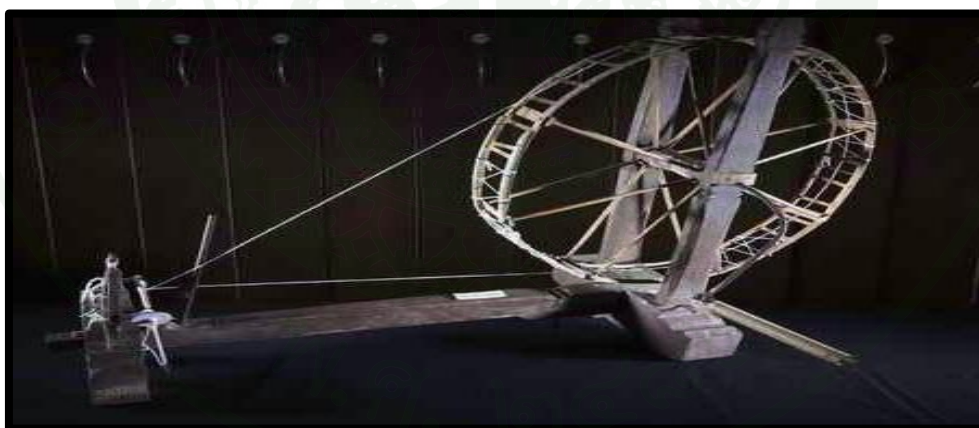
ภาพที่ 10 อีด

2) กง หมายถึงเครื่องมือที่ทำให้ปุยฝ้ายที่แยกเมล็ดออกแล้วฟูขึ้น

ภาพที่ 11 กง

3) เฝียน หมายถึงเครื่องมือปั่นปุยฝ้ายให้เป็นเส้น โดยนำปุยฝ้ายที่ฟูกระจายม้วนให้เป็นแท่งกลมยาวแล้วปั่นด้วยเฝียนให้เป็นเส้น เฝียนจะถูกนำมาใช้อีกครั้งคู่กับระวีงในการกรอด้ายเข้าหลอด

ภาพที่ 12 เฝียน

4) ระวิง หมายถึง เครื่องมือที่ใช้คู่กับ เพี้ยนเป็นตัวหมุนเก็บด้ายหรือกรอด้าย

ภาพที่ 13 ระวิง

5) กวัก หมายถึง เครื่องมือที่จัดเรียงฝ้ายให้เป็นระเบียบ

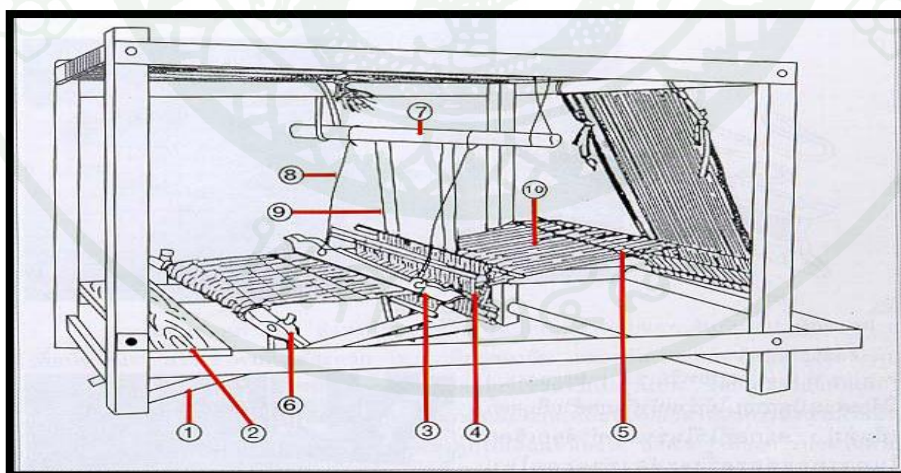
ภาพที่ 14 กวัก

อุปกรณ์ที่ทำหน้าที่ในการทอ หมายถึง หูกหรือกี่ทอผ้าของชาวไท-ยวน แบ่งออกเป็น หูกทอผ้าขนาดเล็ก เป็นหูกสำหรับทอผ้าด้วยวิธีการจกด้วยชนม่น ส่วนหูกทอผ้าขนาดใหญ่ เป็นหูกสำหรับทอผ้าฝืนใหญ่ที่มีลวดลายที่เกิดจากการจกด้วยชนม่นเป็นส่วนประกอบ หรือผ้าฝืนใหญ่ที่จกทั้งฝืน นอกจากนั้นได้สร้างหูกทอผ้าที่พุ่งกระสวยด้วยมือใหญ่ที่สุดในโลก มีขนาดใหญ่หน้ากว้าง 2.50 เมตร ด้านข้าง 2.40 เมตร สูง 2.00 เมตร เสาขนาด 8 นิ้ว ตั้งอยู่ที่ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจก จังหวัดราชบุรี

ภาพที่ 15 หูกทอผ้า หรือกี่ทอผ้า

ในอดีตหูก หรือ กี่ ของชาวไท-ยวน ราชบุรี มีทั้งที่ทำด้วยไม้ไผ่แบบง่ายๆ และทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ส่วนประกอบสำคัญสำหรับหูกหรือกี่ทอผ้าต่างทำหน้าที่สัมพันธ์กันให้เกิดเป็นผ้าทั้งผืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ศึกษาหูกทอผ้าซึ่งประกอบด้วย อุปกรณ์สำคัญ 2 ส่วนคือ อุปกรณ์ประกอบหูก และอุปกรณ์ประกอบการทอผ้า ดังนี้

ภาพที่ 16 ภาพลายเส้นส่วนประกอบต่างๆของหูกหรือกี่ทอผ้า
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

อุปกรณ์ประกอบการทอผ้า เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการส่งเส้นด้ายพุ่งซึ่งจะทำให้เกิดการทอผ้าที่สมบูรณ์ ได้แก่

1) กระสวย เป็นส่วนประกอบของหูกอีกชนิดหนึ่ง กระสวยโบราณของชาวบ้านจะมีหัวงอนท้ายงอนอ่อนช้อยสวยงาม ตรงกลางกระสวยจะเจาะเป็นร่องสำหรับเสียบหลอดด้ายเส้นพุ่ง กระสวยทำหน้าที่นำหรือส่งเส้นพุ่งให้ผ่านไป ตลอดแนวระหว่างที่เส้นยืนแยกออกจากกัน ปัจจุบันแม้ว่าจะใช้หูกทอผ้าแบบโบราณแต่ผู้ทอหันมานิยมใช้กระสวยที่กระตุกของคนจีนกันเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 17 กระสวย

2) ขนเม่น ทำหน้าที่สร้างลวดลายด้วยการจัดซ้อนด้ายยืนขึ้นแล้วใช้ด้ายสีสอไปตามรอยซ้อนนั้น ในจังหวะต่างกัน ทำให้เกิดลวดลายคล้ายผ้าปัก

ภาพที่ 18 ชนเผ่า และการใช้ชนเผ่าในการทอผ้าจาก

ขั้นตอน และวิธีการทอผ้าจากของชาวไท-ยวน ราชบุรี

ในอดีตการสอนทอผ้าของชาวไท-ยวน เป็นการสอนโดยแม่ถ่ายทอดมาสู่ลูก ตัวต่อตัว โดยดูลายจากผ้าผืนเก่าผืนที่เป็นต้นแบบแล้วจดจำ สังเกตว่าต้องใช้กี่เส้นยกจำนวนกี่เส้นจึงจะได้ลายตามแบบอย่างซึ่งขั้นตอนและวิธีการทอผ้าจากของชาวไท-ยวน ราชบุรี มีขั้นตอนที่สำคัญประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือขั้นตอนการเตรียมด้าย ขั้นตอนการทอ และขั้นตอนการเย็บการประกอบผ้าชิ้นติดกันโดยมีวิธีการดังนี้

“...อย่างป้าเวลาจะสอนการทอให้กับลูกนะ ต้องให้ลูกมาดูก่อนให้เขามามองเราก่อน ค่อยๆ ฝึกเป็นขั้นเป็นตอน แต่ก็อีกนะลูก เราต้องดูความสนใจความใส่ใจของเด็กด้วย โดยเฉพาะถ้าผ้าที่เขาทอได้แล้วนะ ป้าจะให้เขาใส่เลย เขาจะได้มีความภาคภูมิใจ ก่อนจะทอผ้าของเราจะต้องมีขั้นตอนในการเตรียม อยู่ประมาณ 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมด้ายทอ การทอผ้าจาก การเย็บประกอบผ้าชิ้น ทั้งหมดนี้ก็จะเสร็จเป็นหนึ่งผืน ผ้าทอจะยาวจะสั้นก็แล้วแต่ต้องมี 3 ขั้นตอนนี้...”

จากการสัมภาษณ์ ครูภูมิปัญญา (17 มกราคม 2557)

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมด้ายทอ ผ้าชิ้นจากแต่ละผืนประกอบด้วยด้ายยืน ด้ายพุ่ง และด้ายเสริม การทอผ้าชิ้นดินจจะต้องเตรียมด้ายทั้งสามให้พร้อม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) **การเตรียมด้ายยืน** ด้ายยืนเป็นด้ายที่ตรึงอยู่กับที่ การเตรียมด้ายยืน คือ การนำด้ายขึ้นที่ทอผ้า ด้ายยืนนิยมใช้ฝ้ายมากกว่าไหม นำด้ายที่สีดำสำหรับทำด้ายยืนแล้ว มาจูงด้ายด้วยไม้จูงซัง (หลักเดินด้าย) เพื่อให้ด้ายคลี่ตามยาวอย่างมีระเบียบ คำนวณด้ายยืนให้ได้จำนวนตามต้องการ แล้วนำมาเรียงด้ายด้วยหลักเดินด้าย เส้นยืนจะมีจำนวนเท่าไรขึ้นอยู่กับความกว้างของหน้าผ้า นำด้ายที่จูงแล้วมาโยงกับขื่อ (ไม้หาบหูก) คลี่ด้ายไม่ให้ซ้อนกันพาดไปบนไม้หาบหูก สอดด้ายเส้นยืนในช่องฟันหวีช่องละ 2 เส้น ให้ครบตามที่ต้องการไว้

ภาพที่ 19 ด้ายเส้นยืน สำหรับการทอ

2) การเตรียมด้ายเสริม ซึ่งเป็นด้ายสำหรับสอดจกเป็นลวดลาย

ภาพที่ 20 ด้ายจก (เส้นด้ายเสริม)

3) การเตรียมด้ายพุ่ง ซึ่งเป็นด้ายในกระสวยสำหรับพุ่งสอดกับเส้นยืนให้เป็นลายจัด เพื่อใส่สีเนื้อผ้าเพิ่มลงไปให้เต็มสลับกับลวดลาย

ภาพที่ 21 ด้ายพุ่ง

ขั้นตอนที่ 2 การทอผ้าจก การทอผ้าขึ้นดินจกแม้จะมีวิธีการสอน และฝึกหัดหลายแบบ แต่ทุกแบบมีวิธีการทอที่เหมือนกัน

1) เมื่อขึ้นด้ายทอเรียบร้อยแล้ว ช่างทอจะพุ่งกระสวยด้านนอกไว้ 1 นิ้ว แล้วใช้ขนเม่นจกเส้นยืนขึ้น ใช้ปลายแหลมของขนเม่นจกเส้นด้ายเสริมให้สอดเข้าไปอยู่ใต้เส้นยืนที่ยกขึ้น จึงปลายเส้นเสริมดังกล่าวไว้ข้างบนของผ้า

ภาพที่ 22 ขนเม่นจกเส้นยืนขึ้น

2) เมื่อจกสายในแถวเดียวกันจนครบทุกตำแหน่ง จึงเหยียบม้าให้ตะกอแยกจากกันพุ่งกระสวยผ่านให้เกิดลายขัดอัดเส้นจกให้แน่นอยู่กับที่ เรียกว่า การทอ 1 สอดสลับกันไปมาจนครบลายที่ต้องการ การจกของชาวไท-ยวน ราชบุรี จะใช้วิธีจกบนได้น้ำผ้าใช้งานด้านล่างโดยจะจกสายทางขวางเริ่มจากขวาไปซ้าย

ภาพที่ 23 ด้ายเส้นยืนแยกจากกันเพื่อพุ่งกระสวยผ่าน

ขั้นตอนที่ 3 การเย็บ และการประกอบผ้าชิ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคู่กับการทอมาโดยตลอดการทอจะทำให้เกิดผืนผ้าที่มีความกว้าง ความยาว แต่เมื่อนำมาสวมใส่ต้องอาศัยการเย็บช่วย นอกจากจะให้ชิ้นผ้าประกอบเข้าด้วยกันแล้วยังใช้ประดับผืนผ้าให้สวยงามอีกด้วย

“...โดยการเย็บผ้าชิ้นจนเข้าเป็นถุงมีวิธีการเย็บ 2 แบบ คือ การเย็บตะเข็บข้างเดียว ทำให้เห็นลวดลายทางขวางของตัวชิ้นจะเกิดจากเส้นยืน และการเย็บตะเข็บสองข้างจะทำให้เห็นลวดลายทางขวางของตัวชิ้นที่เกิดจากเส้นพุ่ง แต่เราจะสามารถเย็บได้ทั้งสองแบบ...”

จากการสัมภาษณ์ ครูภูมิปัญญา (17 มกราคม 2557)

2.3 ลวดลายเอกลักษณ์ของผ้าจากไท-ยวน

เดิมการทอผ้าของชาวไท-ยวน นั้นจะมีการทอผ้ากันทุกครัวเรือนเพื่อใช้สอยภายในครอบครัว แต่ปัจจุบันการทอผ้าเพื่อการตลาด และยังคงมีการทอผ้าขึ้นเฉพาะในกลุ่มแม่บ้านของชุมชนไท-ยวนบางชุมชนเท่านั้น โดยลักษณะของลวดลายบนเนื้อผ้าจากการสร้างสรรค์ขึ้นทำให้สามารถจำแนกผ้าจากตามกลุ่มช่างฝีมือได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มผ้าจากภูบัว 2) กลุ่มผ้าจากดอนแร่ 3) กลุ่มผ้าจากหนองโพ-บางกะโด จากการศึกษาผ้าจากไท-ยวน จัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 “กลุ่มผ้าจากภูบัว” เป็นผ้าที่พบมากในชุมชนไท-ยวนที่ตำบลภูบัว และตำบลดอนตะโก อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี ลายหลักที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าจากกลุ่มนี้ ได้แก่ ลายดอกเขีย ลายหักนกยูง

ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำอ่วมเต้า การจกนั้นใช้เส้นด้ายยืนสีดำ พุ่งคำพื้นผ้า เว้นพื้นไว้ดำมากตามแบบของลวดลายจกเพื่อให้เด่นชัด ลายประกอบไม่มีมากลาย ส่วนเส้นใยที่ใช้ มักใช้ดำแดงแกมเหลืองหรือเขียวเป็นหลัก และความกว้างของชั้นจะอยู่ในช่วง 9 – 11 นิ้ว เป็นส่วนใหญ่

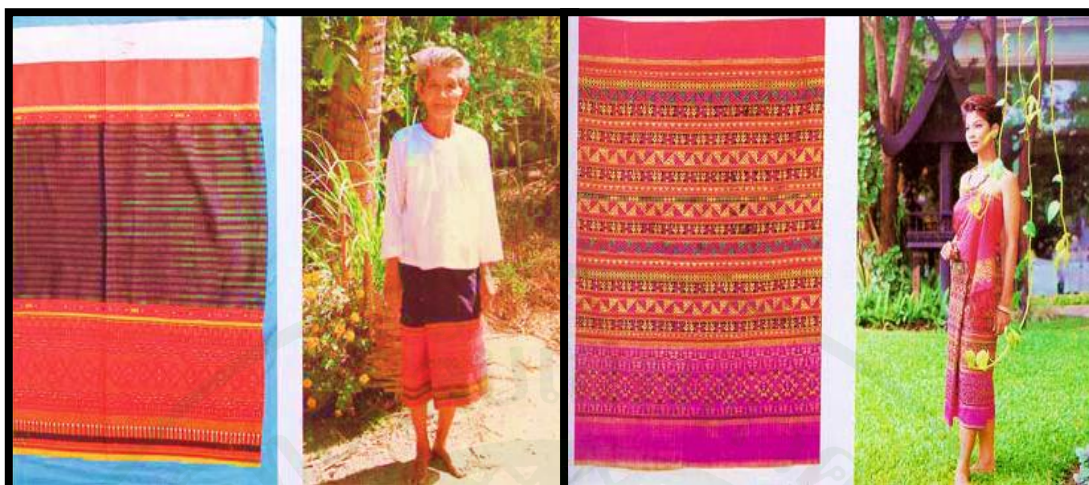
2.3.1 ลักษณะของผ้าจกของชาวไท-ยวนราชบุรี

จากการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา ผู้รู้ และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องของ บังอร พงษ์ประพันธ์ (2547) และมหาวิทยาลัยศิลปากร (2544) พบว่า ผ้าจกเป็นผ้าที่ทอสำหรับ ประกอบหรือตกแต่งผ้าผืนใหญ่ เป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับหญิง และชาย เช่น ประกอบเชิงชั้น เรียกว่า ชั้นตีนจก หรืออาจทอผ้าชั้นเป็นลวดลายจกทั้งผืนก็ได้โดยระบายละเอียดดังนี้

2.3.1.1 ผ้าชั้นจก หมายถึง ชั้นที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นผ้าซึ่งทอลวดลาย โดยวิธีการทอด้วยการควักเส้นด้ายพิเศษมาผูกมัดกับเส้นยืนเป็นลวดลายต่างๆตามแบบมักจะใช้ใน โอกาสพิเศษต่างๆ ผ้าชั้นจกของชาวไท-ยวนราชบุรี

2.3.1.2 ชั้นตีนจก หมายถึง ชั้นที่จกเฉพาะตีนตัวชั้นเป็นผ้าพื้นสีดำหรือสี ครามชั้นบางผืนมีตัวชั้นทอด้วยวิธีผูกส่วนหัวชั้นใช้ผ้าขาว ผ้าแดงเย็บต่อกันแล้วจึงต่อกับตัวชั้น

2.3.1.3 ชั้นจกทั้งตัว หมายถึง ชั้นที่จกทั้งตัวชั้นและตีนชั้นทอด้วยวิธีจกแต่ ทอเป็นผ้าคนละชั้นแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผ้าผืนเดียวตัวชั้นที่พบส่วนมากทอจกด้วยลายกุศ ลาย นก หรือลายมะลิ เลื้อยพันรอบตัวชั้น ชั้นตีนจกด้วยขมูก มีตีนชั้นทอด้วยการจกเช่นเดียวกับชั้นตีน จกทั่วไปส่วนตัวชั้นทอด้วยวิธีการขมูก

ภาพที่ 24 ชิ้นตีนจก จกเฉพาะตีน
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

ภาพที่ 25 ชิ้นจกทั้งตัว
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

ผ้าจกภูบัว ของชาวไท-ยวน ราชบุรี มีลักษณะแตกต่างกันจัดอยู่ในประเภท ผ้าซิ่นตา ซิ่นตา มีศิลปะการทอรองจากซิ่นตีนจก เรียกว่า ซิ่นตาหมู่ ซิ่นตาหมู่ชนิดนี้แตกต่างจากซิ่นอื่นตรงที่ส่วนตัวซิ่นมีการจกลายประกอบเป็นหมูๆพันรอบตัวซิ่นเว้นระยะเป็นช่วงๆ ลายที่ใช้จกส่วนใหญ่เป็นลายหักขอเหลี่ยม ลายมะลิเลื้อย ลายดอกจัน เป็นต้น (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544)

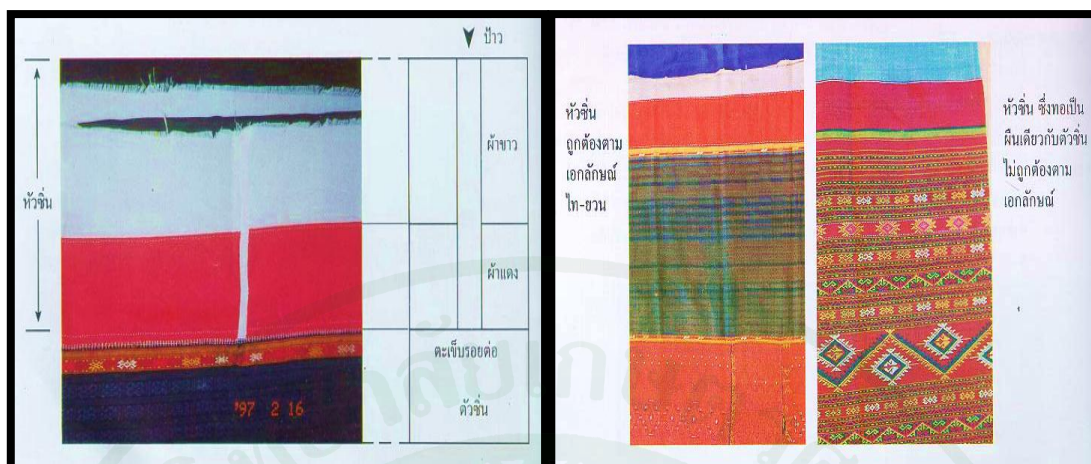
ภาพที่ 26 ซิ่นตา

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.3.2 โครงสร้างของผ้าซิ่นไท-ยวนราชบุรี

โครงสร้างของผ้าซิ่น ไท-ยวนราชบุรี ประกอบด้วยผ้า 3 ส่วน โดยที่แต่ละส่วนเป็นผ้าคนละชิ้น เช่นเดียวกับผ้าซิ่นไท-ยวนทั่วไป คือ หัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544)

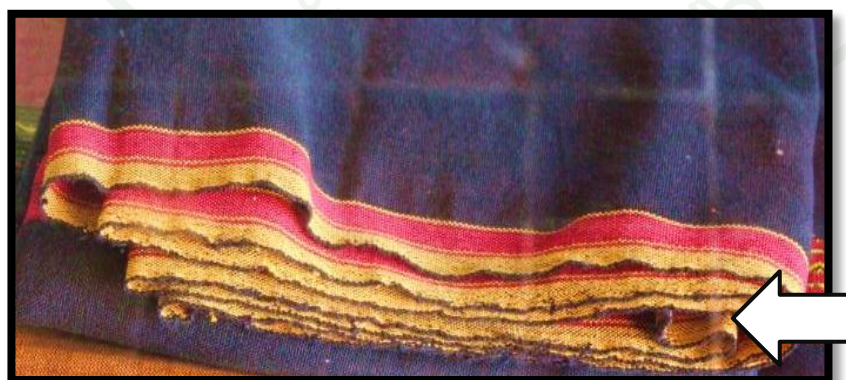
ส่วนที่ 1 หัวซิ่น เป็นผ้าด้ายดิบสีขาวเย็บต่อกับผ้าสีแดงส่วนที่เป็นแถบผ้าสีขาวอยู่ส่วนบนของหัวซิ่น และแถบสีแดงอยู่ติดกับตัวซิ่นช่างฝีมือปัจจุบันใช้วิธีถักขึ้นตอนโดยการทอหัวซิ่น และตัวซิ่นให้เป็นผืนเดียวกันซึ่งผลิตจากโบราณผู้หญิงไท-ยวน มีคติในการประกอบหัวซิ่นอีกประการหนึ่งว่าจะต้องนำผ้าแถบสีขาวมาปะตามความกว้างของหัวซิ่น เรียกผืนนี้ว่า ป้าวจุดประสงค์เพื่อป้องกันการทำคุณไสย หรือเสน่ห์ยาแฝดให้แก่ผู้นั่งผ้าซิ่นผืนนี้ และริมชายบนของแถบผ้าสีขาวจะต้องปล่อยขอบทั้งนี้เพื่อให้ริมผ้าฟูเพื่อที่จะทำมาหากินเพื่องฟู

ภาพที่ 27 โครงสร้างของผ้าขึ้น หัวขึ้นที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้องตามเอกลักษณ์ของชาวไท-ขวน
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

ส่วนที่ 2 ตัวขึ้น เป็นโครงสร้างของผ้าขึ้นที่อยู่ระหว่างหัวขึ้น และตีนขึ้น ซึ่งยังมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป ตัวขึ้นของขึ้นดินจจะทอเป็นผ้าขมุกหลายลายต่างๆ เป็นลายขวางพันรอบตัวขึ้น ตัวขึ้นที่เป็นเอกลักษณ์ของไท-ขวน ราชบุรี คือ ต้องข้อมเป็นสีดำ หรือสีคราม สีอื่นๆ นอกจากนี้มีน้อย ตัวขึ้นของขึ้นตาจะทอติดกับตัวขึ้นเป็นผ้าขึ้นเดียวกัน ตัวขึ้นทอเป็นสีแดง จกดอกประกอบเป็นระยะ

ส่วนที่ 3 ตีนขึ้น เป็นช่วงล่างสุดของผ้าขึ้นทุกประเภท ตีนขึ้นทุกพื้น จะต้องมีย “เล็บเหลือง” อยู่ส่วนท้ายของขึ้นถือเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของผ้าขึ้นไท-ขวนราชบุรี

ภาพที่ 28 เล็บเหลือง ส่วนท้ายของตีนขึ้น

2.3.3 ลวดลายหลักและลวดลายประกอบของผ้าจก

ชาวไทย-ยวน ยังคงรักษาภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า เก่าแก่จากสมัยบรรพบุรุษ ที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น จนถึงปัจจุบัน ด้วยเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่น นั่นคือลายผ้าทอ โดยลายผ้านี้ยังคงมีการทอมาจนถึงปัจจุบัน

“...ในแต่ละลวดลายมีการทอที่แตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน แต่อาจจะมีลักษณะที่คล้ายกันนะ ถ้าเราดูดีๆมีลักษณะที่คล้ายๆกัน และก็สามารถประยุกต์การทอเข้าด้วยกันได้ มันจะทำให้ลายมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น โดยผ้าทอมือนั้นจะแบ่งได้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มลวดลายหลัก แล้วก็กลุ่มลวดลายประกอบ ในแต่ละลายก็จะมีชื่อเรียกที่ไม่เหมือนกัน เกิดจากความแตกต่างในกระบวนการทอของช่างทอผ้า โดยมีลวดลายที่ปรากฏไม่เหมือนกัน...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

จากการสัมภาษณ์ ครูภูมิปัญญาและผู้รู้ (สัมภาษณ์ วันที่ 17 มกราคม 2557) กล่าวว่า ลวดลายของผ้าจกไทย-ยวนนั้นสามารถ แบ่งได้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มลวดลายหลัก และกลุ่มลวดลายประกอบในบางลวดลายมีประวัติความเป็นมาที่คล้ายคลึงกันโดยมีการดัดแปลงจากลายดั้งเดิมเพื่อลวดลายให้เข้ากันผสมผสานอย่างลงตัว และแตกต่างกันในสมัยโบราณ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ผ้าทอพื้นเมืองในภาคกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร (2543) กล่าวว่า ลวดลายของผ้าจก คือ ส่วนดินขึ้นซึ่งมีลักษณะของลายแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ลายหลัก และลายประกอบ โดยวางโครงสร้างเหมือนกันทุกพื้น คือเริ่มต้นด้วยลายประกอบบนลายหลัก และลายประกอบล่าง มีลักษณะดังต่อไปนี้

ประเภทที่ 1 ลวดลายหลักของผ้าจก หมายถึง ลวดลายขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางของแถบผ้าตีนจกมีรูปทรงที่เป็นหลักใหญ่ จำนวน 9 ลาย ได้แก่ 1) ลายหน้าหมอน 2) ลายดอกเชียว 3) ลายกาบ 4) ลายโค้งแก้ง 5) ลายกาบดอกแก้ว 6) ลายโค้งแก้งดอกเชียว 7) ลายกาบซ้อนหัก 8) ลายหักนกคู่ และ 9) ลายแคทราย ปรากฏลวดลาย มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังนี้

1.1 ลายดอกเซีย ใช้ทอเป็นลายผ้าเพื่อประกอบเป็นผ้าชิ้นดินจก มีชื่อเรียกมาตั้งแต่สมัยโบราณ ไม่มีความหมายในปัจจุบัน และไม่พบในผ้าจกประเภทอื่น ช่างฝีมือทอผ้าจกจากกลุ่มควั้วนิยมทอเพื่อประกอบเป็นชิ้นจก

“...ลายนี้มีชื่อเรียกต่อกันมาในสมัยโบราณ ไม่มีประวัติความเป็นมาแต่เป็นลายแรกที่บรรพบุรุษเล่าว่ามีกันมานาน เป็นลายที่ลักษณะคล้ายจั่วในวัง เขวากันอย่างนั้นนะ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 29 ลายดอกเซีย

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.2 ลายหน้าหมอน เป็นชื่อเรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ เป็นลายโบราณสมัยก่อนพัฒนาให้ลายมีความคล้ายคลึงกับลายดอกเซีย รูปร่างของลายคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มักปรากฏอยู่ในลายลายจกในดินผ้าชิ้นดินจกแต่เป็นลายที่ไม่มีผู้นิยมมากนัก

“...เป็นลายโบราณสมัยก่อน คิดว่าน่าจะพัฒนาให้ลายมีความคล้ายคลึงกับลายดอกเซีย รูปร่างของลายคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แต่เป็นลายที่ทอยากลายหนึ่งเลย แต่ก็ไม่ปรากฏที่มาเด่นชัด...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 30 ลายหน้าหมอน

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.3 ลายกาบ เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ นิยมทอกันส่วนใหญ่ใช้ทอเป็นลายจกในดินผ้าจีนดินจก และหน้าหมอนจก

“...สืบมาตั้งแต่ต้น มีลายนี้ที่บ่งบอกว่า พัฒนามาจากกาบลำไผ่ซึ่งเป็นลายมาตรฐานของผ้าจก ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี เรียกว่าลายนี้เป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักวงษ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 31 ลายกาบ

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.4 ลายกาบดอกแก้ว เป็นลายตระกูลลายกาบ มีนักวิชาการกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กำหนดชื่อขึ้นใหม่ เป็นลายที่ช่างฝีมือกลุ่มคว้านิยมทอกัน ส่วนใหญ่ใช้ทอเป็นลายจกในตีนผ้าชั้นดินจก

“...เดิมชื่อ ลายดอกแก้ว แต่ว่ามีนักวิชาการกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กำหนดชื่อขึ้นใหม่ เรียกว่า ลายกาบดอกแก้ว...”

จากการสัมภาษณ์ สายัน จินแยก (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 32 ลายกาบดอกแก้ว

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.5 ลายโค้งแก้ง เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณใช้ทอเป็นลายจกในตีนผ้าชั้นดินจกชั้นตา

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน เคยถามเหมือนกันไม่มีใครรู้เลย...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ รั้วจักษ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 33 ลายโค้งแก้ง

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.6 ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลายเกิดจากการผสมลายโค้งแก้งกับลายดอกเซีย ใช้ทอเป็นลายจกในดินฟ้าขึ้นดินจกบางแห่ง ทอเป็นผ้า ใช้สอย เช่น ผ้าคล้องคอ

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มา แต่ว่ามีมาตั้งแต่สมัยก่อน ไม่มีใครรู้ที่มา แต่เท่าที่ทอผ้ามาลายนี้มีลักษณะลายเกิดจากการผสมลายโค้งแก้งกับลายดอกเซีย มีความคล้ายกัน...”

จากการสัมภาษณ์ สายัน จินแขก (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 34 ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.7 ลายกาบซ้อนหัก เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ แต่เกิดจากการผสมลายกาบกับลายหัก ใช้ทอเป็นลายจกในดินผ้าชั้นดินจก โดยเป็นลายที่นิยมในการทอ

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ บุญธรรม สุวรรณ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 35 ลายกาบซ้อนหัก

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.8 ลายหักนกคู่ เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ใช้ทอเป็นลายจกในดินผ้าชั้นดินจก และเป็นลายที่นิยมทอในปัจจุบัน

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวงศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 36 ลายหักนกคู่

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

1.9 ลายแคทราย เป็นลายผ้าจกที่คิดค้น ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ใช้ทอเป็นลายจก
ในตีนผ้าจีนตีนจก

“...ลายนี้ประวัติความเป็นมา คือ ในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารี เสด็จมาเปิดพิธี ณ ศูนย์สืบทอดคิดปะผ้าจก ได้ทรงปลูกต้นแคทรายไว้ในศูนย์สืบ
ทอดคิดปะผ้าจกโดย อ.อุดม สมพร เป็นผู้ออกแบบ และตั้งชื่อจากรูปทรงดอกแคทราย...”

จากการสัมภาษณ์ มะลิ สมพร (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 37 ลายแคทราย

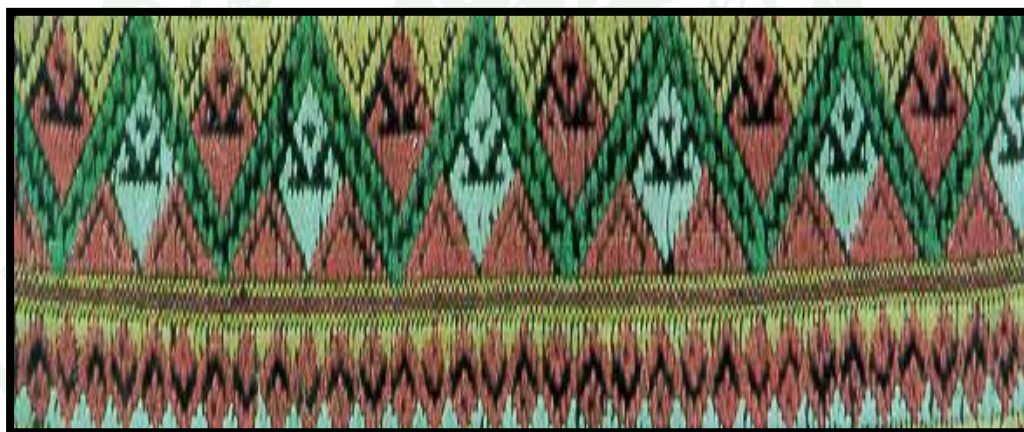
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

ประเภทที่ 2 ลวดลายประกอบของผ้าจก หมายถึง เป็นลายที่มีขนาดเล็กกว่าลายหลัก ใช้สำหรับจกประกอบลายหลักลายประกอบถูกจัดตำแหน่งให้อยู่ทั้งสองข้างของลายหลักข้างละเท่ากัน ลายประกอบมีอยู่มากมาย มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บางลวดลายไม่มีชื่อเรียก เนื่องจากการถ่ายทอดต่อกันมาทำให้เกิดการสืบทอดไปตามกาลเวลาลายประกอบแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ได้แก่

2.1 ลายนกเข้าโอง เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลายเป็นรูปคล้ายนกอยู่ในโพรงไม้ ใช้ทอประกอบในตีนผ้าขึ้นตีนจก

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 38 ลายนกเข้าโอง
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.2 ลายนกคู่กินน้ำอ่วมเต้า เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลายเป็นรูปคล้ายนกสองตัวกำลังกินน้ำในน้ำ เต้าใบเดียวกัน พบมากในตีนผ้าขึ้นตีนจกหน้าหมอนจก ผ้าปกหัวนา

“...มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณมีประวัติความเป็นมา คือตั้งชื่อตามพฤติกรรมของสัตว์ใช้
ทอเป็นลายประกอบร่วมกับลายหลักให้มีความหลากหลายของลวดลายจาก...”

จากการสัมภาษณ์ มะลิ สมพร (17 มกราคม 2557)

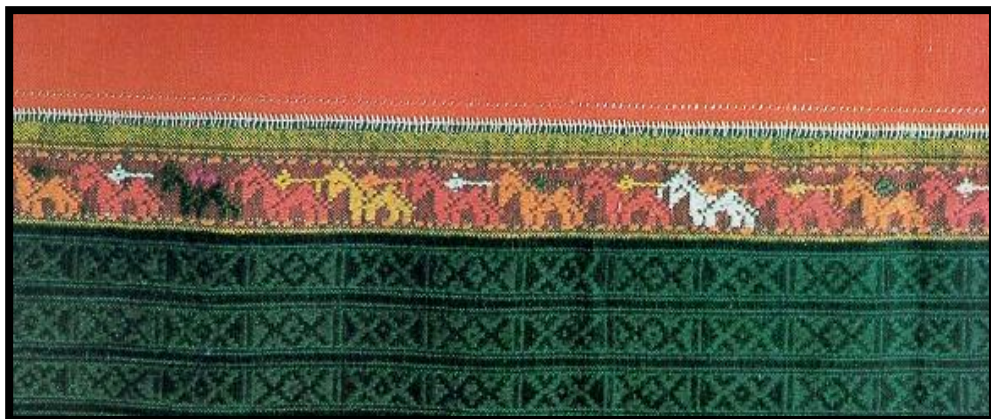

ภาพที่ 39 ลายนกคุ้มกินน้ำห่มเต้า
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.3 ลายม้า เป็นชื่อที่เรียกสืบทอดกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลายเป็นรูป
คล้ายรูปร่างม้า ใช้ทอเป็นส่วนบนของตัวชิ้น ผ้าขาวม้าจก ชินตา ผ้าปกหัวนา

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 40 ลายผ้า

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.4 ลายดอกข้าวตอก เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ใช้ทอจาก
ประดับ หรือแทรกไว้ในลายหลักหรือลายประกอบอื่นๆ

“...มีประวัติความเป็นมา คือ ลายถูกคิดขึ้นจากลักษณะของข้าวตอกที่ใช้สำหรับทำขนม
เป็นสัญลักษณ์ของการให้ความเคารพ ลักษณะของลายเป็นรูปคล้ายรูปร่างของ
ข้าวตอก...”

จากการสัมภาษณ์ บุญธรรม สุวรรณ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 41 ลายดอกข้าวตอก

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.5 ลายกุด เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลายเป็นรูปคล้ายรูปร่างของปลายใบผักกูด ใช้ทอประกอบลายหลักและลายอื่นๆ เช่น ลายชะเปา พบมากในดิน ผ้าชิ้นดินจก ผ้าปกหัวนาค ผ้าหมอนจก

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวงศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 42 ลายกุด

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.6 ลายขอประเจ เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลายเป็น รูปคล้ายรูปร่างของตะขอ หรือลายประเจเงิน ใช้ทอจกประกอบกับลายหลักเพื่อให้เกิดความหลากหลายบนผืนผ้า เช่น ดินของผ้าชิ้นดินจก หน้าหมอนจก ย่ามจกสมัยโบราณ ผ้าปกหัวนาค

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวงศ์ (17 มกราคม 2557)

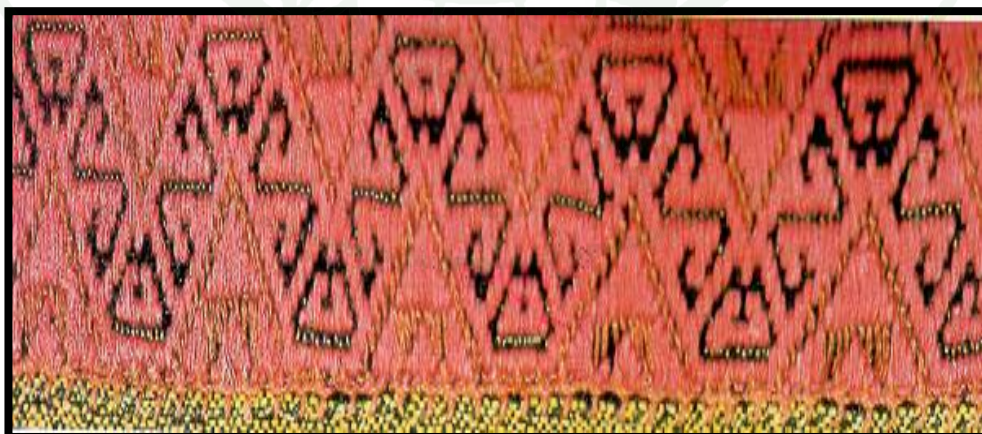
ภาพที่ 43 ลายขอประแจ

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.7 ลายขอ เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลายคล้ายลายของสวัสดิกะ หรือลายประแจเงิน ใช้ทอจากประกอบลายหลักเพื่อให้เกิดความสวยงาม และทำให้มีลายเต็มหน้าผ้า พบในผ้าชิ้นดินจก ย่านจก ในหน้าหมอนจกโบราณ ผ้าปกหัวนาค

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 44 ลายขอ

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.8 ลายขอเหลียว เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลาย คล้ายลาย ของตะขอ หรือลายประแจจีน

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 45 ลายขอเหลียว
ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

2.9 ลายมะลิเลื้อย เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ลักษณะของลาย คล้ายต้นมะลิที่เลื้อยไปตามพื้นดิน ใช้ทอร่วมกับลายหลัก พบมากในผ้าชิ้นดินจก ผ้าปักหัวนาจก ย่านจก เป็นลายประกอบที่นิยมกันมากที่สุด

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังวศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 46 ลายมะลิเลื้อย

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

3.0 ลายชะเปา เป็นชื่อที่เรียกสืบต่อกันมาแต่โบราณ ใช้ทอเป็นส่วนล่างของผ้าขึ้นดินจก เชิงผ้าขึ้นดินจกของชาวไทย-ขวน ราชบุรี ทุกผืนต้องมีลายชะเปาประกอบอยู่ด้วย

“...ลายนี้ไม่ปรากฏที่มาในปัจจุบัน แต่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ...”

จากการสัมภาษณ์ อนงค์ ฐักังศ์ (17 มกราคม 2557)

ภาพที่ 47 ลายชะเปา

ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร (2544)

จากการศึกษาข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ลวดลายของผ้าจกไท-ยวน คูบัว สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มลวดลายหลัก และกลุ่มลวดลายประกอบ โดยกลุ่มลวดลายหลักนั้นเป็นลวดลายขนาดใหญ่ มีรูปทรงที่เป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และกลุ่มลวดลายผสมนั้นเกิดขึ้นจากการนำบางส่วนของลายเดิมผสมกันเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายใหม่ แต่ลายจะเล็กกว่าลวดลายหลัก ซึ่งบางลวดลายมีชื่อเรียกใกล้เคียงกัน จะเรียกตามสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น และลวดลายประกอบจะมีเพื่อบรรจุตกแต่งลวดลายให้มีความงดงามเพิ่มมากขึ้น

2.3.4 คุณค่าของผ้าจกในเชิงเศรษฐกิจ

ผ้าจกเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของไท-ยวน ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ผ้าจกจะมีลักษณะเป็นพื้นแคบๆมีวัตถุประสงค์ในการทอที่แตกต่างกันออกไป ตามลักษณะการใช้งาน ผ้าจกของชาวคูบัวนั้นมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่น โดยเฉพาะลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ผ้าจกในปัจจุบันจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องแต่งกาย และประเภทผลิตภัณฑ์ตกแต่งรวมถึงของใช้เป็นเครื่องแต่งกาย เพื่อนำผลิตภัณฑ์การแปรรูปออกจำหน่ายสู่ตลาดจนเป็นที่รู้จักทั่วไป ผ้าที่ใช้แปรรูปเป็นเครื่องแต่งกายของชาวไท-ยวน เช่น ผ้าซิ่นตีนจก ผ้าขาวม้า ย่ามจก กระเป๋าคาดเอว และผ้าทอที่แปรรูปเป็นชุดสำเร็จถือเป็นการสร้างคุณประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมให้กับชุมชนโดยตรง คือการสร้างรายได้ อาชีพเสริมให้กับประชาชนภายในชุมชน และทางอ้อม คือการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับชุมชน

ภาพที่ 48 เครื่องแต่งกาย และผลิตภัณฑ์ตกแต่ง, ของใช้

2.4 ครูภูมิปัญญาผ้าจาก – ผู้รู้

จากการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ สามารถระบุรายชื่อครูภูมิปัญญาผ้าจาก-ผู้รู้จำนวน 6 ท่าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน เป็นผู้ให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาผ้าจาก ความเป็นมาของลวดลายผ้าจาก และการเปลี่ยนแปลงของผ้าจากชาวไท-ยวน มีรายชื่อดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ครูภูมิปัญญาผ้าจาก – ผู้รู้

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	ความถนัด
1	คุณอนงค์ ฐักวงษ์	ครูภูมิปัญญา	การออกแบบลวดลายผ้าจากแบบใหม่, ผู้สอนทอจากผ้าที่โรงเรียนวัดแคทราย
2	คุณสาขัน จินแยก	ผู้รู้	กรรมการตัดสินการประกวดการทอผ้า
3	คุณบุญธรรม สุวรรณ	ครูภูมิปัญญา	ผู้สอนทอผ้า
4	คุณอุดม สมพร	ประธานกรรมการ จัดตั้งศูนย์ทอผ้าจาก และกิจกรรมต่างๆ	ผู้สอนทอผ้าจาก, เป็นผู้บุกเบิก ประชาสัมพันธ์ผ้าจาก ทั้งภายในชุมชนและ ภายนอกชุมชน, จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาการทอผ้าจาก
5	คุณมะลิ สมพร	ผู้รู้	กรรมการตัดสินการประกวดการทอผ้าจาก
6	คุณทองคำ ยิ่งงามแก้ว	ครูภูมิปัญญา	ผู้สอนทอผ้าจาก, ออกแบบลวดลายผ้าจาก

2.5 การเปลี่ยนแปลงของผ้าจากของชาวไท-ยวน

ในอดีตชุมชนไท-ยวน ราชบุรี มีการสร้างความสัมพันธ์กันของคนในชุมชน มีการยึดถือระบบเครือญาติ มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายอาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อการรวมตัวกันในหมู่ของเครือญาติ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2347 ในอดีตนั้น การแต่งงานมักแต่งงานในหมู่บ้านเดียวกัน และหมู่บ้านใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่เพื่อที่จะรักษาลักษณะทางชาติพันธุ์ให้ดำรงอยู่ ชาวไท-ยวน ราชบุรี มีมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่โดดเด่นคือ ผ้าทอซึ่งเป็นมรดกทางศิลปหัตถกรรมจากบรรพบุรุษชาวไทยโยนกเชียงแสนด้วยวิธีการ และลวดลายการทอผ้าแบบดั้งเดิม ต่อมาปี พ.ศ. 2470 การทอผ้าจากของชาวไท-ยวน เริ่มมีการชมเชา

อันเกิดจากภาวะสงคราม ยุคสาวโรงงาน กระทั่งปี พ.ศ. 2517 ภูมิปัญญาการทอผ้าได้รับการฟื้นฟูเพิ่มขึ้นอีกครั้งจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ กลุ่มผู้ทอผ้าเริ่มมีความสนใจเพิ่มมากขึ้น จนปี พ.ศ. 2518 - 2546 มีการรวมตัวก่อตั้งและสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นการจารึกเรื่องราวในประวัติศาสตร์สำหรับถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน อันประกอบด้วย ศิลปวัฒนธรรมไท-ยวน ศิลปะการทอผ้า ภาษา ความเชื่อ ตลอดจน ส่งเสริมการทอผ้า เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการต่างๆภายในชุมชน ตั้งแต่ปี 2546-ปัจจุบันและในอดีตนั้นทุกคนในหมู่บ้านจะสามารถทอผ้าได้ทุกคนเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มกันเองภายในครัวเรือนโดยใช้เวลาวางจากฤดูการทำนา ทำการเกษตร และกิจกรรมต่างๆ ในสมัยก่อนการทอผ้าเกิดขึ้นเพื่อการใช้งานเองภายในครอบครัว ทำของใช้ภายในครัวเรือน เช่น ที่นอน ยาม ผ้าขาวม้า และ ผ้าห่ม หรือพิธีกรรมต่างๆ งานเทศกาล งานมงคล ซึ่งที่เทคนิคและศิลปะในการทอผ้า เป็นเทคนิคของตนเอง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกว่า “ลายผ้า” ซึ่งจะแสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ อันส่งผลให้เกิดการประดับตกแต่งลวดลาย รวมทั้งสีสันบนผืนผ้าให้มีความหลากหลายตามที่มาของลวดลายบนผืนผ้า ตั้งแต่อดีต ปรากฏว่ามีจำนวน 9 ลาย ได้แก่ 1) ลายหน้าหมอน 2) ลายดอกเซีย 3) ลายกาบ 4) ลายกาบดอกแก้ว 5) ลายโก้งแก้ง 6) ลายโก้งแก้งซ้อนเซีย 7) ลายกาบว่อนหัก 8) ลายหักนกคู่ และ 9) ลายเทพราย เดิมั้นการทอผ้าจากภูบัว คือ มีสีเขียว สีดำ และสีแดง โดยลวดลายหลักในการจกนั้นเป็นลายดอกเซีย และลายหักนกคู่ การทอผ้ามีรูปแบบลวดลาย สีสันที่วิจิตรสวยงามปรากฏบนผืนผ้าแสดงให้เห็นถึงความละเอียด ประณีต บรรจง และความตั้งใจ สร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่ามาช้านานแต่ลวดลายบ่งบอกถึงความเป็นมาของเรื่องราวที่มาจากวิถีชีวิตของชาวภูบัวในสมัยอดีต โดยจากการสัมภาษณ์ เรื่องของการเปลี่ยนแปลงมีดังนี้

“...การเปลี่ยนแปลงมันเกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมดา เพราะจะให้สิ่งใดอยู่แบบเดิมตลอดนั้นมันไม่มีหรอกลูก เพราะทุกวันนี้ทุกคนก็ต้องหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง อาชีพที่ทำมันก็ต้องหลากหลาย จะให้ทอผ้าอย่างเดียวก็ไม่ได้ แต่ความสำคัญอย่างหนึ่งที่เราลืมไม่ได้ก็คือชาติพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิปัญญาสิ่งที่ทำให้เกิดเราตามมา ชาติกำเนิด เราควรร่วมกันอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลัง ถ้าเราทำทั้งหมดไม่ได้อย่างน้อยเราสร้างแกนนำขึ้นมาก็ยังดีใช้ไหมลูก อย่างน้อยก็ยังหลงเหลือความรู้ที่เราจะสามารถเผยแพร่ให้รุ่นลูก รุ่นหลาน ได้รับรู้ต่อไปในภายภาคหน้าว่านี่แหละ ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของชาวไท-ยวน ...”

จากการสัมภาษณ์ ผู้รู้/ครูภูมิปัญญา (17 มกราคม 2557)

โดยมีการกล่าวเพิ่มเติมในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาการทอผ้าจากในอดีตกล่าวว่า

“...เดิมนั้นยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปคนสมัยใหม่เขาไม่ค่อยใส่ใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษคิดว่าโบราณการมองที่แตกต่างส่วนใหญ่ไม่ค่อยใส่ใจ พวกเขาส่งลูกหลานไปเรียนในเมืองกันหมด ไม่มีคนสืบทอดกันเท่าไรแล้วอยากให้ลูกเรียนสูงๆ ได้งานดีๆ แต่เขาก็เหมือนดาบสองคมนะลูก เพราะว่าสมัยนี้โรงเรียนเขาก็สอนคนละอย่างความรู้ที่มันแตกต่างไปตามที่ที่จะเข้าทำงานทำให้ลูกหลานนั้นมีความคิดที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ถ้าอยากจะมีมีการอนุรักษ์เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เราต้องร่วมมือกัน ช่วยกันแต่จะให้ผู้นำกับกลุ่มทอเล็กๆ มันก็เกิดขึ้นยากนะ...”

จากการสัมภาษณ์ ผู้รู้/ครูภูมิปัญญา (17 มกราคม 2557)

ซึ่งการทอผ้าจากแต่ก่อนนั้นการผลิตวัตถุดิบสำหรับการทอผ้าจะใช้ดอกฝ้ายที่แก่แล้ว นำไปขยของดอกฝ้ายที่มีลักษณะสีขาวข้างในเมล็ดที่แตกมาผ่านกรรมวิธีทำให้กลายเป็นเส้นด้าย และทำการย้อมสีด้วยสีธรรมชาติ โดยมีการกล่าวเพิ่มเติมจากสัมภาษณ์ดังนี้

“...สมัยนี้ก็ต่างจากเมื่อก่อนนะ เราเปลี่ยนการใช้วัตถุดิบในการทอผ้าบางอย่าง แต่ก่อนนั้นเราใช้ด้ายนะทำเอาทำจากฝ้าย ก็ทำกันเองต้องไปเก็บฝ้ายมาเอาเมล็ดออกแล้วก็ให้มันฟู แล้วก็ย้อมด้วยสีที่ทำจากต้นไม้ข้างดอกไม้ข้างที่เราหาได้จากธรรมชาติแต่สมัยนี้เราใช้ด้ายจากโรงงาน คือ สีมันทวายแล้วก็ไม่ต้องกลัวว่าจะมีแมลงสาบ มด มากัดผ้า เพราะว่าเขามีการใส่แต่ว่าเวลาจะสั่งซื้อต้นทุนก็จะสูงขึ้นไปอีกนิดหน่อย...”

จากการสัมภาษณ์ ผู้รู้/ครูภูมิปัญญา (17 มกราคม 2557)

แต่ปัจจุบันนี้เปลี่ยนมาใช้เส้นด้ายสังเคราะห์ที่มาจากโรงงาน เพราะเนื่องจากด้ายจากโรงงานมีการชุบน้ำยาทำให้การเก็บรักษาผ้าได้ง่ายขึ้น แมลงไม่ค่อยมีการกัดแทะทำให้เนื้อผ้าทอไม่ค่อยมีการเสียหาย อีกทั้งสีสันทันมีความสวยงามหลากหลายมากยิ่งขึ้นทำให้เรานำไปประยุกต์ใช้กับลายผ้าเดิมให้มีสีสันที่สวยงามดึงดูดใจ เพื่อกลยุทธ์ทางการค้า แต่ก่อนนั้นการทอผ้า หรือหูกทอผ้าที่ใช้ที่มีขนาดใหญ่ตั้งเอาไว้ที่เดียวส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายไม่สะดวกโดยมีการกล่าวเพิ่มเติมจากสัมภาษณ์

“...แล้วก็เปลี่ยนก็ทอผ้า แต่ก่อนนี้ตัวใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้เราใช้ก็เล็กลง เราทำให้เล็กลง ทำให้ก็หรือทอผ้านั้นเคลื่อนย้ายสะดวก แล้วก็ลวดลายก็มีการปรับบ้างคิดขึ้นมาเองบ้างให้เข้ากับยุคสมัยไม่น่าเบื่อ มีการเล่นสีให้สวยงามตามลายของผ้าทอ ..”

จากการสัมภาษณ์ ผู้รู้/ครูภูมิปัญญา (17 มกราคม 2557)

แต่ในปัจจุบันนี้ เปลี่ยนมาใช้ก็ทอผ้าที่มีขนาดเล็กลงทำให้เคลื่อนย้ายสะดวก การจึงเส้นด้ายหลักเพื่อการทอสามารถทำคนเดียวได้ รวมถึงการออกแบบลวดลายมีการประยุกต์เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยเพิ่มมากขึ้นจะส่งผลต่อการสร้างรายได้ และนำมาสู่การสร้างผลิตภัณฑ์การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งออก สมัยก่อนนั้นการทอผ้าเป็นการทอเพื่อการใช้เองไม่ใช่เพื่อการซื้อขาย ในระยะต่อมาเมื่อสังคม และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ด้วยอิทธิพลของตะวันตกเข้ามาเผยแพร่มากยิ่งขึ้น ผู้คนที่ต่างมีการปรับตัวไปตามยุคตามสมัยรวมถึงวัฒนธรรมด้านการแต่งกายด้วยเช่นกัน ลูกหลานชาวไท-ยวน จังหวัดราชบุรี เริ่มไม่นิยมแต่งกายด้วยผ้าซิ่นจก และทำการประกอบอาชีพอื่นๆเพิ่มมากขึ้น การออกไปทำงานนอกท้องถิ่นของตนเอง เพราะเนื่องจากการทอผ้าใช้เวลานานไม่พอสำหรับเลี้ยงชีพตนและครอบครัว อีกทั้งเห็นคุณค่าของผ้าทอน้อยลง อีกทั้งมีผ้าสำเร็จตามสมัยนิยมขายตามท้องตลาดเพิ่มมากขึ้นทำให้ศิลปะของการทอผ้าจกเกือบ สูญหายไปจากวิถีชีวิต อีกทั้งปัจจุบันการร่วมมือ การผลักดัน สนับสนุนการทอผ้าจกลดลง ผู้ปกครองส่งลูกหลานเรียนสูงขึ้น โดยเดินทางไปเรียนในตัวจังหวัด ทำให้เยาวชนมีการซึมซับในภูมิปัญญาการทอผ้าน้อยลง ขาดความสนใจให้ภูมิปัญญาการทอผ้าทุนภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน แต่ยังคงมีกลุ่มผู้สืบทอดการทอผ้าจกอยู่ในพื้นที่กลุ่ม ชาวไท-ยวน ยังคงมีการทอ และมีการอนุรักษ์ให้ผ้าจกยังคงอยู่ แต่มีการปรับเปลี่ยนการทอผ้าให้เข้ากับยุคสมัย ยังคงมีการทอเพิ่มการตลาดเสริมรายได้ให้กับครอบครัว และยังเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน

ผู้วิจัยสามารถสรุปภูมิปัญญาผ้าจกได้ดังนี้ ชาวไท-ยวน ราชบุรี เป็นกลุ่มชุมชนที่มีบรรพชนเป็นชาวล้านนาอพยพลมมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรี โดยมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่ คือ ภาษาพูด และการทอผ้าจกซึ่งในปัจจุบันยังคงมีการทอผ้าจกกันอยู่ แต่หลังจากเริ่มมีการปรับตัวทางวัฒนธรรมของคนในภาคกลางประกอบกับการจำหน่ายผ้าสำเร็จรูปมีมากขึ้น ผู้ประกอบอาชีพต้องปรับเปลี่ยนคุณลักษณะของผ้าจกไปตามความต้องการนั้น ทำให้คุณลักษณะของผ้าจกเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีสีเพิ่มมากขึ้นจากสีแดง ดำ และ เขียว ลวดลายของผ้ามีความละเอียดน้อยลง เพราะถึงแม้จะทำให้สีลวดลาย และพื้นผิวของผ้าเปลี่ยนแปลงไปแต่เส้นใย

สังเคราะห์ที่นำมาใช้แทนเส้นใยให้ความสวยงามตรงกับความต้องการของผู้บริโภคด้วยลักษณะอันโดดเด่นแสดงถึงเอกลักษณ์ เนื่องด้วยอิทธิพลของตะวันตกเข้ามาเผยแพร่มากยิ่งขึ้น ผู้คนที่ต่างมีการปรับตัวไปตามยุคตามสมัยรวมถึงวัฒนธรรมด้านการแต่งกายด้วยเช่นกัน ลูกหลานชาวไทย-ยวนจังหวัดราชบุรี เริ่มไม่นิยมแต่งกายด้วยผ้าชิ้นจก และทำการประกอบอาชีพอื่นๆเพิ่มมากขึ้น การออกไปทำงานนอกท้องถิ่นของตนเอง เพราะเนื่องจากการทอผ้าใช้เวลานานไม่พอสำหรับเลี้ยงชีพตน และครอบครัว อีกทั้งเห็นคุณค่าของผ้าทอน้อยลง เพราะมีผ้าสำเร็จตามสมัยนิยมขายตามท้องตลาดเพิ่มมากขึ้นทำให้ศิลปะของการทอผ้าจกเกือบสูญหายไปจากวิถีชีวิต เพราะการเริ่มมีการถอดออกของภูมิปัญญาของกลุ่มชน ทำให้คุณค่าของผ้าทอพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติลดน้อยลง เหล่าเยาวชนรุ่นลูกหลานควรมีการรณรงค์ร่วมมือกันเพื่อถูกลีบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจกให้คงไว้ในปัจจุบันถือเป็นการอนุรักษ์ และฟื้นฟูศิลปะพื้นบ้านการทอผ้าจกให้มีสืบทอดต่อไป

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชน ชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไท-ยวน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหรือตัวแทนครัวเรือนทุกหลังคาเรือน จำนวน 130 ครัวเรือน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลชุมชนคูบัว จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม จากตัวแทนครัวเรือนทุกหลังคาเรือน จำนวน 130 ครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 20 – 66 ปี เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 71.50 และเป็นเพศชาย คิดเป็น ร้อยละ 28.50

อายุของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่จะมีอายุเฉลี่ย 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.07 รองลงมามีอายุเฉลี่ย 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.53 โดยผู้ให้ข้อมูลมีอายุต่ำสุด 20 ปี และอายุสูงสุด 66 ปี

ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.20 รองลงมาก็คือ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 24.60 และที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.50

รายได้ของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่ มีรายได้อยู่ระหว่าง 5,001- 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 71.50 รองลงมาก็คือ มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.90

สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 80.80 และรองลงมาก็คือ สมาชิกในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.20

อาชีพของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 36.20 รองลงมาก็คือ อาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 27.70 (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	37	28.50
หญิง	93	71.50
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	2	1.50
ระดับประถมศึกษา	64	49.20
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	32	24.60
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	20	15.40
ระดับอนุปริญญา/ปวส.	5	3.80
ระดับปริญญาตรี	7	5.40
อายุ		
อายุ 20-30 ปี	6	5.00
อายุ 31-40 ปี	20	32.60
อายุ 41-50 ปี	53	41.07
อายุ 51 ปีขึ้นไป	48	37.53
อายุเฉลี่ย 47 ปี ต่ำสุด 20 ปี สูงสุด 66 ปี		
รายได้		
น้อยกว่า 5,000	22	16.90
5,001 – 10,000	93	71.50
10,001 – 15,000	9	6.90
15,001 – 20,000	6	4.60

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพครัวเรือน		
หัวหน้าครอบครัว	105	80.80
สมาชิกในครัวเรือน	25	19.20
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	36	27.70
รับจ้างทั่วไป	47	36.20
รับราชการ	3	2.30
พนักงานบริษัทเอกชน	11	8.50
อื่นๆ เช่น ทอผ้า, ค้าขาย	33	25.40
รวม	130	100.00

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน

จากการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไท-ยวน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.22$, S.D.= 0.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ($\bar{X} = 3.43$, S.D.= 1.13) 2) ด้านการมีส่วนร่วมการดำเนินการ ($\bar{X} = 2.45$, S.D.= 1.09) 3) ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้ ($\bar{X} = 2.10$, S.D.= 0.86) 4) ด้านการมีส่วนร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 2.08$, S.D.= 0.95) 5) ด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบ และร่วมประเมินผล ($\bar{X} = 1.70$, S.D.= 0.83) และ 6) ด้านการมีส่วนร่วมพิจารณา และร่วมตัดสินใจ ($\bar{X} = 1.65$, S.D.= 0.85) ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนในภาพรวม

(n=130)

ภาพรวมการมีส่วนร่วมของประชาชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมรับรู้	2.10	0.86	น้อย
การมีส่วนร่วมคิด/ร่วมแสดงความคิดเห็น	2.08	0.95	น้อย
การมีส่วนร่วมพิจารณา/ร่วมตัดสินใจ	1.65	0.85	น้อย
การมีส่วนร่วมดำเนินการ	2.45	1.09	น้อย
การมีส่วนร่วมติดตาม ตรวจสอบ/และประเมินผล	1.70	0.83	น้อย
การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	3.43	1.13	ปานกลาง
รวม	2.22	0.95	น้อย

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน ผลการศึกษาดังนี้

การมีส่วนร่วมด้านการรับรู้

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับรู้การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.10$, S.D.= 0.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมรับรู้นโยบาย และเป้าหมายของโครงการการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 2.65$, S.D.= 0.89) รองลงมาได้แก่ 2) มีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลโครงการ และกิจกรรมการดำเนินงานเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 1.99$, S.D.= 1.00) 3) มีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหา และความต้องการด้านต่างๆของเยาวชนเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 1.98$, S.D.= 0.99) และ 4) มีส่วนร่วมรับรู้ผลการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนตามเป้าหมาย ($\bar{X} = 1.76$, S.D.= 0.93) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน
ด้านการรับรู้

(n=130)

การมีส่วนร่วมด้านการรับรู้	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านมีส่วนรับรู้ นโยบายและเป้าหมายของ โครงการการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	2.65	0.89	ปานกลาง
2. ท่านมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลโครงการและ กิจกรรม การดำเนินงานเกี่ยวกับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง	1.99	1.00	น้อย
3. ท่านมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ ปัญหาและความต้องการด้านต่างๆของเยาวชน เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	1.98	0.99	น้อย
4. ท่านมีส่วนร่วมรับรู้ผลการดำเนินงาน โครงการหรือกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก สู่เยาวชนตามเป้าหมาย	1.76	0.93	น้อย
รวม	2.10	0.86	น้อย

การมีส่วนร่วมด้านการร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น

ระดับการมีส่วนร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็นในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่
เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.08$,
S.D.= 0.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมประชุมวางแผน และกำหนดทิศทางในหัวข้อเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่
เยาวชน” ($\bar{X} = 2.41$, S.D.= 0.91) รองลงมาได้แก่ 2) มีส่วนร่วมเสนอ หรือผลักดันโครงการที่เป็น
ประโยชน์ในที่ประชุมในหัวข้อเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน” ($\bar{X} = 2.13$,
S.D.= 1.05) 3) มีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา หรือจุดด้อยของการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 1.89$, S.D.= 1.05) และ 4) มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นใน

การกำหนดนโยบาย เป้าหมายการดำเนินงานของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 1.89$, S.D.= 1.02) (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน
ด้านการมีส่วนร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น

(n=130)			
การมีส่วนร่วมด้านร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านมีส่วนร่วมประชุม วางแผนและกำหนด ทิศทางในหัวข้อเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก สู่เยาวชน”	2.41	0.91	น้อย
2. ท่านมีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหา หรือจุดด้อยของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก	1.89	1.05	น้อย
3. 4. ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการ กำหนดนโยบาย เป้าหมายการดำเนินงานของ การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	1.89	1.02	น้อย
5. ท่านมีส่วนร่วมเสนอ หรือผลักดันโครงการที่ เป็นประโยชน์ ในที่ประชุมในหัวข้อเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน”	2.13	1.12	น้อย
รวม	2.08	0.95	น้อย

การมีส่วนร่วมด้านการพิจารณา และการตัดสินใจ

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการพิจารณา และการตัดสินใจ ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.65$, S.D.= 0.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้
1) มีร่วมประชุมเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอด ภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 1.76$, S.D.= 0.97) รองลงมาได้แก่ 2) มีส่วนร่วมในการ

พิจารณานโยบายที่ร่างขึ้นเพื่อการดำเนินการต่างๆเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 1.70, S.D. = 0.98$) 3) มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มการดำเนินงานเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 1.64, S.D. = 0.85$) และ 4) มีส่วนร่วมตัดสินใจในวิธีการแก้ปัญหาหรือจุดด้อยของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ($\bar{X} = 1.50, S.D. = 0.85$) (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน
ด้านการมีส่วนร่วมด้านการพิจารณา และร่วมตัดสินใจ

(n=130)

การมีส่วนร่วมด้านการพิจารณา และร่วมตัดสินใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มการดำเนินงานเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	1.64	0.85	น้อย
2. ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณานโยบายที่ร่างขึ้นเพื่อการดำเนินการต่างๆเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	1.70	0.98	น้อย
3. ท่านร่วมประชุมเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	1.76	0.97	น้อย
4. ท่านร่วมตัดสินใจในวิธีการแก้ปัญหาหรือจุดด้อยของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	1.50	0.89	น้อย
รวม	1.65	0.85	น้อย

การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ

ระดับการมีส่วนร่วมการดำเนินการในการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า โดยรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.45, S.D. = 1.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) มีส่วนร่วมรณรงค์ หรือประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนใช้เครื่องแต่งกายที่ทำจากผ้าทอที่เป็นผ้าจากที่ทอขึ้นเอง ($\bar{X} = 3.68, S.D. = 1.35$) รองลงมาได้แก่ 2) ร่วมเข้ากิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก

สู่เยาวชนเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 2.40$, S.D.= 1.06) 3) มีส่วนร่วมในการสนับสนุน
ทรัพยากรหรือสถานที่ เพื่อใช้ในการดำเนินงานกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน
($\bar{X} = 2.37$, S.D.= 1.51) 4) มีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยหรือเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินงาน
กิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก ($\bar{X} = 2.34$, S.D.= 1.52) 5) ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาผ้าจาก เช่น การจัดอบรม ($\bar{X} = 2.13$, S.D.= 1.45) และ
6) ร่วมเป็นวิทยากรในกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก ($\bar{X} = 1.76$, S.D.= 1.29) (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ด้านการมี
ส่วนร่วมการดำเนินการ

(n=130)

การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้	2.40	1.06	น้อย
2. ท่านร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	2.13	1.45	น้อย
3. ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยหรือ เงินทุน เพื่อใช้ในการดำเนินงานกิจกรรมการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	2.34	1.52	น้อย
4. ท่านร่วมเป็นวิทยากรในกิจกรรมการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	1.76	1.29	น้อย
5. ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร หรือสถานที่ เพื่อใช้ในการดำเนินงานกิจกรรมการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน	2.37	1.51	น้อย
6. ท่านร่วมรณรงค์ หรือประชาสัมพันธ์ให้ เยาวชนใช้เครื่องแต่งกายที่ทำจากผ้าทอที่เป็นผ้าจาก ที่ทอขึ้นเอง	3.68	1.35	มาก
รวม	2.45	1.09	น้อย

การมีส่วนร่วมด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบ และร่วมประเมินผล

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบ ร่วมประเมินผลในการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า โดยรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.45$, S.D.= 1.09) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมติดตามความเคลื่อนไหวการเปลี่ยนแปลงของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 1.95$, S.D.= 1.05) รองลงมาได้แก่ 2) การเข้าร่วมประชุมเพื่อติดตามผลงานที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 1.80$, S.D.= 0.99) 3) ติดตามตรวจสอบกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 1.62$, S.D.= 0.93) 4) ร่วมติดตาม และตรวจสอบเกี่ยวกับผลของการดำเนินงานของโครงการและกิจกรรม “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน” และเสนอแนะข้อบกพร่องของโครงการ และกิจกรรมให้มีการแก้ไข ($\bar{X} = 1.42$, S.D.= 0.81) และ 5) ร่วมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน” เพื่อนำปัญหา และอุปสรรคที่พบไปร่วมเพื่อประเมิน เพื่อการปรับปรุงแก้ไข ($\bar{X} = 1.41$, S.D.= 0.78) (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน
ด้านการร่วมติดตามตรวจสอบ และร่วมประเมินผล

(n=130)			
การมีส่วนร่วมด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบ และร่วมประเมินผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านติดตามตรวจสอบกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน อย่างต่อเนื่อง	1.62	0.93	น้อย
2. ท่านติดตามความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก สู่ เยาวชนอย่างสม่ำเสมอ	1.95	1.05	น้อย

ตารางที่ 12 (ต่อ)

(n=130)			
การมีส่วนร่วมด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบและร่วมประเมินผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
3. ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อติดตามผลงานที่ เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน อย่างต่อเนื่อง	1.80	0.99	น้อย
4. ท่านร่วมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ “การถ่ายทอดภูมิ ปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน” เพื่อนำปัญหาและอุปสรรคที่ พบไปร่วมเพื่อประเมินเพื่อการปรับปรุงแก้ไข	1.14	0.78	น้อยที่สุด
5. ท่านร่วมติดตามและตรวจสอบเกี่ยวกับผล ของการดำเนินงานของโครงการและกิจกรรม “การ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน” และเสนอแนะ ข้อบกพร่องของโครงการและกิจกรรมให้มีการแก้ไข	1.42	0.81	น้อยที่สุด
รวม	1.70	0.83	น้อย

การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$, S.D.= 1.13) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากในชุมชนคูบัว ($\bar{X} = 3.96$, S.D.= 1.22) รองลงมาได้แก่ 2) เยาวชนบ้านคูบัวได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าจากการเข้าร่วมกิจกรรมจนนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ($\bar{X} = 3.56$, S.D.= 1.19) 3) ได้รับประโยชน์ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองที่มีส่วนร่วมทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าจาก ($\bar{X} = 3.34$, S.D.= 1.39) และ 4) ได้รับประโยชน์ มีความภาคภูมิใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน” ($\bar{X} = 2.84$, S.D.= 1.18) (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน
ด้านการมีส่วนร่วมการรับผลประโยชน์

(n=130)

การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านได้รับประโยชน์และมีความภาคภูมิใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน”	2.84	1.18	ปานกลาง
2. เยาวชนบ้านคูบัวได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าจากการเข้าร่วมกิจกรรมจนนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง	3.56	1.19	มาก
3. ท่านได้รับประโยชน์และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองที่มีส่วนร่วมทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าจาก	3.34	1.39	ปานกลาง
4. เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากในชุมชนคูบัว	3.96	1.22	มาก
รวม	3.43	1.13	ปานกลาง

การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน จำแนกตามเพศ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีเพศต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 แสดงการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ผ้าจกผู้เยวชนโดยภาพรวมจำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	t	Sig
ชาย	37	1.86	0.58	-3.86*	.01
หญิง	93	2.23	0.85		

* $p \leq .05$

การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ผ้าจกผู้เยวชน จำแนกตามระดับการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกผู้เยวชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) และระดับการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกผู้เยวชน จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ไม่ได้เรียนหนังสือ	2	1.09	0.17	น้อยที่สุด
ระดับประถมศึกษา	64	4.35	0.57	มาก
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	32	3.86	0.37	มาก
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	20	2.40	0.32	น้อย
อนุปริญญา/ปวส.	5	1.36	0.21	น้อยที่สุด
ปริญญาตรี	7	1.98	0.33	น้อย
รวม	130	2.50	0.34	ปานกลาง

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีการศึกษาต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ .05
(ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามระดับการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	5.03	5	1.00	1.55	.17
ภายในกลุ่ม	80.54	124	0.65		
รวม	85.58	129			

* $p \leq .05$

การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ผ้าจากสู่เยาวชน จำแนกตามอายุ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามอายุต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) และระดับการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
20-47 ปี	64	2.18	0.80	น้อย
48-66 ปี	66	2.27	0.82	น้อย
รวม	130	2.22	0.81	น้อย

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ .05 (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	18.78	34	0.55	0.78	.78
ภายในกลุ่ม	66.80	95	0.70		
รวม	85.58	129			

* $p \leq .05$

การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ผ้าจากสู่เยาวชน จำแนกตามรายได้

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรายได้ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) และระดับการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน จำแนกตามรายได้

รายได้	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
น้อยกว่า 5,000 บาท	22	2.33	0.74	น้อย
5,001 – 10,000 บาท	93	2.15	0.78	น้อย
10,001 ขึ้นไป	15	2.56	1.02	ปานกลาง
รวม	130	2.23	0.81	น้อย

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้ต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ .05 (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามรายได้

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	2.44	2	1.22	1.87	.15
ภายในกลุ่ม	83.13	127	0.65		
รวม	85.58	129			

* $p \leq .05$

**การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่
เยาวชน จำแนกตามสถานภาพ**

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหัวหน้า
ครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยมากกว่าสมาชิกในครัวเรือน (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 แสดงการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยภาพรวมจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	n	$\bar{X}$	S.D	t	Sig
หัวหน้าครัวเรือน	105	2.52	0.81	-2.02*	.05
สมาชิกในครัวเรือน	25	2.15	0.80		

* $p \leq .05$

การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ผ้าจกผู้เยวชน จำแนกตามอาชีพ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามอาชีพต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกผู้เยวชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) และระดับการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกผู้เยวชน จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
เกษตรกร	36	2.61	0.81	น้อย
รับจ้างทั่วไป	47	3.82	1.07	มาก
รับราชการ	3	1.84	0.42	น้อย
พนักงานบริษัทเอกชน	11	1.94	0.73	น้อย
อื่นๆ..ทอผ้าจก,ค้าขาย	33	2.17	0.72	น้อย
รวม	130	2.23	0.81	น้อย

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีอาชีพต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจกผู้เยวชน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ .05 (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจกผู้เยวชน โดยภาพรวมจำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	17.29	4	4.32	4.869	.63
ภายในกลุ่ม	66.29	125	0.54		
รวม	85.58	129			

* $p \leq .05$

ตอนที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจกภูบัวผู้เยาวยชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ดังนี้

1. ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกผู้เยาวยชน

จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิด และการจัดสนทนากลุ่มจากตัวแทนชุมชน จำนวน 16 คน เพื่อให้ตัวแทนประชาชนในชุมชน แกนนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวยชน และตัวแทนสหกรณ์ผ้าจกไท-ยวน ร่วมแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอ หรือเพิ่มเติมข้อมูล ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมรับรู้

1.1 การขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าจก

เนื่องจาก การรับรู้ข้อมูลข่าวสารสามารถทำให้ความเข้าใจในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในมีความพร้อมเพรียงในการเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจกมากยิ่งขึ้น

1.2 ตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชน เป็นฝ่ายประสานการดำเนินงานแทนประชาชน เนื่องจาก การดำเนินการต้องผ่านตัวแทนประจำแต่ละหมู่บ้านในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าจก และกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจก

1.3 การรับรู้ข้อมูลด้านการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจกค่อนข้างน้อย เนื่องจากการจำกัดของการประกอบอาชีพในแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน เพราะการประชาสัมพันธ์มาจากเสียงตามสายภายในชุมชนทำให้ได้รับข่าวสารไม่ทั่วถึง

ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น

2.1 ได้รับความสนใจในการเข้าร่วมประชุมจากประชาชนค่อนข้างน้อย เนื่องจาก ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการให้การร่วมมือในกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจก

เป็นเรื่องที่ไถ่ตัว และการร่วมมือระหว่างชุมชนเป็นเรื่องยากเกิดจากภาวะของเวลาไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าร่วมกับชุมชน

2.2 ไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นจากการเข้าร่วมการประชุม เนื่องจากการจัดประชุมในแต่ละครั้งมีการเปิดโอกาสในการรับฟังความคิดเห็นการร่วมเสนอความคิดเห็นค่อนข้างน้อยต่อการประชุมในแต่ละครั้ง

2.3 ขาดการยอมรับความคิดเห็นจากประชาชนบางกลุ่มที่เข้าร่วมการประชุม เนื่องจากการพัฒนากิจกรรมหรือโครงการกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจาก จำกัดสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและงบประมาณความเป็นไปได้ของชุมชนที่จัดขึ้นโดยดำเนินการจัดในรูปแบบเดิมเหมือนกันทุกปี

ด้านที่ 3 การมีส่วนร่วมพิจารณา และการตัดสินใจ

3.1 การพิจารณาและตัดสินใจในการจัดโครงการหรือกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากตัวแทนประชาชน เนื่องจากขั้นตอนการปฏิบัติงานหรือแผนงานจะเนินตามพื้นฐานของความต้องการของตัวแทนประชาชนที่เข้าร่วมประชุม และกระบวนการแก้ไขปัญหาเป็นไปในรูปแบบเฉพาะของตัวแทนประชาชนที่เข้าร่วมประชุมเท่านั้น

3.2 ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสในการเข้าร่วมพิจารณาโครงการการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก เนื่องจากความจำกัดของ เวลา การประกอบอาชีพ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ที่มีความแตกต่างกันในด้านการมีส่วนร่วมทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาและตัดสินใจในโครงการหรือกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากได้

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมดำเนินการ

4.1 ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ค่อนข้างน้อย เนื่องจาก เงื่อนไขทางด้าน เวลา การประกอบอาชีพ ความเหมาะสมของกิจกรรม ส่งผลให้การเข้าร่วมการดำเนินการลดลง

4.2 การจัดสรรงบประมาณปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากไม่เพียงพอ เนื่องจากงบประมาณในการดำเนินงานมาจากองค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน และกลุ่มทอผ้าจำไท-ชวนค่อนข้างจำกัด

4.3 ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านสำหรับการเรียนการสอนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชนไม่เพียงพอ เนื่องจากผู้มีความรู้ทางภูมิปัญญาการทอผ้าจากภายในชุมชนโดยส่วนใหญ่ทำการทอผ้าจากเป็นอาชีพ จึงไม่มีเวลาสำหรับสอนเยาวชนประกอบกับครูภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนน้อย

ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

5.1 ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานตรวจสอบ และประเมินผล เนื่องจากการแก้ไขปัญหาหลังจากการดำเนินงานทั้งหมดจะมาจากตัวแทนประชาชนหรือตัวแทนที่เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ที่มีสิทธิในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลเท่านั้น

ด้านที่ 6 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

6.1 ประชาชนบางกลุ่มให้การสนับสนุนภูมิปัญญาการทอผ้าจาก เนื่องจากประชาชนกลุ่มที่สามารถทอผ้าได้จะเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้าจาก และมีบางกลุ่มที่ไม่สามารถทอผ้าได้ก็จะไม่มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน

6.2 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ทางด้านภาคภูมิใจกับรางวัล ผลงาน รวมทั้งภูมิใจในตนเองที่มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าจากให้มีการสืบสานสู่รุ่นลูกหลาน และผู้ที่อยู่ภายในชุมชนแต่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่มีความภาคภูมิใจกับภูมิปัญญาการทอผ้าจากในท้องถิ่นของตนเอง

2. แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาสามารถสรุปผลแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการจัดการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนคูบัว ค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ณ วัดคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพื่อให้ประชาชนในชุมชน แก่นนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ครูภูมิปัญญา ปรารักษ์ชาวบ้าน ตัวแทนเยาวชน (ที่ทอผ้าจาก) ตัวแทนสหกรณ์ผ้าจากไท-ยวน ราชบุรี เข้าร่วมการสนทนาจำนวนทั้งสิ้น 16 คน เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ หรือเพิ่มเติมข้อมูลต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมของประชาชนคูบัวให้มีระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น และร่วมหาข้อสรุปแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าจากให้กับประชาชนภายในชุมชน เนื่องจากการประชาสัมพันธ์เป็นการสร้างพื้นฐานความเข้าใจของประชาชนให้มีความเท่าเทียมกัน รับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าจากอย่างต่อเนื่อง เป็นการสร้างจิตสำนึกและเสริมสร้างแรงจูงใจในการร่วมมือกันผลักดันภูมิปัญญาการทอผ้าในท้องถิ่น

“...เราควรมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้นให้มันมากขึ้นกว่าเดิม จากเดิมใช้เสียงตามสายของหมู่บ้านจะใช้การประกาศเพียงครั้งเดียวเวลาเย็น ควรเพิ่มการทำการประกาศเสียงตามสายเพิ่มขึ้น 3 ครั้งต่อวันและติดป้ายประกาศ โฆษณาผ่านวิทยุด้วยก็ดีเพราะจะได้รับทราบข่าวสารทั่วกัน...”

“...ประชาสัมพันธ์โดยการบอกเพื่อนบ้านปากต่อปาก เพื่อชักชวนแล้วก็เตือนกันเพื่อให้เข้าร่วมประชุมจะได้เป็นการสร้างความสามัคคีกันเองภายในหมู่บ้าน เพราะบ้านใกล้เคียงกันสามารถชักชวนพูดคุยกันได้ง่ายเปรียบเสมือนญาติสนิทกัน....”

จากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนคูบัว

2.2 เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนตั้งแต่ขั้นตอนการจัดประชุม แสดงความคิดเห็น พิจารณา ดำเนินกิจกรรม ติดตามตรวจสอบประเมินผล และรับผลประโยชน์ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาการทอผ้าให้กับเยาวชน เนื่องจากการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาการทอผ้า เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีโอกาสประสบความสำเร็จที่สูงขึ้น เพราะการประสานงานหรือการร่วมมือที่ดีจะส่งผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน และกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน

“...ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุม แสดงความคิดเห็น ในการดำเนินงานกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ให้ชาวบ้านเข้าร่วมในกระบวนการที่ทางราชการหรือทางกลุ่มทอผ้าจัดขึ้น โดยให้มีการร่วมมือกันหลายๆฝ่ายเข้าร่วมการประชุมพร้อมเพียงกัน...”

“...ในการจัดประชุมแต่ละครั้งควรมีการเข้าร่วมประชุมจากหลายๆฝ่าย อย่างเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน ชุมชน แกนนำกลุ่มทอผ้าไท-ยวน จะทำให้เรามีการวางแผนร่วมกัน สนับสนุนในสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดคุณค่าและประโยชน์สูงได้ ในการประชุมจะต้องให้มีการเสนอความคิดและยอมรับฟังปัญหามาประยุกต์ให้มีความเหมาะสมที่สุด จึงจะเป็นการร่วมมือกัน...”

จากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนอุบัว

2.3 สร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ทอผ้าจาก เครือข่ายภูมิปัญญาการทอผ้าจาก และเครือข่ายเยาวชนภายในชุมชน เพื่อประสานงานภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชนที่ประสบความสำเร็จมีความพร้อมศักยภาพสูง ช่วยในการให้คำปรึกษาด้านต่างๆ ที่จะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนได้ เปิดโอกาสในการจัดโครงการทัศนศึกษาหรือดูงานนอกสถานที่ให้กับแกนนำชุมชนในชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ

“...การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าจากที่ดีได้นั้นต้องอาศัย ฝ่ายกลางที่มีส่วนในการเชื่อมโยงการประสานงานจากภาคีต่างๆ เช่น ภาคเอกชน ชุมชนที่มีการทอผ้าเช่นเดียวกัน...”

“...ถ้ามีงบประมาณเหลือพอน่าจะมีการจัดหาไปดูงานนอกสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า-การจำหน่าย-ส่งออกผลิตภัณฑ์ เพราะจะได้เป็นแนวทางในการนำมาปรับใช้เพื่อให้ชุมชนมีรายได้ดีขึ้น เพราะถ้ารายได้ดีขึ้นคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะพัฒนาตามมาและก็จะทำให้เยาวชนหันมาสนใจเรื่องการทอผ้าเพิ่มมากขึ้นได้...”

จากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนลุ่มบัว

2.4 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน อันแสดงถึงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อเป็นการสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าจาก อีกทั้งสามารถจัดเป็นกิจกรรมแกนนำในการขยายผลไปสู่กลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ให้มีส่วนร่วมในชุมชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

“...อีกหนึ่งทางที่สามารถทำให้เยาวชนเห็นคุณค่ามากขึ้น และก็ทำให้ชาวบ้านมีการร่วมมือกันได้มากขึ้นคือการจัดงานโดยการจัดกิจกรรม เป็นต้นว่า ต้องใช้การจัดกิจกรรมการแข่งขันการทอผ้าจาก หรือการประกวดสิ่งประดิษฐ์ที่ทำการผ้าจาก เข้าร่วมกับเทศกาลงานอื่นๆที่สามารถจัดได้ เช่น เทศกาลประจำปีของตำบล...”

“...งานที่จัดต้องคำนึงถึงประชาชน ความพร้อมของคน ความเหมาะสมของกิจกรรม เพราะเราไม่สามารถบังคับให้ชาวบ้าน หรือเยาวชนเข้าร่วมได้ ทุกอย่างต้องมาจากความสมัครใจในการจัดเราต้องดูเทศกาล ประชาชน งบประมาณเป็นหลักด้วย...”

จากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนลุ่มบัว

2.5 องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มทอผ้า และโรงเรียนร่วมจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนด้านกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน
เนื่องจากงบประมาณการดำเนินงาน เป็นการช่วยให้ประชาชน เยาวชนได้เข้ากลุ่มเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงในการทำกิจกรรมเพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวมในการพัฒนาท้องถิ่น และร่วมสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าให้ได้รับการอนุรักษ์สู่คนรุ่นหลังต่อไป

“...ถ้าจะให้การจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย มีความพร้อมในหลายๆด้าน เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ของรางวัล ก็ต้องมีงบประมาณและการประสานงานจากหลายฝ่ายร่วมกันจึงจะประสบความสำเร็จ...”

“...ความร่วมมือจะต้องเกิดจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะทางด้านงบประมาณควรจะมีการ นำมาสนับสนุนโดยจัดสรรให้เป็นรูปแบบเงินก้อนเดียว เพื่อที่จะร่วมประชุมจัดสัดส่วน ของงบประมาณอย่างเปิดเผย โปร่งใส เฉพาะ ในการดำเนินงานแต่ละงานตามความ เหมาะสมของกิจกรรม...”

จากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนคูบัว

2.6 สร้างครูภูมิปัญญารุ่นใหม่ ที่ได้รับการอบรมการถ่ายทอดความรู้ เนื่องจาก ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากส่วนใหญ่ เกิดจากการมีทรัพยากรบุคคลที่ใช้ในการเรียน การสอนไม่เพียงพอ และการสร้างครูรุ่นใหม่ส่งผลให้การสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าให้อยู่กับ ชาวชนต่อไป เป็นการจูงใจให้เกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยการเรียนการสอนนั้นต้องใช้การ สอนที่ใกล้ชิดกันไปตามกระบวนการทอผ้าตามขั้นตอนเพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเพียงพอต่อการเรียนการสอนการทอผ้าภายในชุมชน

“...สืบเนื่องจากครูที่จะใช้ในการสอนน้อย เพราะส่วนใหญ่เขาสอนไม่ค่อยเป็น อีกทั้งเวลา ในการเรียนการสอนแต่ละครั้งต้องใช้เวลาก่อนข้างนานในการเรียนรู้ตามขั้นตอน ควรที่จะ ใ้คนที่ทอผ้าเป็น สนับสนุนในการเข้าร่วมอบรมวิธีการถ่ายทอดความรู้ เพื่อที่จะสามารถ สอนให้กับเยาวชนที่เขาสนใจได้ ...”

จากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนคูบัว

2.7 ส่งเสริมการทำงานและบทบาทความเข้มแข็งกลุ่มผู้นำสตรี เนื่องจากกลุ่มสตรี เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญการเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน การให้ความ ร่วมมือทั้งทางด้านการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ มีส่วนในการส่งเสริม สนับสนุนการทอผ้า จกของเยาวชน และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน

“...เนื่องจากการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ผ้าจากสู่เยาวชนจำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย แสดงว่าผู้หญิงมี
ส่วนร่วมมากกว่าผู้ชาย และประชากรหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่
การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนจะมาจากกลุ่มผู้ทอผ้าที่เป็นผู้หญิงควรเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งให้กลุ่มผู้นำสตรีให้เป็นแกนนำในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนโดยการที่จะสร้างความร่วมมือภายในชุมชนผ่าน
สถาบันครอบครัว...”

จากการผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูล

3. บทบาทของภาคส่วนที่มีส่วนในการพัฒนาแนวทางได้สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

3.1 ชุมชน (ประชาชนโดยเฉพาะผู้หญิง / หัวหน้าครัวเรือน)

ภาคประชาชนหรือชุมชน มีบทบาทสำคัญในการให้การสนับสนุน ส่งเสริมผลักดัน
ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เนื่องจากภูมิปัญญาการทอผ้าเป็นภูมิปัญญาด้านบุคคลใช้บุคลากรถ่ายทอด
ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยเน้นการถ่ายทอดสู่บุคคลภายในครอบครัว โดยผู้หญิงมีการทอผ้ามากกว่า
ผู้ชาย การผลักดันเป็นไปในรูปแบบของหัวหน้าครอบครัวที่มีส่วนร่วมทำการส่งเสริมกิจกรรม
ภายในชุมชน เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเยาวชนภายในครอบครัวจึงเป็นภาคส่วนที่เห็นคุณค่าของการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนให้คงอยู่ในสังคมต่อไปเช่นเดิม ชุมชนมีส่วนในการรวมกลุ่ม
ร่วมคิด ร่วมดำเนินการ และมีการจัดการส่งเสริมศิลปหัตถกรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และนำมาซึ่ง
การรณรงค์ให้เห็นความสำคัญซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับลูกหลาน

3.2 หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการนโยบาย แผนงานเพิ่มการ
จัดการภูมิปัญญาโดยเน้นการส่งเสริมทางสถาบันการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน และความ
ร่วมมือจากทุกภาคส่วน ได้แก่ องค์การชุมชน การปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน
เครือข่ายกลุ่มผู้ทอผ้าระหว่างหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อเน้นสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน องค์การ

ท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ตลอดจนการดำเนินการต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเอื้อต่อการจัดการของชุมชน โดยชุมชนเพิ่มขึ้น

3.3 ภาคเอกชน

หน่วยงานภาคเอกชนเป็นหน่วยงานทางสังคมหนึ่งที่ต้องแสดงบทบาทตนเองในการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน และรัฐบาลในการให้การสนับสนุน ส่งเสริมชุมชนในด้านที่สามารถให้ความร่วมมือกับชุมชน ทั้งทางด้านการส่งเสริมด้านการศึกษา หรือให้การสนับสนุนงบประมาณ

3.4 สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากชุมชน และรัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา การจัดการโดยการนำกรณีปัญหาภายในชุมชน เข้าไปสอนในโรงเรียน ทั้งนี้เพราะสถาบันการศึกษาได้เข้าร่วมประชุมจากภาครัฐบาลให้มีการจัดการศึกษากำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนการทอผ้าจก เพื่อให้เยาวชนกลุ่มที่สนใจได้เรียนรู้ ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันร่วมกับองค์กรอื่นๆ เช่น วัด ชุมชน องค์กรท้องถิ่น ร่วมมือกันฟื้นฟูการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนด้วยเทคนิค และวิธีการที่สืบทอดกันรุ่นต่อรุ่นเป็นการสร้างจิตสำนึกทางอ้อม และถือเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าจกผ่านระบบการศึกษา

3.5 สถาบันทางศาสนา

วัดโฆลงสุวรรณคีรีและวัดคูบัวมีประวัติศาสตร์เก่าแก่มากมาย โดยเฉพาะในเรื่องของวัฒนธรรมชาวไท-ยวน เป็นที่เคารพบูชาของคนภายในชุมชนซึ่งเป็นศูนย์รวมเชื่อมโยงจิตใจของคนในชุมชน สถาบันทางศาสนาดังกล่าวได้ร่วมมือกับองค์กรชุมชน สถาบันทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้พื้นที่วัดสร้างพิพิธภัณฑ์สาธิตประ โยชน์ เพื่อการปลูกฝังค่านิยมสร้างจิตสำนึกและสืบสานการทอผ้าจก โดยการจำลองอุปกรณ์การทอผ้า ผ้าจกสมัยโบราณ จำลองเหตุการณ์การก่อตั้งในรูปแบบประวัติศาสตร์ ของเก่าโบราณสมัยก่อน เพื่อสร้างค่านิยมรักท้องถิ่นสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าต่อไป และใช้สถานที่ในการจัดงานประจำปีการแข่งขันทอผ้า

4. ปัจจัย และเงื่อนไขที่มีส่วนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน

4.1 ปัจจัยภายในชุมชนที่มีส่วนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชนประกอบด้วย

4.1.1 กลุ่มผู้นำสตรี

การมีส่วนร่วมทางด้านกิจกรรม หรือการดำเนินงาน โดยส่วนใหญ่เกิดจากการให้ความร่วมมือของสตรีภายในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการเป็นหัวหน้าครอบครัว จะมีความเสียสละ มีการรวมกลุ่มให้ความร่วมมือทางด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยกลุ่มผู้นำสตรีจะต้องมีความเข้มแข็ง มีความรับผิดชอบ ตระหนักในหน้าที่ของตนเอง ร่วมกันสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนต่อการสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อให้การดำเนินการร่วมกันพัฒนาต่อยอด สืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน

4.1.2 ผู้นำชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชนภาวะผู้นำของผู้ใช้เป็นประการสำคัญ โดยส่วนใหญ่จะปฏิบัติหน้าที่ไปตามลักษณะงานหรือกิจกรรมที่ทางภาคส่วนหน่วยงานราชการกำหนดขึ้น มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่ เป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชน ได้มีทัศนคติที่ดีต่อการได้รับการพัฒนาทางด้านภูมิปัญญาพร้อมรับฟังปัญหาเพื่อจะนำมาแก้ไขและพัฒนาอย่างแท้จริง

4.1.3 สมาชิกชุมชน/ประชาชนทั่วไป

สมาชิกในชุมชนควรมีความตระหนักถึงปัญหาของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนมีความเสียสละเห็นคุณค่าของชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าจากไปในทิศทางเดียวกัน และความสามัคคีในการรวมตัวร่วมกันแสดงความคิดเห็นรวมถึงการเข้าร่วมประชุมการกำหนดกิจกรรมต่างๆภายในชุมชนเอง มีส่วนเกี่ยวข้องในการเข้าร่วมประชุมดำเนินการ และติดตามผล สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกรักท้องถิ่นภูมิใจในท้องถิ่น

4.1.4 สหกรณ์ และกลุ่มสตรีทอผ้าจาก

สหกรณ์ และกลุ่มสตรีทอผ้าจากนั้นมีความพร้อมเพียงในการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับกลุ่มโดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ผ่านศูนย์พิพิธภัณฑหรือศูนย์ทอผ้าจาก กลุ่มทอผ้าจากมีความเข้มแข็ง เพราะมีสมาชิกรวมทั้งการบริหารงานในรูปแบบของประชาชนและคณะกรรมการ ก่อตั้งพิพิธภัณฑศูนย์จัดพิพิธภัณฑ์สถานโดยสมาชิกในองค์กรมีความขยันขันแข็ง รับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยเฉพาะกลุ่มสตรีทอผ้าจากจะมีการสืบทอดและส่งต่อกระบวนการเรียนรู้การทอผ้าจากสู่ลูกหลานของตนเองภายในครัวเรือน หรือเยาวชนภายในชุมชนที่มีความสนใจทางกลุ่มมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนภายในชุมชน คณะเยี่ยมชมจากภายนอกชุมชนรวมถึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม

4.2 ปัจจัยภายนอกที่มีส่วนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน

การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ชุมชนคูบัวได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัย ด้านการอาชีพ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าจาก การแปรรูปสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าจาก การได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนหลายแห่งในเครือข่ายจังหวัดราชบุรี การสั่งซื้อสินค้าผ้าจากจากสหกรณ์ไท-ชวน และมีการปันผลกำไรกลับคืนสู่ชุมชน

4.3 เงื่อนไขที่มีส่วนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน

4.3.1 เวลา เนื่องจากสภาพของการประกอบอาชีพแตกต่างกันทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละครั้งต้องอาศัยเวลาที่ตรงกันจึงจะเกิดการร่วมมือและสามารถทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้

4.3.2 ความสามัคคี เนื่องจากการดำเนินงานหรือกิจกรรมต้องอาศัยความร่วมมือจากคนภายในชุมชนในการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ดังนั้นในการมีส่วนร่วมของทุกกิจกรรมต้องอาศัยความสามัคคีในการผลักดัน โครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือกิจกรรมที่ตั้งไว้

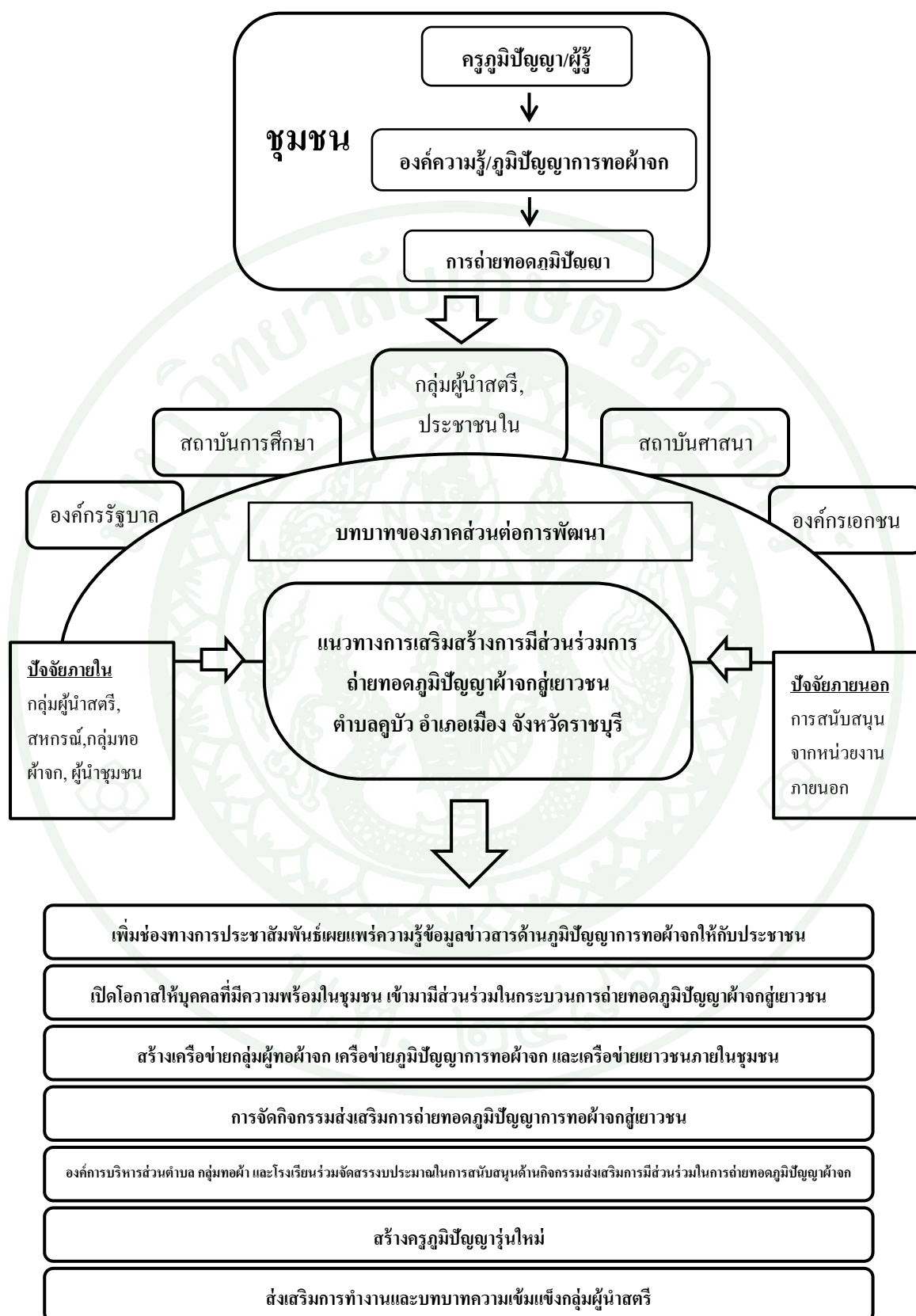
4.3.3 ความเหมาะสมของกิจกรรม เนื่องจากการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของเวลา สถานที่ รวมถึงงบประมาณ จะส่งผลให้การดำเนินงานมีความราบรื่น และเอื้อต่อคุณลักษณะของผู้ร่วมดำเนินกิจกรรม

4.3.4 รายได้, อาชีพ เนื่องจากประชาชนที่มีรายได้และอาชีพที่ต่างกันย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเปลี่ยนแปลงของรายได้และอาชีพทำให้ประชาชนมีพื้นฐานความมั่นคงต่อสถานครอบครัวส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น

4.3.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, เครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน เนื่องจากการได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม รวมทั้งการประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานหรือ การแก้ไขปัญหาเป็นไปได้อย่างดีอย่างเป็นระบบ และมีแนวทางในการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น

สรุป

องค์ประกอบที่ทำให้เกิดแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากภูบัวสู่เยาวชนสามารถพัฒนาเพื่อความเข้มแข็งในชุมชน เพื่อให้มีเป้าหมายการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้ ทุกภาคส่วนต้องหันหน้าเข้าปรึกษาหรือหาแนวทางแก้ไขร่วมกันต้องจัดการให้มีการเอื้อต่อกัน โดยการจัดการประชาคมให้มีความเสมอภาค ร่วมมือร่วมใจในงานหรือกิจกรรมที่จัดขึ้น ร่วมกันประชุมเพื่อติดต่อประสานงานภาคีเครือข่ายนอกชุมชนนอกชุมชนร่วมกันรณรงค์เพื่อการโฆษณา และเผยแพร่คอยช่วยเหลือสนับสนุนผลักดันซึ่งกันและกันทั้งภาคส่วนชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันโดยมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะสามารถกำหนดแนวทางที่จะเกิดประโยชน์อันสูงสุดต่อเยาวชนในการสืบสานภูมิปัญญาผ้าจากสามารถสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 49 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชน

ข้อวิจารณ์

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สามารถแบ่งข้อวิจารณ์ตาม วัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัด ราชบุรี พบว่า ชาวไทย-ยวนราชบุรี มีมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่โดดเด่น สะท้อนถึงความเป็น เอกลักษณ์ของชุมชนแสดงถึงทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญา เพราะการพัฒนาท้องถิ่นทำให้ประชาชน ได้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การช่วยเหลือตนเอง พึ่งพาตนเองได้จากสิ่งที่มีคุณค่าภายในชุมชนนั้น คือ ภูมิปัญญาการทอผ้าที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับแนวคิดและ ทฤษฎีการพึ่งตนเองของ ปกรณ์ ปรีชากร (2532) เป็นกลไกเชิงนามธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการยกระดับ จิตสำนึก และเพิ่มพูนระดับความเชื่อมั่นของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และระบบสังคม ที่มีต่อศักยภาพ และความสามารถของคนที่จะยืนหยัดบนพื้นฐานอันเข้มแข็งของ และมีความสอดคล้องกับแนวคิด ทุนทางสังคมของประเวศ วะสี (2548) กล่าวว่า ทุนอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในชุมชนเป็นลักษณะความ เข้มแข็งของชุมชน เป็นพลังทางสังคมในการนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็น ผลมาจากการ สังสมประสบการณ์ ความรู้ สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนเมื่อนำมารวมกันสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ของตนได้ เนื่องจากภูมิปัญญาการทอผ้าจากเป็นมรดกทาง ศิลปหัตถกรรมจากบรรพบุรุษชาวไทยโยนกเชียงแสนด้วยวิธีการและลวดลายการทอผ้าแบบดั้งเดิม ในสมัยก่อนการทอผ้าเกิดขึ้นเพื่อการใช้งานเองภายในครอบครัวทำของใช้ภายในครัวเรือน เช่น ที่ นอน ยาม ผ้าขาวม้า และ ผ้าห่ม หรือพิธีกรรมต่างๆ งานเทศกาล งานมงคล ซึ่งมีเทคนิคและศิลปะ ในการทอผ้า เป็นเทคนิคของตนเอง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกว่า “ลายผ้า” ซึ่งจะแสดงความ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอันส่งผลให้เกิดการประดับตกแต่งลวดลายรวมทั้งสีสันทนบนผืนผ้าให้มีความ หลากหลายตามที่มาของลวดลายบนผืนผ้า ตั้งแต่อดีต ปรากฏว่ามีจำนวน 9 ลาย ได้แก่ 1) ลายหน้า หมอน 2) ลายดอกเชียว 3) ลายกาบ 4) ลายกาบดอกแก้ว 5) ลายโค้งแก้ง 6) ลายโค้งแก้งซ้อนเชียว 7) ลายกาบซ้อนหัก 8) ลายหักนกคุ้ม และ 9) ลายแคทราย เดิมนั้นการทอผ้าจากคูบัว คือ มีสีเขียว สีดำ และสีแดง โดยลวดลายหลักในการทอ นั้นเป็นลายดอกเชียว และลายหักนกคุ้ม ซึ่งมีความสอดคล้อง กับงานวิจัยของมหาวิทยาลัยศิลปากร (2544) ทำการศึกษาเรื่องลายผ้าจากคูบัวราชบุรี พบว่า การทอ ผ้ามีรูปแบบลวดลาย สีสันทนที่วิจิตรสวยงามปรากฏบนผืนผ้า มีลวดลายที่โดดเด่นสวยงามเป็น เอกลักษณ์ของท้องถิ่นเนื่องจากมีลายลักษณะเฉพาะของชาวไทย-ยวนดั้งเดิมแต่โบราณ และมีความ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรัสพิมพ์ วังเย็น (2554) ทำการศึกษาเรื่องการออกแบบเครื่องนุ่งห่มเพื่อการพัฒนาแบบสินค้าพื้นเมือง กรณีศึกษา ผ้าจกไท-ยวน จังหวัดราชบุรี พบว่า ลายผ้าจกของชาวไท-ยวนนั้นมีลวดลายหลัก 9 ลวดลายซึ่งแสดงถึง ความเป็นเอกลักษณ์ มีลวดลายที่บอกถึงการนำแนวคิดแบบดั้งเดิมตามวิถีชีวิตของชุมชนมาผสานกับแนวคิดร่วมสมัยเนื่องจากปัจจุบันชุมชนไท-ยวน เป็นชุมชนที่ยังคงมีการทอผ้าจกเพื่อการใช้สอยภายในครัวเรือน และเพื่อการอาชีพ อีกทั้งชุมชนยังคงให้ความสำคัญในการสืบสานภูมิปัญญาส่งต่อความรู้สู่รุ่นลูกหลาน โดยมีองค์กรต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ ได้แก่ ภาครัฐ ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักสำคัญในการดำเนินงานร่วมกันในส่วนของการส่งเสริม สนับสนุน ผลักดัน ให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ และเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง ภายหลังจากเริ่มมีการปรับตัวทางวัฒนธรรมของคนในภาคกลางประกอบกับการจำหน่ายผ้าสำเร็จรูปมีมากขึ้นผู้ประกอบการอาชีพต้องปรับเปลี่ยนคุณลักษณะของผ้าจกไปตามความต้องการนั้น ทำให้คุณลักษณะของผ้าจกเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีสีเพิ่มมากขึ้นจากสีแดง ดำ และเขียว ลวดลายของผ้ามีความละเอียดน้อยลง เพราะถึงแม้จะทำให้สีลวดลาย และพื้นผิวของผ้าเปลี่ยนแปลงไปแต่เส้นใยสังเคราะห์ที่นำมาใช้แทนเส้นใยให้ความสวยงามตรงกับความต้องการของผู้บริโภคด้วย รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนที่ทอผ้า ลวดลาย การใช้วัสดุสังเคราะห์แทนเส้นใยจากธรรมชาติเป็นการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะทันสมัยของ ปกรณ์ ปรียากร (2532) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ที่เริ่มเปลี่ยนไปของการพัฒนาความล้มเหลวของการพัฒนาตามแบบโลกทุนนิยมที่เน้นระบบอุตสาหกรรม เน้นเทคโนโลยีได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมไปอันส่งผลกระทบต่อหลายด้าน โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสียดังนั้นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนขึ้น คือ “วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ต้องได้รับการพัฒนาขึ้นมาควบคู่กับความเป็นสากลท้องถิ่น เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดอนาคตของตนเอง ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ชาติเรามีอยู่ การกำหนดให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมาใช้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนมีความสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2542) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นบทบาทของชุมชนที่มีส่วนในการบริหารจัดการ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ การสืบสานภูมิปัญญาของชุมชน โดยเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้และผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. ระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวม พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวนอยู่ในระดับน้อย เพราะคนในชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจ ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานน้อย เนื่องจากการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน การประชาสัมพันธ์ที่ได้รับข่าวสารอย่างต่อเนื่อง การเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมทางภูมิปัญญาจาก รวมถึงการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และการรับผลประโยชน์ สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากการสื่อสารระหว่างกันซึ่งจะเป็นผลสะท้อนให้เห็นทิศทาง หรือแนวทางเดียวกันจนเกิดกระบวนการแก้ไขร่วมกัน ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น และมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ อคิน รพีพันธ์ (2547) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการจัดการที่ดีในการกำหนดการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพื่อเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคง และลดปัญหา ความขัดแย้งให้เป็นไปตามระบบเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยความสมัครใจให้เป็นไปในรูปแบบของความร่วมมือโดยสมัครใจ และใช้หลักในการบริหารจัดการตามขั้นตอนเพื่อเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับรู้ จากผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากการรับรู้ข่าวสาร นโยบาย เป้าหมายการดำเนินการ โครงการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากสู่เยาวชนน้อย จากขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงานแทนประชาชนภายในชุมชน มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2552) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่น พบว่า มีปัญหาในกระบวนการกำหนดนโยบายซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐาน สำคัญ 3 ประการ คือ การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และความรับผิดชอบทำให้มีส่วนร่วมการจัดการ บำรุงรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีตประเพณี และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งที่ปรากฏให้สังคมไทยได้รับรู้รับทราบอย่างการทำโครงการต่างๆที่รัฐเริ่ม ดำเนินการมาหลายปี แต่จนถึงปัจจุบันปัญหาดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่อีกทั้งปัญหาได้ขยายออกไปในวงกว้าง และมีมิติที่ซับซ้อนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวว่า iva การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมด้วย

ระดับการร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น จากผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากประชาชนขาดมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เสนอแนวทาง ผลักดัน แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม การให้ความสนใจของประชาชน และการยอมรับความคิดเห็นจากการเสนอแนะของที่ประชุมร่วมกัน มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาพรพรหมนิม (2543) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในธุรกิจการทอผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มสตรี และผลกระทบต่อชุมชนชนบท : กรณีศึกษาดำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าการเป็น ผู้ที่ทำงานให้กับกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่มีความสามารถในการสร้างกลุ่มเป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน เนื่องจากการรับฟังความคิดเห็น ได้รับผลของความคิดเห็นจะส่งผลต่อการควบคุม การคิด และการปฏิบัติอย่างเป็นแบบแผนอันจะส่งผลกระทบต่อด้านบวกจากภาพประกอบธุรกิจทอผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มสตรีในชนบท มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวว่าเมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมกันหาปัญหาสาเหตุของปัญหาความจำเป็น และความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงาน เจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจจะได้นำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการพิจารณาและการตัดสินใจ จากผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากการพิจารณาและตัดสินใจในการจัด โครงการหรือกิจกรรมจากตัวแทน หรือคณะทำงาน ขาดการเข้าร่วมประชุมของประชาชนเพื่อพิจารณาตัดสินใจในโครงการและกิจกรรม มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ นิรุช ประสิทธิ์เมตต์ (2540) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน พบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆที่จะสามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหา เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนให้บังเกิดศรัทธาในตัวเอง และเชื่อมั่นในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาต่างๆในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วันชิกรณ์ นุเกต (2540) ทำการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมมือของประชาชนในการป้องกัน อาชญากรรม พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหา หาวิธีการแนวทางแก้ไขโดยร่วมกันตัดสินใจ วางแผน รวมตลอดจนถึงการปฏิบัติกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ และติดตามประเมินผล มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ในความถูกต้องแล้วมี

ความสำคัญมาก เนื่องจากประชาชนที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจจนถึงการเลือกพื้นที่ตั้งโครงการเป็นเจ้าของพื้นที่

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ จากผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากในการดำเนินการนั้นจะเป็นการทำงานเฉพาะกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มทางราชการ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมจากประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร หรือสถานที่เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยรัตน์ เดชฤทธิ์ภักดี (2548) ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าที่ประสบความสำเร็จ ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า สมาชิกกลุ่มทอผ้ามีระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานระดับปานกลาง โดยมีระดับการเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินงาน และการเข้าร่วมประชุมประจำปีอยู่ในระดับที่สูงกว่าการมีส่วนร่วมในประเด็นอื่นๆ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมที่เจ้าพนักงานส่งเสริมจัดขึ้น การเข้าร่วมงานออกร้านของกลุ่ม และการเข้าร่วมแสดงผลงานของกลุ่ม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ มัทนา ไชยจิตต์ (2552) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การดำเนินการอยู่ในระดับดี มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นในการวางแผน การดำเนินการ การเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อร่วมสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เท่าเทียมกันมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวว่าไว้ว่าประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้ แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่า ลุ่มน้ำ หรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล จากผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ติดตามผลจะมาจากกลุ่มของผู้นำ มีการกำหนดให้เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมประชุม ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล อีกทั้งยังมีการเสนอแนะข้อบกพร่องของโครงการหรือกิจกรรมให้มีการแก้ไข รวมทั้งเก็บข้อมูลผลการดำเนินงานนำปัญหา และอุปสรรคที่พบไปร่วมประเมิน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไปซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2542) กล่าวว่า องค์การชุมชนการจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน เพื่อประโยชน์ร่วมกันกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน

ไปสู่ความเข้มแข็งในมิติต่างๆ ชุมชนจะต้องมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจร่วมกระทำ ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล เพื่อการพัฒนา สนับสนุนส่งเสริม ศักยภาพของชุมชนให้ได้รับการฟื้นฟู อนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวไว้ว่าการร่วมตรวจสอบ และติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ จากผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจะมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองที่มีภูมิปัญญา ทอผ้าจากที่มีชื่อเสียง อันเกิดจากการทอผ้าประกวดในระดับต่างๆ ของเยาวชน ภูมิใจในชุมชนที่เล็งเห็นความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาในชุมชนลุ่มบัว ที่มีการจัดขึ้น และการภาคภูมิใจในตนเองที่มีส่วนร่วมทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าทอ สอดคล้องกับการศึกษาของ ลำแพน จอมเมือง (2546) ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง: ผ้าทอไทลื้อ พบว่า การผลิตผ้าทอที่มีการผสมผสานองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ ทำให้ชุมชนนั้นได้รับประโยชน์ร่วมกันทางอ้อม อันเนื่องมาจากการได้รับชื่อเสียงที่ดี รวมถึงความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง อีกทั้งยังเกิดการเรียนรู้ที่จะสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ทำให้มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา จนสามารถที่พัฒนาเป็นการค้าขายที่กลายเป็นอาชีพเกิดเป็นรายได้เสริมเจือจุนครอบครัว มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545) กล่าวไว้ว่าการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวก และผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม

แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าทอสู่เยาวชน ตำบลลุ่มบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จากการจัดสนทนากลุ่มและข้อเสนอแนะในแบบสอบถาม พบว่า เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าให้กับประชาชนภายในชุมชน เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าทอสู่เยาวชน สร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ทอผ้าทอ เครือข่ายภูมิปัญญาการทอผ้าทอ และเครือข่ายเยาวชนภายในชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าทอสู่เยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มทอผ้า และโรงเรียนร่วมจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนด้านกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าทอสู่

เยาวชน สร้างครุภูมิปัญญารุ่นใหม่ และสร้างกลุ่มผู้นำสตรี สอดคล้องกับการศึกษาของ สุนทรียา ไชยปัญหา (2554) ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มทอผ้าไหม ตำบลกุดรัง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มทอผ้าไหม ขึ้นอยู่กับสมาชิกชุมชนและคณะกรรมการดำเนินการกลุ่มทอผ้าไหมกุดรัง เนื่องจากสมาชิกจะต้องเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่มีความรู้ มีทักษะที่ดีสำหรับถ่ายทอด มีวินัยต่อตนเอง มีความรับผิดชอบ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต ร่วมมือกันดูแลทรัพย์สินต่างๆ ให้เหมาะสม คุ่มค่าเกิดประโยชน์ต่อสมาชิกและคนรุ่นหลัง คณะกรรมการดำเนินการกลุ่มทอผ้าไหมกุดรังจะต้องมีความรับผิดชอบในการบริหารจัดการและดำเนินการ ต้องปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช (2547) เรื่องศึกษากระบวนการเรียนรู้การรวมกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสตรีผู้ประกอบการทอผ้าพื้นเมือง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน พบว่า การจัดตั้งขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ กลุ่มผู้นำ สมาชิก และหน่วยงานที่ส่งเสริม สนับสนุนในส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนงบประมาณ และการจัดสร้างสถานที่ก่อตั้งศูนย์ทอผ้ามีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของ เอกวิทย์ ฌ กลาง (2536) การพัฒนาท้องถิ่นและเมื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ เพราะมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น ภูมิปัญญาความรู้คือทุนทางสังคมที่สมควรส่งเสริม สนับสนุน ผลักดัน สักยภาพให้เกิดการเห็นคุณค่าของความรู้อันทรงคุณค่าที่สืบทอดกันมาช้านานให้คงอยู่และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ประกอบเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักในชีวิตได้

บทบาทของภาคส่วนและปัจจัยเงื่อนไขที่มีส่วนในการพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน จากการจัดสนทนากลุ่มและข้อเสนอแนะในแบบสอบถาม พบว่า บทบาทที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมมีหลายภาคส่วนด้วยกัน ได้แก่ 1) ชุมชน(ประชาชนโดยเฉพาะผู้หญิง / หัวหน้าครัวเรือน) มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมผลักดันในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันของส่วนประชาชนโดยตรง 2) หน่วยงานภาครัฐ มีส่วนช่วยในการจัดการสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม 3) หน่วยงานภาคเอกชนให้ความช่วยเหลือในหลายๆด้าน 4) สถาบันการศึกษาจัดการศึกษาการเรียนการสอนภูมิปัญญาภายในโรงเรียน เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนตั้งแต่เด็ก 5) สถาบันทางศาสนา ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในการ

ให้บริเวณหรือพื้นที่ในการจัดกิจกรรม มีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ของสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549) กล่าวว่า การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการ รวมกลุ่มเพื่อถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังรุ่นลูกหลาน ควรได้รับการส่งเสริม การสนับสนุน จาก หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ประชาชน และจุดศูนย์รวมของ ประชาชนให้ร่วมมือกันเป็นปัจจัยสำคัญ และเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัว ร่วมกันรวมกลุ่มขึ้นในการร่วมกันพัฒนาและขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ หน่วยงานอื่นให้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม

ทั้งนี้จากการสนทนากลุ่มยัง พบว่า มีปัจจัยและเงื่อนไขเป็นส่วนประกอบและยังส่งผลต่อ การมีส่วนร่วมของประชาชนภายในชุมชนดังนี้ ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำสตรี พบว่า การดำเนินงานโดยส่วนใหญ่เกิดจากความร่วมมือของสตรีภายในชุมชน 2) ผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำ ชุมชนภาวะผู้นำของผู้นำเป็นประการสำคัญโดยส่วนใหญ่จะปฏิบัติหน้าที่ไปตามลักษณะงานหรือ กิจกรรมที่ทางภาคส่วนหน่วยงานราชการกำหนดขึ้น มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่ เป็นที่พึงให้กับคนในชุมชนได้ 3) สมาชิกชุมชน/ประชาชนทั่วไป สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกรัก ท้องถิ่นภูมิใจในท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การส่งเสริมอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัด กิจกรรมเพื่อการส่งเสริมเยาวชนให้ได้รับการเรียนรู้ 4) สหกรณ์ และกลุ่มสตรีทอผ้าจาก เป็นกลุ่มที่มี ความพร้อมเพียงในการเข้าร่วมกิจกรรมให้ความร่วมมือกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน เป็นกลุ่มทอผ้าจากที่มีความเข้มแข็งอีกทั้งมีแนวคิดที่จะผลักดันให้การทอผ้าจากคงอยู่กับเยาวชนรุ่น หลัง ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ สนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก มีความสอดคล้องกับแนวคิด การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของ สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549) กล่าวว่า มูลเหตุ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มให้ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสมาชิกของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มหรือคนในชุมชน และปัจจัยภายนอก การให้การสนับสนุนในเรื่องของผลผลิต คอยประสานให้ความช่วยเหลือในทุกๆด้านของชุมชน เงื่อนไขที่มีส่วนในการพัฒนาแนวทางเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ได้แก่ 1) เวลา 2) ความสามัคคี 3) ความเหมาะสมของกิจกรรม 4) รายได้, อาชีพ 5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, เครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ อภิชาติ ไจอารีย์ (2554) ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการจัดการป่าชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ปัจจัย เงื่อนไขของความสำเร็จภายในชุมชนขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้มีส่วนร่วมอันประกอบด้วย ประชาชน ผู้นำชุมชน การร่วมมือกันภายในชุมชน รวมทั้งงบประมาณ และการบริหารทรัพยากร และ

สอดคล้องกับการศึกษาของ วิลาวัลย์ มีอินตา (2553) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
 กรณีศึกษา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า เงื่อนไขที่มีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมประกอบด้วย
 การบริหารจัดการ ความสามัคคีของคนในชุมชน ระยะเวลาที่เหมาะสม กิจกรรมการดำเนินงานที่
 เหมาะสมความพอเพียงและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภูมิปัญญาการทอผ้าของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี 2) ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน และ 3) นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ในการศึกษาผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-method design)

ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามข้อมูลที่ต้องการดังนี้

ข้อมูลชุดที่ 1 บริบทและภูมิปัญญาผ้าจาก ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา และผู้รู้ ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้ผู้ที่เป็นแกนนำ จำนวน 6 คน

ข้อมูลชุดที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนคูบัวในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย หัวหน้าครอบครัว หรือตัวแทนครอบครัวในชุมชนคูบัว บ้านระนอง ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยเก็บทุกครัวเรือน จำนวน 130 ครัวเรือน

ข้อมูลชุดที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย การใช้ข้อมูลการวิเคราะห์จากระดับการมีส่วนร่วมนำมาทำ Focus Group กับตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ ครูภูมิปัญญา องค์กรบริหารส่วนตำบล และแกนนำเยาวชน จำนวน 16 คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้ผู้ที่เป็นแกนนำ หรือคณะทำงานเกี่ยวกับการทอผ้าของตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างเกี่ยวกับบริบท และภูมิปัญญาผ้าจาก 2) แบบสอบถามเพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

และ 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวนใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus group)

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับบริบทและภูมิปัญญาผ้าจาก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา 2) แบบสอบถามเพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบ t-test และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ และ 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใช้ในการสนทนากลุ่มเพื่อค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ประมวลผลข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการศึกษา

บริบทและภูมิปัญญาผ้าจากคุบัว

ชาวไทย-ยวน เป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามาเป็นเวลานานย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเชียงแสนมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ชาวไทย-ยวนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ชาวบ้านมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันอาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีการยึดถือกับแบบระบบเครือญาติมีภาษาพูดภาษาเขียน การละเล่นพื้นบ้านวัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่มีการสืบทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ผ้าจากหรือผ้าชิ้นดินจก คำว่า “จก” หมายถึง การทำให้เกิดลวดลาย ด้วยเส้นด้ายหรือไหมที่มีสีสันทัดกับเส้นด้ายด้วยขนเม่นให้มีสีสันทัดเต็มพื้น ในสมัยก่อนการทอผ้าเกิดขึ้นเพื่อการใช้งานเองภายในครอบครัวทำของใช้ภายในครัวเรือน เช่น ที่นอน ยาม ผ้าขาวม้า และผ้าห่ม หรือพิธีกรรมต่างๆ งานเทศกาล งานมงคล ซึ่งมีเทคนิคและศิลปะในการทอผ้าเป็นเทคนิคของตนเองเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกว่า “ลายผ้า” ซึ่งจะแสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะอันส่งผลให้เกิดการประดับตกแต่งลวดลายรวมทั้งสีสันทนบนพื้นผ้าให้มีความหลากหลายตามที่มาของลวดลายบนพื้นผ้า ตั้งแต่อดีต ปรากฏว่ามีจำนวน 9 ลาย ได้แก่

- 1) ลายหน้าหมอน 2) ลายดอกเชียว 3) ลายกาบ 4) ลายกาบดอกแก้ว 5) ลายโค้งแก้ง 6) ลายโค้งแก้ง

ซ้อนเชื้อ 7) ลายกาบซ้อนหัก 8) ลายหักนกคู่ และ 9) ลายแคทราย เดิมนั้นการทอผ้าจากกู๊ว คือ มีสีเขียว สีดำ และสีแดง การทอผ้าจากนั้นก็มีเทคนิควิธีที่มีความซับซ้อน ใช้ความละเอียดอ่อน ประณีต โดยแต่ละลวดลายบ่งบอกถึงความเป็นมาของเรื่องราวที่มาจากวิถีชีวิตของชาวกู๊วในอดีตแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อันสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานของการดำรงชีวิตขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ เมื่อบริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยการเริ่มสูญหายของมรดกทางภูมิปัญญาเกิดขึ้นตามมาเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุทำให้ชนรุ่นหลังมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ด้วยเหตุนี้มีเพียงกลุ่มคนบางกลุ่มที่ทำการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าจากนี้ไว้เพียงแต่การส่งต่อถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าไปยังรุ่นลูกหลานน้อยลงจึงควรปลูกฝังให้ประชาชนภายในชุมชนทุกคนมีความตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาเพื่อปลูกฝังให้ชนรุ่นหลังรักท้องถิ่นของตนเอง และหวนแหนที่จะรักษามรดก ภูมิปัญญาการทอผ้าอันทรงคุณค่าให้มีการได้ดำรงอยู่ได้สืบไป

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนกู๊วในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ผู้ให้ข้อมูลของชุมชนกู๊ว จำนวนทั้งสิ้น 130 คราวเรือน โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและเป็นหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 71.50 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.07 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 49.20 รายได้ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ค่าขายรวมถึงการทอผ้าจาก

2. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มตัวอย่างชุมชนไท-ยวน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลชุมชนชาวไท-ยวน ทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมด้านการรับรู้ 2) การมีส่วนร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น 3) การมีส่วนร่วมพิจารณา และร่วมตัดสินใจ 4) การมีส่วนร่วมการดำเนินการ 5) การมีส่วนร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล และ 6) การมีส่วนร่วมการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมพบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.22$, S.D.= 0.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) ด้านการมีส่วนร่วมรับ

ผลประโยชน์ ($\bar{X} = 3.34$, S.D.= 1.13) 2) การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ ($\bar{X} = 2.45$, S.D.= 1.09) 3) ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้ ($\bar{X} = 2.10$, S.D.= 0.86) 4) ด้านการมีส่วนร่วมคิดและร่วมแสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 2.08$, S.D.= 0.95) 5) ด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบ และร่วมประเมินผล ($\bar{X} = 1.70$, S.D.= 0.83) และ 6) ด้านการมีส่วนร่วมพิจารณาตัดสินใจ ($\bar{X} = 1.65$, S.D.= 0.85)

การเปรียบเทียบและการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดยจำแนกตามข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพ และอาชีพ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 วิเคราะห์ได้ดังนี้

การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน จำแนกตามเพศ และสถานภาพ ผลการทดสอบ พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ ผลการวิเคราะห์ พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ .05

แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชน โดยผลการวิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิด และการจัดสนทนากลุ่มจากตัวแทนชุมชน จำนวน 16 คน ประกอบด้วย แกนนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ครูภูมิปัญญา ปรานัญชาบ้าน ตัวแทนเยาวชน ร่วมให้ข้อเสนอแนะ ร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อเติมข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เพื่อสรุปเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ดังนี้

ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน มีดังนี้

ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมรับรู้ พบว่า การขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นฝ่ายประสานการดำเนินงานแทนประชาชน การรับรู้ข้อมูลด้านการจัดกิจกรรมกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากค่อนข้างน้อย

ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมคิด และร่วมแสดงความคิดเห็น พบว่า ได้รับความสนใจในการเข้าร่วมประชุมจากประชาชนค่อนข้างน้อย ไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นจากการเข้าร่วมการประชุม ขาดการยอมรับความคิดเห็นจากประชาชนบางกลุ่มที่เข้าร่วมการประชุม **ด้านที่ 3 การมีส่วนร่วมพิจารณา และการตัดสินใจ** พบว่า การพิจารณาและตัดสินใจในการจัดโครงการหรือกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากมาจากตัวแทนประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสในการเข้าร่วมพิจารณาโครงการการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก **ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมดำเนินการ** พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากค่อนข้างน้อย การจัดสรรงบประมาณปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากไม่เพียงพอ ครูภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้านสำหรับการเรียนการสอนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชนไม่เพียงพอ **ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมติดตามตรวจสอบ และประเมินผล** พบว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานตรวจสอบ และประเมินผล **ด้านที่ 6 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์** พบว่า ประชาชนบางกลุ่มให้การสนับสนุนภูมิปัญญาการทอผ้าจากทางด้านภาคภูมิใจกับรางวัล ผลงาน รวมทั้งภูมิในในตนเองที่มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าจาก กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาการทอผ้าจากบางกลุ่ม

แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน สามารถสรุปได้ดังนี้

ข้อสรุปจากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนประชาชนในชุมชนลุ่มบัว พบว่า มี 7 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญาการทอผ้าจากให้กับประชาชนภายในชุมชน 2) เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน 3) สร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ทอผ้าจาก เครือข่ายภูมิปัญญาการทอผ้าจาก และเครือข่ายเยาวชนภายในชุมชน 4) จัดกิจกรรมส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน 5) องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มทอผ้า และโรงเรียนร่วมจัดสรร

งบประมาณในการสนับสนุนด้านกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน 6) สร้างภูมิปัญญารุ่นใหม่ และ 7) ส่งเสริมการทำงาน และบทบาทความเข้มแข็งของกลุ่มสตรี

บทบาทของภาคส่วนที่มีส่วนในการพัฒนาแนวทางสามารถแบ่งได้ต่อไปนี้ 1) ชุมชน (ประชาชนโดยเฉพาะผู้หญิง / หัวหน้าครัวเรือน) มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริม และผลักดันในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เพื่อเป็นการอนุรักษ์และร่วมรณรงค์ให้เห็นความสำคัญร่วมกันจัดประชาสัมพันธ์ส่งเสริม 2) หน่วยงานภาครัฐ เน้นการจัดสรรงบประมาณให้กับกลุ่มเยาวชนที่ทอผ้าภายในโรงเรียน และให้การสนับสนุนในการจัดการแข่งขัน หรืองานประจำปี เปิดโอกาสให้เยาวชนประชาชนภายในชุมชนเข้าร่วม 3) หน่วยงานภาคเอกชน เน้นให้การสนับสนุนงบประมาณ หรือร่วมกิจกรรมอันจะเกิดประโยชน์กับชุมชนรวมถึงการจัดการสนับสนุนกองทุนกู้ยืมเพื่อสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ 4) สถาบันการศึกษา เน้นการบรรจุหลักสูตรการทอผ้าโดยกำหนดให้เรียนเป็นวิชาเลือก และให้การสนับสนุนรางวัลในการจัดเข้าประกวดการแข่งขันการทอผ้า และ 5) สถาบันทางศาสนาให้การสนับสนุนสถานที่จัดการแข่งขันหรือการจัดงานประจำปี

ปัจจัย และเงื่อนไขที่มีส่วนในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ได้แก่ ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำสตรี ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน/ประชาชนภู่วาสหกรณ์และกลุ่มสตรีทอผ้าจาก การศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชนเป็นประการสำคัญ มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่เป็นที่พึงให้กับคนในชุมชนได้ มีทัศนคติที่ดีต่อการได้รับการพัฒนาทางด้านภูมิปัญญา พร้อมรับฟังปัญหา มีการแก้ไขและพัฒนาอย่างแท้จริงมีความสามัคคีกันทอผ้าจะทำให้การสนับสนุนหรือเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนกระบวนการดำเนินการตรวจสอบและประเมินผล โดยผ่านศูนย์พิพิธภัณฑหรือศูนย์ทอผ้า องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง เพราะมีสมาชิก การบริหารงานในรูปแบบของประชาชน และคณะกรรมการก่อตั้งพิพิธภัณฑศูนย์ยี่ปาละพันธ์สถานโดยสมาชิกในองค์กรมีความขยันขันแข็งรับผิดชอบต่อหน้าที่มี การเปิดโอกาสให้สมาชิกภายในชุมชน และคณะเยี่ยมชมภายนอกชุมชนรวมถึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา มีการส่งเสริมด้านเงินทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้านการทอผ้า และได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยภายนอก ในด้านอาชีพโดยผู้สนใจ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าจากการแปรรูปสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าจาก โดยมีเงื่อนไขข้อจำกัดของเวลา เนื่องจากเวลาของการเข้าร่วมกิจกรรมได้ไม่ตรงกันเพราะมีภาระหน้าที่ความสามัคคีของคนภายในชุมชน ความเหมาะสมของกิจกรรมในการดำเนินงานแต่ละครั้งได้รับการยอมรับพัฒนา

ภูมิปัญญาผ้าจากเฉพาะกลุ่ม รายได้ และอาชีพ ส่งผลต่อการเข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง และการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน

สรุปได้ว่า ศิลปหัตถกรรมการทอผ้าจากภูมิปัญญาอันล้ำค่าสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และพื้นฐานของการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็น องค์ประกอบสำหรับการทอผ้า นับว่าชาวไทย-ยวน สามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษให้มีการสืบทอดต่อไปยังลูกหลาน ภูมิปัญญาการทอผ้าจากชาวไทย-ยวนจังหวัดราชบุรี ในปัจจุบันเริ่มมีการถูกละเลยขาดการสืบทอด เนื่องจากความเจริญทางด้านสังคม วัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงส่งผลให้ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของการทอผ้าจากชาวไทย-ยวนขาดหายไป หลักการมีส่วนร่วมเป็นหนึ่งปัจจัยที่สำคัญของการหลอมรวมให้ภายในชุมชนได้มีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรม แม้จะไม่ได้มีโอกาสในการเข้าร่วมทั้งหมดทุกกระบวนการ ในบางกิจกรรมอาจจะมี ส่วนร่วมมากบ้างน้อยบ้างซึ่งก็จะนำไปตามความสมัครใจและ โอกาสที่เอื้ออำนวย เพราะ ผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นได้ต้องมีการร่วมมือร่วมใจ ช่วยกันผลักดันส่งเสริมจากกิจกรรมจึงจะประสบผลสำเร็จจึงจำเป็นต้องหาแนวทางการดำเนินการต่างๆ เพื่อยกย่องภูมิปัญญาการทอผ้าจาก เพื่อให้เห็นความสำคัญ อีกทั้งเป็นกระบวนการที่จะสร้างเอกลักษณ์ มรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวน อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน เมื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องระหว่างคนกับคน คนกับภูมิปัญญา และคนกับ ศิลปวัฒนธรรมจนนำไปสู่การสืบทอดจนนำไปสู่พัฒนาไปสู่สากลได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบในการศึกษา และการจัดเวทีสนทนากลุ่มรับฟังข้อเสนอแนะ ร่วมกันกำหนด แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับประเด็นต่างๆ ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุม และร่วมกันกำหนดนโยบายกิจกรรม ที่จะจัดขึ้นร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลลุ่มบัวโดยเน้นให้ประชาชน และกลุ่มเยาวชนที่มีความ

สนใจได้มีสิทธิในการเข้าร่วมประชุมได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อร่วมกันสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและลูกหลานในการร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าจาก

2. องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นโดยการประยุกต์ให้เข้ากับกิจกรรมต่างๆ ในเทศกาลเพื่อเน้นความสำคัญ และการเปิดโอกาสให้ทุกคนโดยเฉพาะเยาวชนให้มีส่วนร่วมกับชุมชน ถือเป็นโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการผลักดันส่งเสริม และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าต่อไป

3. เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ ในเขตจังหวัดราชบุรี เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือโปสเตอร์โดยใช้กระบวนการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มประชาชน

4. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต้องคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมจัดสรรงบประมาณในการจัดสร้างโรงทอผ้าสาธารณะประโยชน์เพิ่มเติมสำหรับเยาวชน และจัดจ้างครูสอนการทอผ้าหรือวิทยากรที่ไ้สอนในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ หรือเวลาเย็นหลังเลิกเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การศึกษาเรื่องแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนคูบัว กลุ่มไท-ยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชน หรือประเด็นใดควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ภูมิปัญญาการทอผ้าจากได้รับการสืบสานต่อไป

2. ควรทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน เพื่อที่จะได้ข้อมูลไปสร้างแผนในการพัฒนาท้องถิ่นด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะต่อสาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน

การพัฒนาชุมชนเน้นให้ความสำคัญต่อคุณค่าในทรัพยากรมนุษย์ ชุมชนควรมีความร่วมมือเพื่อเป้าหมายเดียวกันในการพัฒนาภูมิปัญญา รวมทั้งภาคการศึกษาต้องเน้นการจัดการเรียนรู้สู่ภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน โดยเอื้อต่อความต้องการของคนภายในชุมชน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันอย่างเป็นระบบเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. 2545. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2542. การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ ไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2550. กระบวนการพัฒนาหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) คู่มือกลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด.

กรมศิลปากร. 2543. ราชบุรี. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด.

กฤษณา วงษาสันต์. 2556. แนวทางส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. (Online). <http://www.pvc.ac.th/PVC/Department/vicharkarn/samun/eduTep/page2.html>, 23 เมษายน 2556.

กฤษฎา ศรีธรรมมา. 2549. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีสู่ขวัญของ ชาวอีสาน รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรินท์กราฟฟิค จำกัด.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2531. การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

- จรัสพิมพ์ วั่งเย็น. 2554. การออกแบบเครื่องนุ่งห่มเพื่อพัฒนารูปแบบสินค้าพื้นเมือง
กรณีศึกษาผ้าจกไท-ยวนจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
อุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ชัยรัตน์ เดชฤทัยภักดี. 2548. การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าที่ประสบความสำเร็จ ตำบลเวียงยอง
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริม
การเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง. 2545. แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนากระบวนการที่เปลี่ยนแปลง.
กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2552. พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ พี กราฟิค ดีไซน์และ
การพิมพ์จำกัด.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2554. ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทรงศิริ สาประเสริฐ. 2541. ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาของชาวบ้าน.
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวนิดาการพิมพ์.
- นิรุช ประสิทธิเมตต์. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำ
หมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2539. บทบาทสถาบันอุดมศึกษาไทยในการพัฒนาท้องถิ่น. ใน อภิปรายใน
การสัมมนาประชาพิจารณ์ เรื่อง วิฤตอุดมศึกษาไทยและการออก: อุดมศึกษาไทยในการ
พัฒนาท้องถิ่น 2 ธันวาคม 2539. เชียงใหม่: โรงแรมปางสวนแก้ว.

นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช. 2547. กระบวนการเรียนรู้การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของสตรีผู้ประกอบอาชีพการทอผ้าพื้นเมือง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรพต วีระลัย. 2539. จริยธรรมกับการพัฒนาประเทศ เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษา หน่วยที่ 1 – 8 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บังอร พงษ์ประพันธ์. 2547. อาชีพทอผ้าของชาวไทย-ยวน จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

บัณฑิต อ่อนคำ. 2539. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบทประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์. 2535. การศึกษาความเหมาะสมในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการประเมินของสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล.

บุญธรรม สุวรรณ. 2557. ครุภูมิปัญญา. สัมภาษณ์, 17 มกราคม พ.ศ. 2557.

ปกรณ์ ปรียากร. 2532. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท. หน่วยที่ 1 สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

_____. 2532. แนวคิดและทฤษฎีภาวะทันสมัย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท. หน่วยที่ 1 สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

_____. 2532. **แนวคิดและทฤษฎีพึ่งพา**. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการ
บริหารการพัฒนาชนบท. หน่วยที่ 1 สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ประกอบ คุณารักษ์. 2531. **โครงการกรรมการการศึกษารูปแบบความร่วมมือขององค์กรชุมชน
(คณะกรรมการการศึกษา) ต่อการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา รายงานฉบับสมบูรณ์**.
กรุงเทพมหานคร: ธนาคารโลกและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ.

ประเวศ วะสี. 2535. **วัฒนธรรมการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ.

_____. 2548. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาคม:แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นัตรารณ. 2553. **การออกแบบการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พรชัย สุจิตร์. 2536. **สภาพแวดล้อมและร่องรอยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง**.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: นำอักษรการพิมพ์.

พัชรินทร์ จิตรโรจนรักษ์. 2553. **ศึกษามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตผ้าของชุมชนไท-ยวน
ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการประกอบการ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พัชรินทร์ สิริสุนทร. 2551. **รายงานการวิจัยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาไทยกับการ
พัฒนาชนบท: กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

มะลิ สมพร. 2557. **ครูภูมิปัญญาและผู้รู้**. สัมภาษณ์, 17 มกราคม พ.ศ. 2557.

มัทนา ไชยจิตต์. 2552. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอ
ชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2543. ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทพิณเศศ 프린ต์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.

_____. 2544. ลายผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดราชบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2552. การมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษาและอาชีพ.

ลำแพน จอมเมือง. 2546. การจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองผ้าทอไทลื้อ. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วลัยลักษณ์ อริยสัจเวทิน. 2552. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา: ผ้าจกคูบัว
ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วันชัย วัฒนศัพท์. 2543. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. นนทบุรี:
สถาบันพระปกเกล้า.

วันจิกรณ์ นุกต. 2540. ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมมือของประชาชนในการป้องกัน อาชญากรรม.
วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิลาวัลย์ มีอินตา. 2553. รายงานการวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา อำเภอท่าปลา
จังหวัดอุตรดิตถ์. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สามารถ จันทรสุรีย์. 2545. ภูมิปัญญาชาวบ้านรากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

สายน จินแยก. 2557. กฎภูมิปัญญาและผู้รู้. สัมภาษณ์, 17 มกราคม พ.ศ. 2557.

สุชาติ พิบุลแถว. 2550. การศึกษากระบวนการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ชุมชนไท-ยวน
ราชบุรี ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาชุมชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุดารัตน์ ภัทรคุณพิทักษ์. 2548. วิธีการกระบวนการถ่ายทอดความรู้. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.

สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. 2542. การทอผ้า. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวนิดาการพิมพ์.

สุนทรียา ไชยปัญหา. 2554. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มทอผ้าไหม ตำบลกุดรัง
อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการ,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุภาพร พรหมนิม. 2543. ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในธุรกิจการทอผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มสตรี
และผลกระทบต่อชุมชนชนบท : กรณีศึกษาตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. 2545. รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์
รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สมพงษ์ ทิมแจ่มใส. 2545. ผ้าพื้นเมืองสยาม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งเอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2539. **แผนวัฒนธรรมแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

_____. 2549. **โครงการแผนปฏิบัติงานส่งเสริมแนวทางพัฒนา**. พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี เจ พรินต์ติ้ง.

_____. 2555. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี เจ พรินต์ติ้ง.

สำนักงานจังหวัดราชบุรี. 2552. **แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2552**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

_____. 2553. **ประวัติความเป็นมาของผ้าจกไท-ยวน (online)**.
<http://www.ratchaburi.com/mueang/0025.html>, 15 มกราคม 2557.

สำนักงานเกษตรจังหวัดราชบุรี. 2554. **ที่ตั้งเมืองคูบัวโบราณ (online)**.
<http://mueang.ratchaburi.doe.go.th/map20kaubow.html>, 15 มกราคม 2557.

สำนักงานสรรพากรพื้นที่จังหวัดราชบุรี. 2553. **ประวัติอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี (online)**.
<http://www.rd.go.th/ratchaburi/26009.0.html>, 10 ธันวาคม 2556.

หทัยรัตน์ มาประณีต. 2548. **การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานกองสนับสนุนการวิจัย.

องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว. 2553. **เขตพื้นที่การปกครอง (online).**

<http://www.kubua.co.th/598.html>, 15 มกราคม 2557.

อนงค์ ฐักังวศ์. 2557. **กรณีปัญหา. สัมภาษณ์**, 17 มกราคม พ.ศ. 2557.

อकिन รพีพัฒน์. 2547. **ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข.

อภิชาติ ใจอารีย์. 2555. **การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชน
อย่างยั่งยืน บ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. 2555. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม**. นครปฐม:
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อานันท์ กาญจนพันธ์. 2544. **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชนพลวัตและศักยภาพของชุมชน
ในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

อุดม สมพร. 2540. **ผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี**. ราชบุรี: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

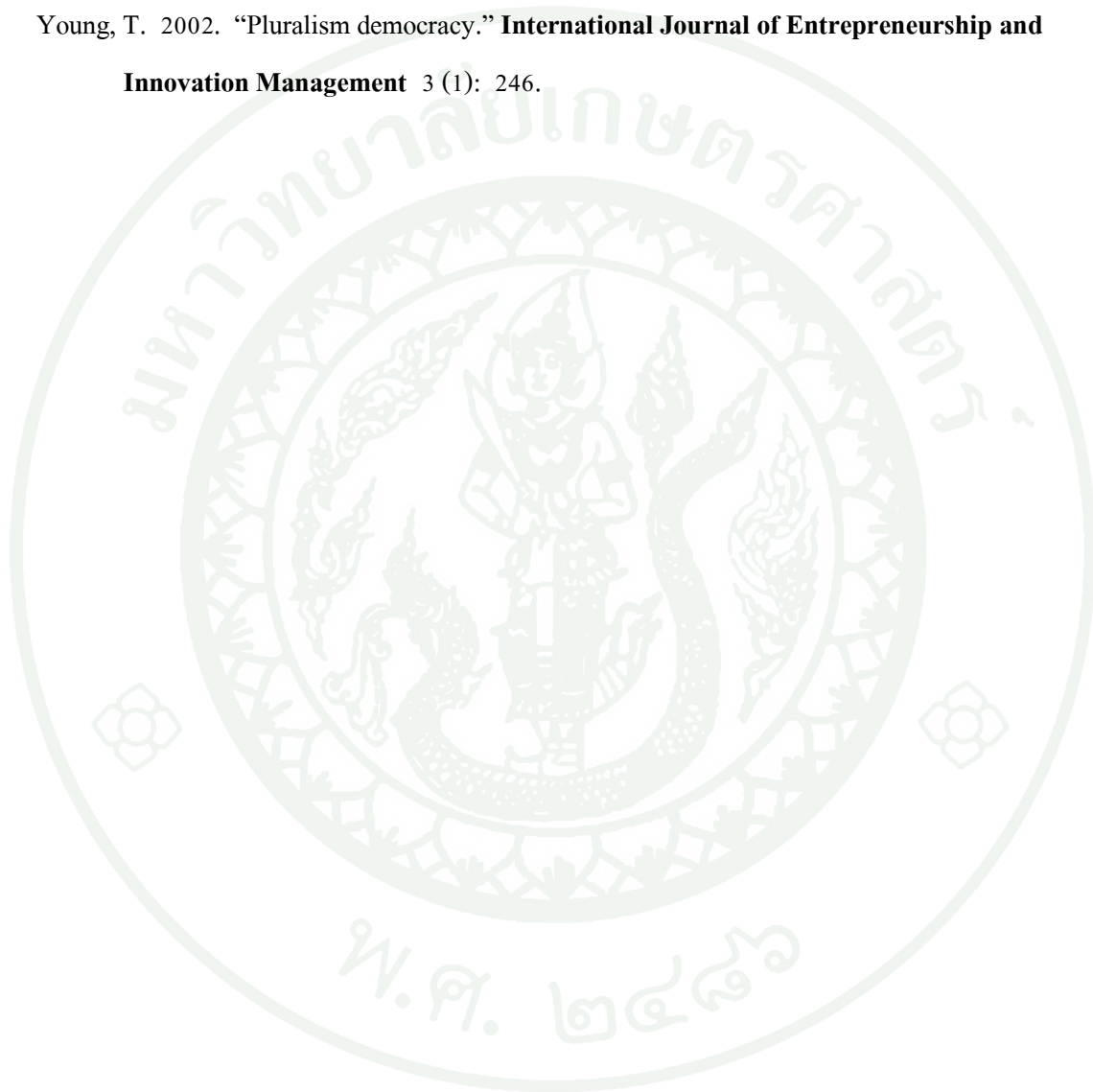
เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2536. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์อมรินทร์.

_____. 2546. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

Rensis, L. 1967. **The Method of Constructing and Attitude Scale Reading in Attitude
Theory and Measurement**. New York: McGraw-Hill Book Co.

Santos Dos and K. Peffers. 1996. "Competitor and vendor influence on the adoption of innovative applications in electronic commerce." *Information & Management. Journal of Management Innovative* 31 (1): 175-184.

Young, T. 2002. "Pluralism democracy." *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management* 3 (1): 246.

ที่ ศธ 0513.20503พ./0056

ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
1 ถนนมาลัยแมน กำแพงแสน
นครปฐม 73140

4 มกราคม 2557

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถาม

เรียน อาจารย์ ดร. รวี สัจจโสภณ

เนื่องด้วย นางสาวจัญดา จันทร์แจ่ม นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ภายใต้การดูแลของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ ใจอารีย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

สันติ ศรีสวนแดง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ ศรีสวนแดง)

หัวหน้าภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน

นางสาวจัญดา จันทร์แจ่ม

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน

โทร. 08-00900984

ที่ ศธ 0513.20503พ./0056

ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการพัฒนาศึกษาและชุมชน
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
1 ถนนมาลัยแมน กำแพงแสน
นครปฐม 73140

4 มกราคม 2557

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถาม

เรียน อาจารย์ ดร. วรณี อึ้งสิทธิพูนพร

เนื่องด้วย นางสาวจัญดา จันทร์แจ่ม นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาศึกษาการพัฒนาศึกษาและชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชนตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ภายใต้การดูแลของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ ใจอารีย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการพัฒนาศึกษาและชุมชน ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

สันติ ศรีสวนแดง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ ศรีสวนแดง)

หัวหน้าภาควิชาการพัฒนาศึกษาการพัฒนาศึกษาและชุมชน

นางสาวจัญดา จันทร์แจ่ม

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาศึกษาการพัฒนาศึกษาและชุมชน

โทร. 08-00900984

ที่ ศธ 0513.20503พ./0056

ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
1 ถนนมาลัยแมน กำแพงแสน
นครปฐม 73140

4 มกราคม 2557

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถาม

เรียน อาจารย์ ดร. ภัทรพล มหาจันทร์

เนื่องด้วย นางสาวจริญดา จันทร์แจ่ม นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ภายใต้การดูแลของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ ใจอารีย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

สันติ ศรีสวนแดง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ ศรีสวนแดง)

หัวหน้าภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน

นางสาวจริญดา จันทร์แจ่ม

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน

โทร. 08-00900984

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางผนวกที่ 1 รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ผู้รู้และครูภูมิปัญญา

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	คุณอนงค์ ฐิจักวงศ์	ครูภูมิปัญญา/ผู้ประสานงานในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับผ้าจก
2	คุณสายัน จินแยก	ผู้รู้/ผู้ใหญ่บ้าน
3	คุณบุญธรรม สุวรรณ	ครูภูมิปัญญา
4	คุณอุดม สมพร	ประธานกรรมการจัดตั้งศูนย์ทอผ้าจกและกิจกรรมต่างๆ /ครู ภูมิปัญญา
5	คุณมะลิ สมพร	ผู้รู้/ประธานสหกรณ์ผ้าจกไท-ยวน
6	คุณทองคำ ยิ่งงามแก้ว	ครูภูมิปัญญา

ภาคผนวก ค
รายนามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

ตารางผนวกที่ 2 สรุปรายชื่อบุคคลผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม เพื่อร่วมค้นหาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	องค์การบริหารส่วนตำบล	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว
2	คุณอนงค์ ฐักวงศ์	ครูภูมิปัญญา/ผู้ประสานงานในการดำเนินกิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับผ้าจาก
3	คุณอร่าม พิบูลแก้ว	ประธานกรรมการศูนย์ทอผ้าจาก
4	คุณชาญวิทย์ ห่วงทอง	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2
5	คุณสายัน จินแยก	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3/ผู้รู้
6	คุณอริยชัย เกตุน้อย	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4
7	คุณทวี อพเชย	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5/ผู้รู้
8	คุณบุญธรรม สุวรรณ	ครูภูมิปัญญา/ผู้รู้/ตัวแทนสหกรณ์ไท-ยวน
9	คุณทองคำ ยี่งามแก้ว	ครูภูมิปัญญา/ผู้รู้
10	คุณชนิตา พิมพ์พะ	ปราชญ์ชาวบ้าน/ตัวแทนสหกรณ์ไท-ยวน
11	คุณฉัฐวัตร ฤทธิชัย	ปราชญ์ชาวบ้าน
12	คุณสมจิต ชมมิ่ง	ปราชญ์ชาวบ้าน
13	คุณบงกช ฤทธิชัย	ตัวแทนสหกรณ์ไท-ยวน/ตัวแทนสหกรณ์ไท-ยวน
14	คุณนภาพร สมัยพรหม	ปราชญ์ชาวบ้าน
15	คุณบอย เฉลิมดิษฐ์	ตัวแทนเยาวชนทอผ้าจาก
16	คุณธันยา เฉลิมดิษฐ์	ตัวแทนเยาวชนทอผ้าจาก

ภาคผนวก ง
เครื่องมือวิจัย

ชุดที่.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาผ้าจากคูบัว เอกลักษณ์ คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่
อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด

ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบล คูบัว อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์.....

ผู้ช่วยสัมภาษณ์.....

ผู้บันทึกคำสัมภาษณ์/ผู้บันทึกภาพ.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

ข้อคำถาม

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

2. อายุ (วัน/เดือน/ปีเกิด).....

3. ที่อยู่ปัจจุบัน.....

4. ประวัติส่วนตัว

4.1 ชื่อบิดา-มารดา.....

4.2 ภูมิลำเนาเดิม.....

4.3 จำนวนพี่น้อง.....

4.4 การนับถือศาสนา.....

4.5 อาชีพปัจจุบัน.....

4.6 ประวัติการศึกษา.....

4.7 สถานภาพปัจจุบัน.....

4.8 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....

4.9 ประวัติการทำงาน/การย้ายถิ่นฐาน/สาเหตุการย้าย.....

.....

.....

5. ท่านรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนคูบัวว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร.....

.....

6. ท่านรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนคูบัวนี้ได้อย่างไร.....

.....

7. ในชุมชนคูบัว/หมู่บ้านที่ท่านอาศัยอยู่มีคนมากน้อยเพียงใด ส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายใด.....

.....

8. ผู้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะแรกประกอบอาชีพอะไรกันบ้าง และในปัจจุบันคนในชุมชนคูบัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไร.....

.....

9. ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนคูบัวมีอะไรบ้าง.....

.....

10. ในอดีตมีเหตุการณ์สำคัญอะไรที่เกิดขึ้นในชุมชนคูบัวบ้าง และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดผลกระทบอะไรกับชุมชนคูบัวบ้าง.....

.....

11. ภูมิปัญญา “การทอผ้าจก” มีความเป็นมาอย่างไรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดบ้าง

.....

12. ลวดลายของผ้าจก มีจำนวนทั้งหมดกี่ลวดลาย และมีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

13. เหตุการณ์ที่ทำให้การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจกลดลงเนื่องจากสิ่งใด

.....

.....

14. ท่านคิดว่าจะสามารถทำให้เยาวชนกลับมาช่วยกับอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงอยู่
ด้วยวิธีใด

.....

.....

.....

แบบสอบถามระดับครัวเรือน

เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยวชน
ของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบล คูบัว อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าจากของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
3. เพื่อค้นหาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ ผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย
ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ผ้าจากสู่เยวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและอุปสรรค

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด

1. เพศ

☐

1. ชาย

☐

หญิง

2. อายุ

.....ปี

1. ระดับการศึกษา

☐

1. ไม่ได้เรียนหนังสือ

☐

อนุปริญญา หรือ ปวส.

☐

2. ประถมศึกษา

☐

ปริญญาตรี

☐

3. มัธยมศึกษาตอนต้น

☐

สูงกว่าปริญญาตรี

☐

4. มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช.

☐

อื่นๆ (ระบุ).....

4. รายได้ต่อเดือน

☐

1. น้อยกว่า 5,000 บาท

☐

15,001 – 20,000 บาท

☐

2. 5,001 – 10,000 บาท

☐

20,000 บาทขึ้นไป

☐

3. 10,001 – 15,000 บาท

5. สถานภาพในครัวเรือน

☐

1. หัวหน้าครอบครัว

☐

สมาชิกในครัวเรือน

6. อาชีพ

☐

1. เกษตรกรรม

☐

พนักงานบริษัทเอกชน

☐

2. รับจ้างทั่วไป

☐

อื่นๆ (ระบุ).....

☐

3. รับราชการ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่
เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน หมู่ 2 ตำบลลุ่มบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจงโปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นที่มีต่อระดับการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลลุ่มบัว
อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

หมายเหตุ ระดับความคิดเห็นตามมาตรการวัดของ (Likert, 1967) แต่ละข้อมี 5 ตัวเลือก

มากที่สุด	ให้ค่าเท่ากับ	5	คะแนน
มาก	ให้ค่าเท่ากับ	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้ค่าเท่ากับ	3	คะแนน
น้อย	ให้ค่าเท่ากับ	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้ค่าเท่ากับ	1	คะแนน

ข้อที่	การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
1.	<u>ร่วมรับรู้</u> ท่านมีส่วนร่วมรับรู้นโยบายและเป้าหมายของโครงการการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					
2.	ท่านมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลโครงการและกิจกรรมการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนมา อย่างต่อเนื่อง					
3.	ท่านมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาและความ ต้องการด้านต่างๆของเยาวชนเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ้าจากสู่เยาวชน					
4.	ท่านมีส่วนร่วมรับรู้ผลการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนตามเป้าหมาย					

ข้อที่	การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
5.	<u>ร่วมคิด/ร่วมแสดงความคิดเห็น</u> ท่านมีส่วนร่วมประชุม วางแผนและกำหนดทิศทางในหัวข้อ เรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน”					
6.	ท่านมีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา หรือจุด ด้อยของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					
7.	ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายการดำเนินงานของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่ เยาวชน					
8.	ท่านมีส่วนร่วมเสนอ หรือผลักดัน โครงการที่เป็นประโยชน์ ในที่ประชุมในหัวข้อเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่ เยาวชน”					
9.	<u>ร่วมพิจารณา/ร่วมตัดสินใจ</u> ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มการดำเนินงานเกี่ยวกับการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					
10.	ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณานโยบาย ที่ร่างขึ้นเพื่อการ ดำเนินการต่างๆเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่ เยาวชน					
11.	ท่านร่วมประชุมเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ หรือกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจาก สู่เยาวชน					
12.	ท่านร่วมตัดสินใจในวิธีการแก้ปัญหาหรือจุดด้อยของการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					

ข้อที่	การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
13.	<u>ร่วมดำเนินการ</u> ท่านเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้					
14.	ท่านร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการถ่ายทอด ความรู้ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน เช่น การจัดอบรม					
15.	ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยหรือเงินทุน เพื่อใช้ในการดำเนินงานกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					
16.	ท่านร่วมเป็นวิทยากรในกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					
17.	ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร หรือสถานที่ เพื่อใช้ในการดำเนินงานกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					
18.	ท่านร่วมรณรงค์ หรือประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนใช้เครื่อง แต่งกายที่ทำจากผ้าทอที่เป็นผ้าจากที่ทอขึ้นเอง					
19.	<u>ร่วมติดตาม ตรวจสอบ/ ร่วมประเมินผล</u> ท่านติดตามตรวจสอบกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอ ผ้าจากสู่เยาวชน อย่างต่อเนื่อง					
20.	ท่านติดตามความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงของการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนอย่างสม่ำเสมอ					
21.	ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อติดตามผลงานที่เกี่ยวข้องกับการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง					
22.	ท่านร่วมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่ เยาวชน” เพื่อนำปัญหาและอุปสรรคที่พบไปร่วมเพื่อประเมิน เพื่อการปรับปรุงแก้ไข					

ข้อที่	การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
23.	ท่านร่วมติดตามและตรวจสอบเกี่ยวกับผลของการดำเนินงานของโครงการและกิจกรรม “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน” และเสนอแนะข้อบกพร่องของโครงการและกิจกรรมให้มีการแก้ไข					
24.	<u>ร่วมรับผลประโยชน์</u> ท่านภาคภูมิใจกับเยาวชน เมื่อได้รับรางวัลในการประกวดผ้าทอที่เป็นผ้าจาก					
25.	ท่านภูมิใจในผลงานของเยาวชน ที่เรียนรู้จากกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน					
26.	ท่านภาคภูมิใจในตนเอง ที่มีส่วนร่วมทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าจาก					
27.	ท่านภาคภูมิใจกับเยาวชนที่มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ให้มีการสืบสานสู่รุ่นลูกหลาน					

3. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3.1 ปัญหาการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

1.2 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกภูวัวสู่
เยาวชนมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

1.3 ปัจจัย เงื่อนไข ใดบ้างที่เป็นองค์ประกอบทำให้เกิดแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกภูวัวสู่เยาวชน

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการออกแบบสอบถามครั้งนี้

แนวคำถาม

เรื่องแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่
เยาวชน ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

แนวคำถามสำหรับการ Focus group

1. ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนมีปัญหาคืออะไรบ้าง.....

- 1.1 การมีส่วนร่วมด้านการรับรู้.....
- 1.2 การมีส่วนร่วมด้านการแสดงความคิดเห็น.....
- 1.3 การมีส่วนร่วมด้านการพิจารณาตัดสินใจ.....
- 1.4 การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ.....
- 1.5 การมีส่วนร่วมด้านการติดตามตรวจสอบและประเมินผล.....
- 1.6 การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์.....

2. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชนมีแนวทางอะไรบ้าง

.....

.....

.....

3. บทบาทของภาคส่วนใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน

.....

.....

.....

4. ปัจจัยและเงื่อนไขใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน

.....

.....

.....

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวจรรย์ดา จันท์แจ่ม
วันเดือนปีที่เกิด	วันที่ 23 เดือนเมษายน พ.ศ. 2531
สถานที่เกิด	จังหวัดเพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต (การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชน) มหาวิทยาลัยศิลปากร (วิทยาเขตพระราชวัง สนามจันทร์) ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนทรัพยากร มนุษย์และชุมชน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วิทยาเขตกำแพงแสน)
ประวัติการทำงาน	ปี 2553 ครูผู้สอน โรงเรียนเข็มสะอาดนานาชาติหัวหิน ปัจจุบันศึกษาต่อ